

A ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE
ÉS A MAROS MEGYEI TANÁCS
SZÉPIRODALMI FOLYÓIRATA

Főszerkesztők:
MARKÓ BÉLA
(1989. december – 2005.)
GÁLFALVI GYÖRGY
(2005. december – 2007.)

Főszerkesztő:	KOVÁCS ANDRÁS FERENC (vers)
Szerkesztők:	DEMÉNY PÉTER (esszé) LÁNG ZSOLT (kritika) SZABÓ RÓBERT CSABA (honlap) VARGA LÁSZLÓ EDGÁR (interjú) VIDA GÁBOR (próza)
Tördelőszerkesztő:	MOLNÁR ROZÁLIA
Korrektor:	SZŐCS KATALIN
Tipográfia:	BIRTALAN KÖLÖK ZSOLT IRSAI ZSOLT

TARTALOM

PARTI NAGY LAJOS:

a stílgyak alatt (Versek) ■ 3

TÉREY JÁNOS:

A halottaival beszélget (Regényrészletek) ■ 8

LACKFI JÁNOS:

János imája; Csöppes, furcsa játék; Bulizóknak való (Versek) ■ 17

SIMON EMŐKE:

Avárosés (Regényrészlet) ■ 21

CSEH KATALIN:

Papleány; Álom; Törés; Próbababa (Versek) ■ 31

NYERGES GÁBOR ÁDÁM:

Még pár év (Vers) ■ 35

CSUSZNER FERENC:

Egy ház (Novella) ■ 36

NAGY ATTILA:

Angyalok; Hangulatok; Illatos bibe; Kvantumok és illatok;

Vivaldi-rózsa; Ádám; Intarzia; Csend (Versek) ■ 40

SZÖLLŐSI MÁTYÁS:

Eszténa (Regényrészlet) ■ 46

EGYED EMESE:

Kísérletek (Versek) ■ 61

MARKÓ BÉLA:

Örök torzó (Szonett) ■ 62

VISKY ANDRÁS:

Temetetlenek. A sötétség szentje (Dráma) ■ 63

SÉTATÉR

BALÁZS IMRE JÓZSEF:

Kolozsvár-nyelv az utóbbi évtizedek magyar verseiben ■ 79

DOKUMENTUM

HANTZ-LÁM IRÉN:

Találkozásaim Áprily Lajossal ■ 89

KÖNYVHUZAMOK

DOMOKOS ZSÓFIA:

Tegezőben a csillagokkal (Rakovszky Zsuzsa: *Célia*;
Olivier Bourdeaut: *Merre jársz, Bojangles?*) ■ 102

KLIKKREC

DEMÉNY PÉTER – LÁNG ZSOLT:

Az imitált pillantás (Nádas Péter: *Világító részletek*) ■ 107

TALÁLT VERS

ÁPRILY LAJOS:

Kálvin, 1535 ■ 109

NÉVJEGY

SZÖLLŐSI MÁTYÁS ■ 111

WWW.LATO.RO

archívum / szerzők / hírek / Látó Színpad – képek / linkek /
szemle / Látó-repertórium

Parti Nagy Lajos

A STÍLGYAK ALATT

(LÉTBÜFÉ-KIVÁGATOK)

„írta dumpfendre”

474. leheltén a komor ősznek
kórboncnokok kergetőznek
túlórájok hever andán
a verandán
tar ágak vad irtás
és sehol pacsirtás ég

*

483. már ébredés előtt
vályogomat vetem a véget
törekedem vért és velőt
mikor hold nem süt nap nem éget
mint valamely épületet
habbá imádkozom a levegőt
isten nem tűr tökéletességet
engem nagyon szeret
megtart mint ágykeret
kívül-belül

*

525. egy őszi verset
vajh mi hív elő
egy tarka erdő
vagy egy névelő
a veckelődő
madárhadsereg
egy léha nyelvi töltelék

vajhban a kés
egy egész dallarmé
úgy érte költészetileg

*

305. lelkem összes
melegsége
büfémédes
harmatocskám
kis pohára
hát nyissál már
én nélküled
mint hócipő
összesárva
jeges tócsa
zománcába
mint a lifedt
dohánylevél
finánclába
olyan árva

*

405. égbe kötött
leppentőcskék rajtam
bársony piócáid
szabadidős romjaimom
szalad ki alólam a világ
mint egy kórházi futópadon
monitorodra kötve uram
fogsz leszívsz magamról

*

143. uzsonnára Túró Rudolf
tejüzem tiszapalkony
bukik le a nap

elbolháznak a felhők
fázós november
szabású majmok
megannyi imboly vad alak
rajtuk láthatósági leंबर
szalad a jogging alkony
a stílgyak alatt

Térey János

A HALOTTAIVAL BESZÉLGET

RÉSZLETEK A *KÁLI HOLTAK* CÍMŰ REGÉNYBŐL

MA NÉZEM A *WOYZECKET*. Majdnem robogóval indultam, ám délután egy interjú közben lecsúszott két sör, és nem akarok kockáztatni. Metróval megyek, muszáj sietnem. A Deák tér felől vágok át azokon a közökön és síkátorokon, amelyeknek kisfiúként sokáig nem bírtam megjegyezni a nevét. Séta közben egy nő kerül elé. Ismerős érzés: megyek valahová az üres utcán, és egy nő siet előttem. Még hozzá mutatós kontúrú nő. Most is ez történik. Késő huszoneves, de úgy dobálja a seggét, mint egy ruganyos tizenéves. Filigrán, fekete-fehér hátizsákján olyan sűrű, geometrikus minta, mintha egy férfinyakkendő inspirálta volna a tervezőt. Headsettel a kötött sapkája alatt mintha magában beszélne, vagy egy dalszöveget ismételné.

Ahogy nyúlik a séta és telik az idő, úgy rövidül a kettőnk közötti távolság. Érzékeli közelségemet. Ideges hátrapillantásából látom: azt hiszi, őt követem, azért szaporázom úgy a lépteimet. Jól öltözött vagyok ugyan, karcúsított télikabát, színes sál, de ebben a kihalt mellékutcában semmi sem garancia semmire. Ilyenkor legalább négy dolgot tehetek: vagy mesterségesen lelassítom, vagy mesterségesen fölgyorsítom a lépteimet. Vagy tapintatosan megálllok. Esetleg irányt változtatok; persze, én sem szeretnék elkésni. Amikor megelőzöm, és futó pillantást vetek rá, látnom kell, hogy a nő idegessége tetőponton van, félrepillant, aztán a földre bámul, de valójában egyedül rám figyel. Iszonyú sok mostanában a zaklatás, és nem lehet mindent a bevándorlókra kenni.

Nem olyanvalaki, akit névről is ismerek? Barátnőm biztosan nem. Futó kapcsolatom sem. Régi rajongóm? Régebben ő volt az egyik vezérlájkolóm, valamilyen Vanda vagy Vivien, Lilla vagy Lili? Talán az arca is onnan ismerős, a saját oldalamról. De utóbb megtagadott és törölt. Köszönök. Na, mi van, kicsi lány, Czinka Panna, vagy hogy is hívnak?

Majdnem anélkül fordul el tőlem, hogy viszonzná. Végül elhangzik egy kurta, halk helló. Állunk hülyén. Kicsit kínos. Ha kedvelt, ebből ítélve visszavonta még a kedvelését is. Megsértődött valamelyik alakításomon? Ő is

a *Káli holtak* miatt diszkriminál? Nem, őt már jóval a *Káli* előtt magamra haragíthattam. Mégis lefeküdtünk volna egymással? Nem ő az a lány, akitől vagy öt éve se szó, se beszéd léptem le hajnalban, és aztán egy e-mail nem sok, annyi sem? És még a telefont sem vettem föl. Olyan fájdalmasan ismerősnek tűnt, ami következhetett volna. Orrbavalót visel, nadrágja mindkét térdben kihalva. Önmagában egyik sem kizáró oka a folytatásnak. Őt mégsem ismerem, jövök rá. Még soha *az életben* nem láttam. Mindketten megnyugszunk, nem ismerjük egymást, és ha akarnánk is, késő.

Előadás előtt szeretnék benézni a büfébe, de miért is kellene jelmezben kávézni látnom a többiekkel, ha ma nem játszom? Aztán mégis ott találok magam.

„Mi van, ma nézed?”, köszön rám Ócsai.

„Végre, ma”, feszítek büszkén.

„*Kizsigereli a témát*”, olvasom a büfében a *Magyar Idők* mai szalagcímét, interjú Boromboviccsal és Növényivel a *Káli holtak* sorozat kapcsán. Nem, ezt már végigfutni sem bírom, eltökélt önkínzás lenne. Ezekkel végeztem.

Belép Zsávoly, kurta szia. Vissza az újságomba. Ásítok.

A tizenhatodik lesz a befejező epizód. Októberben adásba ment négy, és azóta minden hónapban újabb négy. Mennyi van még hátra? Talán kettő. Mennyit láttam? Talán négyet az egészből.

Szédülök, remeg a kezem. Fölborítok egy poharat, félig a telefonomra ömlik a tartalma. Működőképes maradt, de azért: ejnye. Mi van?

Az van, hogy nem kéne itt lennem. A büfében biztosan nem. Átmegyek a nézőtérre, sokan néznek. A *Woyzeck* alig több, mint egy óra. Intenzív. Összegzem magamban, hány *Woyzeck*-et láttam eddig, és milyeneket. Legalább nyolcat láttam, ebből öt egyetemi vizsga volt. Láttam kosztümöset pitykés zubbonyal. Láttam két-három Gotham city-víziót fémmel és földdel, plusz fakeretbe szórt szurokkal. Láttam nyers és brutális *Woyzeck*-kulisszát malterkeverővel, meztelenül küzdő színészekkel. Láttam néhány, számomra elég semmitmondó fa- és fémrácsos építményt, nyílásokkal áttört falakat, amelyek egyaránt lehetnek lepusztult gyárak, kórházak vagy elmeegógyintézetek. Mindenesetre megállapíthatjuk, hogy a rideg ipari környezet került túlsúlyba, mobil elemekkel, teszem azt, beépített fali csúszkával és otromba műtőlámpával. Majdnem mindenki végigmuzsikálja, mintha senki sem bízna eléggé ennek a harmincöt oldalnak az elemi erejében. Ráadásul ezt rendezik derűre-borúra, a legtöbb ifjú epigonszerűséget rendez, valakit koppint, ha akarja, ha nem. Sístergő géniuszok első tűzpróbája. Ma-

napság annyi a *Woyzeck*, hogy minden vadonatúj *Woyzeck* egy régi *Woyzeck* visszfénye csupán.

De nem láttam még ilyen jót Ócsaitól, akivel kapcsolatban mindig voltak fönntartásaim. Szerintem általában biztonsági játékot játszik. (Ahogy a Káliban mondják, olyan ez, mint borászként a rozéra szakosodni: nagyot nem hibázhatsz.) Ez a mostani előadás kócosabb, rizikósabb, személyesebb, amennyiben az öregedésről is szól (a vénséges vénnek beállított ezreddobos, akit egy húszéves fiú játszik álszakállban a koncepció szerint, és aki *en passant* mégiscsak meglövi Marie-t, mintha Ócsai helytartója volna az előadásban).

Egyetemistákra bízva a két főszerep. A fiú nagydarab, a kislány jó. Imola benne a szomszédasszony. Mennyire szívesen lettem volna ebben az előadásban kikiáltó vagy akár ez a matuzsálem dobos! Én alapítottam volna ezreddobos-tenyészetet. De mit tudtam én előre, milyen lesz. És a szereposztásba hogyan is lett volna beleszólásom. Hiszen ők éppen azt akarták, hogy a *Haramiákkal* járjak jól a nagyszínpadon. A díszlet minimál, Osztrák–Magyar Monarchia-beli laktanya. Körlet, fekete-sárga csíkos sorompóval. A zene egy szál zongora és cselló, de a kíséret el van dugva a kulisszák mögé. Nemcsak végigzenélik, hanem a színészek is végigmozogják, olykor széki legényesre emlékeztető padlódöngöléssel és csizmacsapkodással. A cselló témája a háttérből tényleg nyers és kegyetlen (Luca, tudom, hogy te vagy az a paraván mögött!), és mintha valami atavisztikus népdal ihlette volna, úgy tűnik nekem.

Létezik rendező, akit nem foglalkoztat, hogyan, milyen gesztusokkal fejezünk ki valamit, mert egyszerűen gondolatokat koreografál. Ócsai tipikusan ilyen a józsefvárosi rendezéseiben, de nálunk, a *Woyzeck*ben is. Rájuk van bízva, milyen fintorral vagy mozdulattal, de a kért magatartást kell tükrözniük, és ők elég találékonyak, Imola arcjátékában különösen sok élvezetet találok.

Próbálok átengedni magamon ezt a *Woyzecket*, átszűröm, kóstolgom, de nem tudom befogadni. Meg kell majd néznem még egyszer. Tudom, hogy elég jó, ha nem is nagyon jó; de én magam sem vagyok nagyon jól. Nem köt le, nem tudok eléggé figyelni. Egyszer majdnem bele is alszom. Szégyennel határos, hogy pont az anyaszínházam kisebbik nézőterén. Nyilván akad majd tanúja, kollégák is nézték, mindig nézik, ma például – nem tudom, tényleg belealudtam.

Arra már tényleg csak legyintek, hogy itt is van egy láda, a borbélykést is abból veszi elő a zsidó árus. Mi szokott még lenni? Kút, pad, kád, koporsó, gardrób avagy koncertpódium, és még, és még?

Lucáék csak meghajolni jönnek elő, ő maga sötétkék nadrágkosztümben.

Itt van Ranolder Tyutyu.

„Igaz, hogy kiszálltál?”, tolja bele a képét az arcomba.

„Igaz.”

„Szóval cserbenhagysz minket.”

„Nem. Megtettem veletek egy teljes kört, és kész.”

„Áruló vagy. Annyira tudtam. Annyira tudtam, hogy ezt fogod csinálni, Alex.”

Legyintek, köszönés nélkül hagy ott.

Luca éjjel feljön hozzám, azt mondja, csak egy csókra, nem tud nálam aludni, ő is holtfáradt. Azért így is egymásnak esünk búcsúzóul, le sem vetkőzünk hozzá.

„Azt tudad, hogy kiszállok a *Káli holtakból*?”, mondom neki utána.

„Na, ne mondd.”

ELMÚLT JANUÁR közepe, ilyenkor már nem szokás boldog új évet kívánni. Eszter mégis csupa jót kíván nekem idénre, teljesen önzetlenül. Másodjára találkozunk elseje óta, és először alszik nálam a gyerek. Igaz, Eszter párszor elküldött a lányomért az óvodába, de olyankor néha még puszira sem futja, mindketten sietünk. Annyit tudok, Renátának több szökési kísérlete nem volt az óvodából, és az esetek felében már aludni is képes a többi gyerekekkel.

Méghogy őneki Aspergere volna!

A kanapé mellé bújjik.

„Apa, mesélsz még Kanócról?”

„Kislányom, hiszen már meséltem.”

„De még mesélj, mesélj, mesélj! Amikor a tyúkot...”

„Jó, utolsónak elmesélem, amikor Kanóc ellopta a tyúkot. Gyere.”

A karomban viszem a gyerekszobába.

„Jó, jó, jó”, sikkant örömeiben Reni, és huncutul a párnára hajtja a fejét.

Századjára mesélem. Szerencsére mindig máshogy, évről évre kacifántosabban.

„A nagymamám, a káli nagymamám egyik vasárnap reggel kitalálta, hogy tyúkot főz ebédre az unokáinak. Az unokahúgocskáimnak és nekem.

Elment a henteshez, hazahozta a legszebbik bontott csirkét. A hús ott ilatozott a konyhaasztalon. Nem volt fedő a tálon. Hogy, hogy nem, éppen arra sétált a mi lelkes fekete kandúrunk, Kanóc. Beleszimatolt a levegőbe. Hú és ha! Csupa izgalom! Étvágygerjesztő, pompás illatok! Mi lehet az? Csak nem friss és finom csirkehús? Az illat nagymamám nyitott ablakából áradt felé. Fogta magát, fölugrott a párkányra.”

„A fehérre meszelt fal már amúgy is maszatos volt a tappancsaitól”, vágja rá a sokszor hallott fordulatot Reni.

„Úgy van. Kanóc látta, a konyhában éppen nincs senki. Több se kellett neki. Beugrott a konyhába, éppen az asztal kellős közepére, és a csirke máris ott volt a fogai között. Ráharapott, nem eresztette volna a világ minden kincséért sem. Ekkor toppant be a konyhába a nagymamám, a te dédid. És mit kellett látnia? Hogy a fekete kandúr tele szájjal iszkol ki az ablakon. »Azonnal állj meg, te rusnyaság, te ronda, fekete ördög!«, visította, de hiába. Fölkapta a seprűt, a macska után vágta, nem talált. Kanóc már túl járt ungon és berken, túl járt bizony hetedhét határon is.”

„A dédi meg a nyomában”, folytatja helyettem Renáta nevetve.

„Úgy van, kicsikém, a dédi meg a nyomában. Amikor Kanóc átbújt a drótkerítésen, és megint biztonságban érezte magát, hozzálátott a lakomához. Nem volt igazán éhes, jól tartotta őt a nagymamám, jól tartottam én is, de hát, ugye, a szenvedély...”

„Apa, mi az a szenvedély?”

„Szenvedély az, amikor nem bírsz elengedni valamit, amit szeretsz. Kanóc nem volt szerelmes alkatú macska. Sokat udvarolt a szomszéd lánycicáknak, de ő a hasát szerette igazán. Ha falatozott, szólni sem lehetett hozzá, morgott, mint egy kis traktor. Most viszont annyi húst lopott, hogy muszáj volt megosztania a többi macskával, akik a szagra elősettenkedtek, odaszivárogtak a kert alól. Jöttek a saját testvérei, aztán jöttek a csinos lánymacskák, akiknek udvarolt Kanóc, végül az ellenfelei lopakodtak elő, a gonosz és féltékeny szomszéd kandúrok, akik marakodni szoktak Kanóccal. Látva, hogy Kanóc ma nem harcol a koncert, nem bántották, együtt kezdtek falni vele a húst és ropogtatni a csontot. Hát mi aznap nem ebédeltünk tyúkhúslevest.”

„Hanem?”

„Gyümölcsleves volt a menü, Renikém. Utána mindenki egy kicsit éhes maradt.”

Reni már félálomban kérdezi:

„Ugye, nagyon haragudott Kanócra a dédi?”

„Nagyon. Kanóc egy egész hétig nem jöhetett haza enni. Ha megpróbálta, seprűvel kapott a fejére. A dédid megkért, úgyszólván nekem is lesben kellett állnom egy vízpisztollyal a kerítésnél, hogy visszariasszam. Pedig a dédi is tudta, hogy ő csak egy oktalan állat, aki azt teszi, amit a Jóisten kódozott belé. Megy a szagra.”

De ezt már csak magamnak mondom, Reni elaludt. Holnap mentünk volna anyámékhoz, de apám megint nincs jó bőrben, influenzás is ráadásul. Őket sem sokat láttam idén: egyetlenegyszer. Van itthon sör?

HÉTFŐN ELŐADÁS után sikerül elcsípnem a tévében a *Káli holtak* legvégét. De a legeslegvégét ám. Elvégre a saját életemben is a végpontja valaminek. Eszerint úgy kell véget érnie, hogy apám egyetlen árva megjegyzést sem fűzött hozzá soha, pedig közben ebédeltünk együtt vagy hétszer, és tudtam, hogy nézi. Anyámat csakis az érdekli, kijöttünk-e Líviával a forgatáson. Ja, és meg fogok-e halni a sorozat végén? Próbáltam sejtetni, hogy ezt megúszom, de a második évadban igen; és hogy azt a számomra utolsó részt a világért se nézze.

Nem egészen úgy fest a képernyőn az első évad záróképe, mint ahogyan elképzeltem. Sokkal démonibb, talán az alkonyfény miatt. A Haláphegy kráterudvarára állított óriáskerék, a kabinjaiban boldogan körbeforgó párokkal. Nyilván az első rész mozdulatlan malomkerekének pandanja. Elképesztő az a lefejezett és kibelezett vulkán a csipkézett kontúrjával s azzal a karéj alakban hajló bányaudvarral, ahonnét a bazaltot kitermelték. Itt hagyták ezt a csonka hegyet – mohóságuk világító nyomaként, a világ csúfjára. Elképesztő, hogy a falusiak éppen itt nyitnak vurstlit a mi szokásosan profán forgatókönyvünk szerint, céllövöldével, csíkos cirkuszi sátorral és fabódékkal.

És elképesztő, hogy ez a cinikus zene szólólt végtelenítve, megunhatatlanul:

*Just fuckin' hard
And stayin' wild*

Akkor mostanában valóban ez szól a rádióból? És vajon befutott-e vele az ominózus ajkai zenekar, amelyik ezt a nótát játssza? Rájuk keressék? Majd máskor.

„Borombovics nem akar mást, csak sikítófrászt hozni az emberre”, ezt a mondatot találok egy kommentben, bár nem ezt kerestem.

Pár hete ismerősnek jelölt a nagydarab, fekete lány a szilveszteri buliból. Annának hívják. Nem kapkodta el. Azóta „építőnek szánt” megjegyzései vannak a Hamlet-alkításomról, sőt Botond karakteréről is. Utóbbiakra már nem válaszolok. Elalvás előtt kilépek és lejövök mindenhol, minden gépemet kikapcsolom, áramtalanítok, üdv.

VÉGRE MEGOLDOTTAM valamit a *Haramiák*ban, amit eddig sehogyan sem sikerült. Nem sikerült a hitemet ábrázolni a sárkánybarlang-jelenetben. Annyi az egész lelemény, hogy Razmann fölemelt kardját lecsapom a magaméval; és ettől valahogy lendületbe jövök. Spontán jött, és ugyanolyan reveláció, mint a mikrofon a *Hamlet*-beli ereszcsonnában.

„Mindig a *sold out* a legjobb *feedback*”, szokta mondani Móni, és bármennyire utálok az ilyen szöveget, a pénztár tényleg „szépen teljesít” (ettől a szövegtől hányok a legjobban, bár az ő ironikus ajakcsücsörítésével jobban hangzik). Egyrészt eltartanak minket a bérletesek, másrészt a színhagyományban úgy terjedt el, hogy a rendezés ugyan tévút, de azon belül érdekes tévedés. Közben Lívia egészen megszerette játszani. Ugyanolyan kialvatlanul, mint a premieren, nagyot robbant a harmadik előadáson. Akkorra készült el, ő ilyen.

Milyen gubancok adódtak eddig? Elmondom.

Január elején az egyik *Haramiák*-előadás alatt lezuhant egy lámpa, az első Amália–Feri jelenet alatt. Nem voltam a színpadon. Cserélhető lencsés, 575 wattos, hideg tükrös fényvető, közli Sulyok. Olyan erővel, hogy betörte a színpadi deszkapadlót, fölszakítva a láda oldalát is. Éppen üres volt. „WTF, a kibaszott részeges díszítők?”, dűnnyögte Brúnó. Az előadást félbe kellett szakítani. Egyébként jobban megy, mint tavaly, de a lelünk már sohasem lesz benne.

Láttam már kiégni lámpát előadás közben, finoman füstölgött is.

Régebben nem szerettem azonnal kilépni a színházból. Volt néhány alkalom, amikor interjúra vagy a tévébe kellett rohannom, s a nézőkkel együtt távoztam, ha nem is ugyanazon az ajtón át. Bele az utca nyers valóságába. És ez nagyon zavart. Korábban be kellett iktatnom egy zsilipet. Kellott valami levezetés, hűsítő átmenet. Mostanában azon kapom magam, hogy habozás nélkül lépek. Azonnal húzok el. Nem akarok Zsávollyal ücsörögni a halkuló morajban.

Most is rögtön indulok, mert megígértem, hogy beugrom anyámékhoz. Gluténmentes répatortát sütött, apám utolsó kedvencét. Kérdezi, ki tudok-e

jönni a fizetéséből. Hát a Füst Milán színházi fizetéséből nem egészen, felelem, de ha minden jól megy, még a héten utalják az utolsó részletet a *Káli holtakért*.

Még akar nekem mondani valami fontosat. Jó.

Apám fölemelkedik az ágyáról, hogy üdvözljön, de nem megy neki, azonnal csuklik is vissza. Nem tud egyedül járni, a vécére is támogatni kell. Csak egy ölelésre futja. Anyám kihív a konyhába.

„Alex, figyelj ide. Apád végstádiumban van. Nem bírja elrágni az ételt. Nem alszik, éjjel a halottaival beszélget.”

„Hé, álljunk meg, mi az, hogy a halottaival beszélget?!”

„Apuska, anyuska, jövök, ilyesmik.”

„Végstádiumbaaan van? És mi a helyzet a műtéttel?”

„Azt mondta az orvos, nincs értelme műteni. Tele van áttétekkel a mája. Legfőljből hónapjai lehetnek hátra, de az is lehet, hogy hetei, egyre keservesebb kínokkal.”

Készületlenül ér, ahhoz mindenképpen, hogy tudomásul vegyem.

Visszaülök apám ágya mellé. Arra kér, segítsék neki felülni. Semmi ereje. Hátulról karolom át, és megtámasztom a visszahanyatló hátát a nagypárnával. A szemében ott ül a Micsoda. Akarom látni. A sovány arcát, amit valaha kalácsképnek láttam. Semmi beletörődés, csupa rettegés. Önkéntelenül is visszahőkölök, mintha fertőző volna a haldoklása.

Anyámmal fájdalmas, rövid ölelés az ajtóban. Szinte ellök, ahogy kilépek.

Éjjel én megyek Lucához. Nem vagyok levert, mert képtelen vagyok átengedni magam annak, aminek pedig át kellene engednem. Sőt *illene*, ha ismernének ilyen szót az érzeteink. Nem tudok illemből érezni. Gyászt sem. Ehelyett ugyanolyan vad vágyat érzek, mint a legelső éjszakánkon. Hamar megszabadulunk a ruháktól. Hanyatt fekszem, és arra kérem, hogy nekem háttal üljön az arcomra, miközben hanyatt fekszem, hadd kóstoljam, szürcsöljem, faljam minden csöppjét. Olyan káprázatosan finom a fehér, szeplős bőre, annyira jólesik a nyelvemmel bebarangolnom. Ráadásul ehhez nekem kell az alávetettség képletes helyzete is, úgy látszik. Legalább is néha.

Ha Esztertől kértem ilyet, vagy még ilyenebbet, mindig megkérdezte: „Prostinak nézel?” „Nem, csak nagyon kívánlak.” „Na, menj a fenébe!” Lucával mindez néma – nem számítva a nyögéseit – és eksztatikus.

Luca nagy, kertes kockaházban lakik a Kamaraerdő mellett. Másfél szobát bérel egy nyugdíjas pártól.

Másnap, ébredés után élénk és ellenállhatatlan. Olyan fürge, mint egy pisztráng, ilyen mozgékony lány ő, jókedvűen vibrál. Végignézek a lemezpolcán. Ott pihen rajta Chelsea Wolfe-tól a *Pain is Beauty* és Zola Jesus-tól a *Taiga*, sőt Agnes Obeltől a *Citizen of Glass* is. Ez a line up így együtt olyan, mint derékig avarban gázolni. Nem is lehetnél ennél ősziesebb, angyalom.

Luca a vonósnégyes mellett tagja egy finom hálószoza-popzenekarnak is. Szóval nemcsak csellózni tud, de énekelni is, még hozzá nagyon vékonyan és bájosan. Hoppá, bejelentés!

„Alex, most figyelj!”

Belehallgatunk a demójukba. Minimál az egész. Rajta kívül csak egy billentyűs fiú meg egy gitáros lány játszik benne. Garázst sohasem láttak, komolyabb produceri kezelést még sohasem kaptak, és én ezt nagyon szeretem. Friss és nyers, mint az erdei áfonya. Az első szám megdöbbsent a játszótéren fölvert zörejeivel és visításaival. A második szám végére képes teljesen behúzni. Végig váratlan, ami a fiatalság sajátja. Olyan, mint a pszichedelikus pásztoridillen volnánk. Hol hárfá, hol cselló.

„Képzeld, holnapután Szentpétervárra megyünk”, mondom neki búcsúzóul.

„De jó neked!”

Nem leigázó a pillantása, hanem *lebilincselő*.

„Jönnél?”, simítok végig az arcán.

„Honnan szerezzek én vízumot holnaputánra? Ja, és játszom.”

Rég voltam ennyire lent.

JÁNOS IMÁJA

Hozzám már hűtlen lettek a csöndek,
vagy én beszélek a kelleténél többet,
mint csőtöréskor a felbuzgó vizek
kristálynyalábja, szájamból zizeg
folyton örvénylő és hiú beszéd,
amely lassan az agyamat szedi szét.
Ó, bár mértéket adna Főnököm,
csöndből szabná ki azbeszt-ködmönöm,
mutatóujja csendre intene,
mely körbeszöne, teste-nincs zene,
s a be nem firkált lapon hallgatás
szöszmötölne, zsidbasztó hanghatás,
hogy mint a konzervsprótni a dobozban,
hová Jónás se fér, egy cseppet elnyújtózzam,
lelkem meg kopoltyúként teljen el,
benn némaság szűnyogja énekel,
s mint karthauziak, fejem az égig ássam
a gyémántbányászó nagy hallgatásban,
szétáztassam papírmásé-magam,
szösz-áramlás legyek csak, parttalan,
s e kocsonyás rezgésből megszülessen
új beszédem, s egyetlen lendületben
benne legyen a málna és a kés,
a kén s a kő, a gömbvillám s a rés,
ne legyek kegyes, se pedig kegyetlen,
szegetlen szó, bújjak meg egy szegletben.

CSÖPPES, FURCSA JÁTÉK

Fürdőben csap ha csorran,
Csöppek csörögnek sorban,
Az átkötés bár kétes,
Te jutsz eszembe, édes!

Hoppá, fűződik is már
Nyaklánc, csinoska kristály!
Előbb-utóbb a rozsdá
Festi kádunk pirosra.

Vízke tapadna sárgán,
Ha lazán el se zárnám.
De még hagyom, hadd essen,
Zengjen karakteressen!

Igaz, lehetne gyémánt,
Hogy folytassam a témát,
Aranyból holmi ékszer,
De nincs efféle kényszer.

Nem vágysz Seychelles-szigetre
Elröppenni libegve,
Alant térképnyi tájjal,
Vörösmarty Mihállyal.

Vadászni se akarnál,
A puskánál s a kardnál
Undokabbat aligha
Hozhatnék nappalidba.

És mindkettőnk utálta,
Mikor operabálba
Meghívtak, látni puccot,
Sok csecse, béna cuccot.

Tán csak havas hegyeknek
Örülnél, hogy lebegnek!
Vedd úgy: a víz nyakéke
Hegyeknek verejtéke!

S hogy engemet mi indít
Rímekből csingilingit
Láncba öltetni össze,
Földszint várván, lejösz-e?

Az elzsibbasztó hála,
Mely rosszkedvem halála,
S mászkál, mint bolynyi hangya
Szívembe és nyakamba.

Vízgyöngy gombozza bőröd,
Az ember furcsa bőrönd,
Magába belezárva,
Nem látni, mi az ábra.

Égősorok a sejtek,
Zizgó fényükben sejtlek,
Bennem millió perced
Szú-alagútja perceg.

Csörög a víz göröngye,
A földnek nyála, könnye.
Testeden víz-karambol,
Leszürcsölöm nyakadról.

BULIZÓKNAK VALÓ

Lökött bulizásnak gyönyörű ideje,
Te jó ég, hogy égtünk! S hogy nem haltunk bele!
Túlélte a bandának tetemesebb fele!

Használtuk a Moszkván a telefonkönyvet,
Volt benne bulicím, így üzeni könnyebb!
Bort öntöttünk kólába, hadd folyjon a könnyed!

8x4 sprét fújtunk, vad illatozás volt,
Zselézett frizuval ki-ki diszkó-táncolt,
Csak mi voltunk keményen a lelkünkben pánkok.

Nekünk virágoztak csajok, szép violák,
Csak bénáztunk velük, menőző mazsolák,
Bár volt, aki a párját megtalálta korább.
Hej, fáradtság vala a földön pörögni,
Félmeztelen testtel a koszt föltörölni,
Pogóztunk, de agyunk nem volt egy körömnyi.

Rendszerváltás-kori siheder kiskomák,
Voltunk, akik voltunk, mint porszem, akkorák,
Kinőtűtük a szockó-kort, e dilis óvodát.
Ki szép füvet szerzett, búcsút intett észnek,
Ki józanon leste, mások heherésznek,
Ki piás, véres fejjel földön egerészett.
Újult még az föld is mindenütt mitőlünk,
Pár vébékás hányást padlóról töröltünk,
Mint rács mögül az állat, lé tört ki belőlünk.
Túléltek, jól tettük, Isten kegyelmébül,
Moszkva már Széll Kálmán, házibuli készül,
Habár pörög az óra, minden ugyanaz végül.

Simon Emőke

AVÁROSÉS

RÉSZLET

Úgy kezdődött, hogy az emberek megegyeztek, és elkezdtek dolgozni, szervezeten. Volt egy csapat, amelyik a köveket törte, egy másik, amelyik hordta a köveket, és egy harmadik, amelyik a köveket egymásra tette – kézről kézre adogatva. Én adtam neked, te adtad neki, ő adta tovább.

Az így épült falban benne volt mindenki, az egész város és amit határolt. Ebben a városban laktunk.

Mi, a kőművesek.

Mi, a kovácsok.

Mi, a cipészek.

Mi, a szabók.

Mi, a parasztok.

Mi, a gyerekek.

Mi, az asszonyok.

Mi, a férfiak.

Mi.

Ha mi vagyunk a kovácsok, ti vagytok a cipészek. Ha mi vagyunk a parasztok, ti vagytok a kovácsok. Ha mi vagyunk a gyerekek, ti vagytok a nagyok. Ha mi vagyunk a férfiak, ti vagytok az asszonyok. És a fal áll rendíthetetlenül.

Kívülről ugyanúgy nézett ki, mint belülről, mi mi mi mi mi mi mi mi, egyik sor a másikba harapott, egyik sor a másikra nehezedett, és a fal észrevétlenül a talajra nehezedett. A védtelen talaj tenyerébe véste magát, és süllyedt, mint arcon a ránc, annyi különbséggel, hogy az idő, mely a ráncot ásta, nem ugyanolyan kőből épült.

Mi, gyerekek szerettünk a fal tövében játszani, egy pálcával a mohát eltávolítani, összegyűjteni, a pálcikaembernek ágyat vetni, a pálcikaembert megetetni, sétáltatni, a többiekkel találkozgatni, harcba vinni, megölni, eltemetni, mohával a sírt kibélelni, hogy emléke legyen nyugodt és puha, és zöld, mint a remény. Mi, gyerekek a falba véstük a nevünket, ezt játszottuk, amikor már elfogyott a moha. Az én nevem a Nap volt, a tied a Hold, én ültem a hinta jobb felén, te pedig a bal felén. Úgy bízni, mint ahogy a Nap

megbízik a Holdban, mert tudja, hogy ahogy ő lenyugszik, felkel a Hold, én amikor fenn vagyok, te lenn vagy, én amikor lenn vagyok, te fenn, útközben, amikor találkozunk, egymás szemébe nézünk, mintha én lennék te, te lennél én.

A város még csak egy vár volt, de mi, gyerekek tudtuk, hogy a falakon kívül is van egy világ. Mert hova megy a Nap, amikor lebukik a falak mögött? Hova mennek a felhők? Hova tűnik az éjszaka? Benn a várban nem volt erdő, az erdő kinn volt. Ott lakott a Nap és a Hold, az éjszaka meg a felhők. És a csillagok is, persze. Álmunkban látjuk is, amint a fák magukhoz ölelik csillagaikat, mert minden fának van egy csillaga, és ha lehull egy csillag, elhal egy fa.

Amikor ágyúval kilyukasztották a falat, a kovácsok, a cipészek, a szabók, a katonák, a gyerekek, az asszonyok, a férfiak ugyanolyan rémültek voltak. Sőt, még a kutyák, a macskák, az egerek, a nyulak, a tyúkok és a kakasok is. Füstölt a kő, és a vastag porfelhőben el lehetett vesztődni. Egy lyukat még megbír a várfal, kettőt, hármat is, de ha több van, akkor összeomlik. Így van ez az üvegfalakkal is. Még olyan is lesz, hogy egy üvegtorony omlik össze, mert egy repülő lyukat fúr magának benne, messze innen, az Óperenciás tengeren túl, ott, ahol a kurta farkú malac túr, és akkor, amikor az üveghegyeknek még lábuk volt.

Később, amikor a vár falai visszaépültek, már nem zárták körbe az embereket, hanem járatokat szabtak a házak között. Utcafalak kívülről, belülről házfalak. Az emberek kiássák az első föld alatti vonat járatának az alagútját.

A város megkétszereződött, fenn és lenn ugyanaz kering, a veszély elmúlt. Az emberek nem félnek már az ágyúktól, csak a haláltól.

Az utcákon és az utcák alatt dobozok közlekednek, a dobozokban mi, városlakók, akik el szeretnénk jutni A pontból B pontba. A dobozok tömegközlekedési eszközök. Mi vagyunk a tömeg: szatyorral a kezünkben, elcsámcsogott álmaink ízével a szánkban, várunk a buszra, a metróra, a villamosra. Ha abba az irányba nézünk, ahonnan a busz, a metró vagy a villamosnak kell érkeznie, a busz, a metró vagy a villamos hamarabb megérkezik.

Ők az ellenőrök. Ha van lyukasztott és érvényes jegyed, bólintanak egyet, ha meg nincs, akkor kiemelnek a tömegeből, a neved után érdeklődnek, azt is akarják tudni, hogy hol laksz, hogy mikor van a születésnapod, te viszont nem kérdezheted meg ugyanazt az ellenőrtől. Ez egyoldalú viszony, pedig az ellenőr is csak egy a tömegeből: az ellenőr az Oktogonnál

szakasztott olyan, mint az Astoriánál, a Keletinél, mint a Nyugatinál, a Blahán pedig, mint a Moszkva téren, ami már nem az, mint régen. Kivételt képez az Opera. Az Operánál is szakasztott olyan az ellenőr, mint máshol, csak a tömegnek van más íze – hasonlít a szatyorral állók elcsámcsogott álmainak ízére, annyira, hogy még köhögni is képes az ember az elakadt mosómedve szőrmezálón.

Én a buszsofőr vagyok. A Wesselényi és a Kazinczy utca kereszteződésénél megállok, az átjárónál egy anyuka áll két gyerekével. Intem, hogy mehetnek, ahogy egy turista intette nekem a minap, amikor tétováztam, hogy átguruljak a képen, vagy várjam meg, hogy merítsék ki a kompozíciót. Az anyuka át is megy, nem köszöni meg, mintha olyan egyértelmű volna, hogy köteles vagyok megállni – kötelessnek köteless, de nem mindig hajlandó. A hajam rövid, könnyebb így rendben tartani. Még soha nem késtem a szolgálatból, soha nem tévesztettem el az útvonalat. Kilenc éve dolgozom a BKV-nál, kilenc éve minden nap kávéval kezdem a szolgálatot, és két kockacukorral. A többiek szerint azért iszom két cukorral a kávé, mert nő vagyok. A nők édesen szeretik az életet, mondják ők, a férfiak. Hetente kétszer nem egyedül vagyok nő, de a hét többi napján igen, mert Enikő és Matild a 178-ast és a 93-ast vezetik. Megmondom őszintén, ez engem nem zavar, mi, nők amúgy is összetartunk, olyan erős ez, hogy nemcsak a kötélt láthatatlan, de még az is, amit összeköt. Ti, férfiak ezt nem értitek. Én látom, ha előre nézek, vagy visszapillantok a visszapillantó tükörbe, és a Nap megvilágítja a tömeget, látom, hogy mi mind, egytől egyig, egytől az ezerig azt szeretnők, hogy az útvonal legyen érthető, hogy A pontból eljutni B-be legyen szemmel követhető, hogy egy időben lehessen vezetni és az utcafalakat csodálni a vertikális makacosságukban, és ha B a végállomás, akkor még azelőtt leszállni, nehogy egyedüli utas maradjunk egy végállomáshoz érkező dobozban. Mi, nők félünk nem félni, ti, férfiak nem féltek félni. Vagy fordítva? Az egyenletben lenullázódik minden, ez is matematika, pontos és biztonságos, mint a menetrend.

A tömeg, ha túl sokat várta már a buszt, a villamost vagy a metró, és az még nem jött, örömmel fordul a menetrend felé, végigsiklik a perceken, az órákon, a hétköznapiakon és a szombat–vasárnapokon, engedi lelkét csimpaszkodni a menetrend matematikai biztonságában, pontosságának pompásságában. Egy időben beérni a megállóba a busszal, villamossal, metróval, egyesek szerint a boldogság egyik formája. Ezek szerint boldogtalanságnak számít lekésni a boldogságot. Minek számít a várakozás?

Ha a busz, villamos, metró megérkezett, mert előbb-utóbb megérkezik, már csak felülni kell, elfoglalni az üres helyeket. Ők, a tervezők úgy gondolták, hogy a szociális interakció serkentése érdekében jó ötlet néhány ülést egymással szembe helyezni. A kezdeményezés eredményességét ha tanulmányozták is, a következtetések nem vonták kétségbe a hosszú távon elképzelt cél sikeres megvalósítását. Megfigyelhetjük ugyan, hogy az utasok magatartása jelentősen megváltozott: az a kitartás, amellyel a város utcáit bámulják, travelling módra, a város utcáinak képernyőjén keresztül saját magukba borulva, a jövőbe és a múltba, a tízes skálán másfél ponttal növekedett. Ilyen körülmények között a jelen csak egy távolság a kettő között, toposza a híd. Habár baleset esetén helyszínné válhat, a híd nem egy tartózkodási hely, hanem egy kapcsolatteremtő vállalkozás. Kapcsolatot terem a bal part és a jobb part között, A pont és B pont között.

Ideiglenes közösségek építésére irányuló törekvések egyike a busz, örökmozgó mi, amelyben nem számít, hogy Sándor, Kati vagy Benedek és Marika, csak az, hogy egy irányba néznek.

A metró a kedvencem. Ott ugyanis nem lehet a tekintetet kívülre helyezni, és van olyan vonal, a 3-ason például, ahol egyenesen szembe kerül Sándor Katival vagy Benedekkel. Persze lehet jobbra vagy balra nézni, de a szemben levőt csak akkor lehet kikerülni, ha sikerül egy könyv vagy egy képernyő mögé bújni. Én a könyvet választom. Thriller, krimi, szerelem, két-három nap alatt olvasok el egyet, és csak a metróon meg a végén. Felülök Kőbányán, leszálok Újpesten, felülök Újpesten, leszálok Kőbányán. A metróban este is reggel van. És valami mindig történik egy thrillerben, egy krimiben, egy szerelemben.

Nem tudom, hogy lehet megvenni egy ilyen borítójú könyvet. *Az éjszaka árnyai*, ez a címe. A szerző nevét nem tudom kiolvasni. Ez a nő nem szép. Ez a férfi gyűrött, biztos iszik. Hogy lehet, hogy.

A kislány leejtett valamit. Az anyuka most már szinte térdel a földön, úgy keresi, és ha most befékez a metró, tuti, hogy hanyatt esik vagy előrebukik. A metró elnyeli a hangokat, felfedi az arcok magukba roskadtságát, elringatja a lelkeket, és né, ott az üveggolyó. Egy üveggolyó esett le, és a lány lábához gurult, aki még nem is vette észre az anyukát a kislányával, és csak bámulja az üveggolyót, egy, kettő, három másodpercig ujjong, mint ha csodát látott volna, körülnéz, hogy vajon ezt mások is látták-e, körülnéz, hogy valaki visszaigazolja, hogy ez tényleg vele történik, de az üveggolyó csodája nem talál tükröt, a lány is észreveszi az anyukát a kislányával, felveszi az üveggolyót, odalép hozzájuk, és egy kedves csalódottság kísé-

tében az anyukának nyújtja, majd visszaáll a helyére. Mintha mi sem történt volna, az üveggolyó most a kislány tenyerében lapul, közönségessége tetőfokán.

Benedek fel sem nézett a krimijéből, Sándor Milky Chance-t hallgat, Andrea esemeszik egy másik Sándorral, aki olyan jó poént küldött neki, hogy Andrea egy hasát fogó, nevető majommal válaszol. Béla ül, Erzsébet néni is ül, Márta ül, Jocó és Peti kebabot esznek, Jocó teli szájjal magyaráz, és ha most nem kap oda a szájához, kiesik egy félig megrágott kecsapos falat, Ervin áll, Nóra áll, Zsuzsi áll, az anyuka áll, a babakocsi fogantyújára ereszkedve tartja az egyensúlyt, miközben úgy mered saját, a metróajtó üvegén visszatükröződő arcába, mintha egy észak-amerikai, véget nem érő fensíkon keresné tekintete a láthatárt. A metró elnyeli az ember gondolatát, a daráló ritmusával megrágja, és a peronra köpi, vissza a város falai közé.

Van, aki most megy, van, aki most jön. Ők mind mennek valahova, jönnek valahonnan, és nem céltalanul, hanem határozott léptekkel, fel-le a mozgólépcsőn, kijáraton ki, bejáraton be. Fornetti és csemege, alkatrészek, parfüm és lufi, műanyag virág, sör, vodka és banán vagy pléhdobozból készült hamutartó, a föld alatti shopping kísértésének a szaga csípi az orrotok, meg-megálltok, és ha pléhdobozból készült hamutartót nem is vesztek, azt majd a turisták, kétszáz gramm igazi sajtos megér háromszáznolcvan forintot. Én ma egy szolgáltató vagyok, küldetésem, hogy a szemetekbe nézzek. Énekelek is, ha közelebb hajolsz, meghallod a hangom, ha közelebb hajolsz, megtöröd a falat. De te nem alacsonyodsz le, nem fogod megtörni a ritmust, leguggolni, hogy egy magasságban legyünk, te fenn vagy, én lenn. Úgy, ahogy te fentről nem vagy hajlandó felnézni rám, úgy nekem is sikerül letről lenézni rád, elítélni téged a közönséges kis sietségében, bezárni téged a céltudatosság pimaszságába, a fogkeféd, a tiszta ágyneműd, az anyuci, az apuci, a haverok, az altató, a cigi, a kávé, az új táskád, a hosszas keresés után megtalált megfelelő méretű és színű léptótlók biztonságában. Paripám csodaszép pejki, idelép, odalép, hej-hó!, hegyen át, vízen át vágat, nem adom, ha ígérsz százat. Amikor paripám ballag, odanéz valahány csillag, amikor paripám táncol, a Nap is odanéz százszor. Ha lesújtasz tekinteteddel, mert mégis, hogy lehet így lesülyyedni, és látszik, hogy ez most frissen – még nem koszosak a ruhái, de micsoda megtiszteltetés, ha már ennyi időt szántál arra, hogy megfigyelésed tárgyává emeljél – és milyen szánalmasan énekel, istenem, és akkor abban a pillanatban visszadobom a tekinteted, és észre sem veszed, de te érzed magad szarul,

mert hirtelen, akárhova nézel, a telefonodra, az órádra vagy csak magad elé, nem találod magad, de csak egy lépés erejéig. A következő már eszedbe juttatja, hogy miért élsz, hogy merre tartasz, hogy eddig mit miért csináltál, és minden a helyén, még nem késtél el, még élsz és még remélsz.

Almát kérsz?, kérded te, te, aki megbotlottál a tekintetemben, és meg is álltál. Igen, kérek, gondolom, kimondani már nincs idő, előkerül a táskából egy zacskó három almával. Tiltakoznék, hogy nem, nem, egy is elég, de te nem hallod. Megköszönöm és te bólintasz, mint aki most kért bocsánatot, és nem igazán hiszi, hogy meg is bocsátottak neki. Neked nincs neved, te egy fiatal nő vagy, vettél három almát ma reggel. Reggeli, ebéd, vacsora? Vettél három almát, a biztonság kedvéért, vagy vettél három almát, mert mindig úgy vásárolsz, hogy másnak is jusson, vettél, hogy legyen a kolléganőknél is, vagy vettél, hogy nekem adjad. Reggeli, ebéd és vacsorám lesz ez a három alma másnap. Mi vagyunk a névtelenek, azért találkoztunk, hogy te ne cipeld magaddal azt a három almát egész nap, és máskor vásárolj céltudatosabban.

Éhes vagy? Van három almám. Kérdi egy másik nő ugyanattól a névtelen lánytól, aki nem is olyan szerencsétlen, mint amilyennek látszik, de ez titok. Megegyeznek, hogy abba is hagyja a kéregetést, ha most a nő ad neki ezer forintot, amiből ki tudja fizetni a tegnapi szállását. A nő megbotlott, megállt, leguggolt, pénzt adott, mosolygott és azt mondta, nem kell te ezt csinálnod, még élsz, még remélsz. Ők így egyeztek meg, így történt, mert ez csak egy zárójel egy történetben, mert az a történet, amelyik valóságos névtelenekről szól, nem így végződik, mert a valóságos névtelenek teste már úgy a földhöz van ragadva, hogy nincs az a tekintet, amelyik ilyen nagylelkűen kiemelné és visszahelyezné a reménybe. Én a helyedbe képzeltem magam, és nem hittem a csodákban.

A várost határoló falak láthatatlanná váltak. Ha messziről érkezem, de akár közletről is, lehet, van egy pont, ahol csak egy lépést kell tennem, és a városon kívülről belépek a városba. Ezt a pontot egy oszlopra kifüggesztett tábla jelzi. BUDAPEST. Ezt a táblát jóformán még nem is láttam, de egyszer megkeresem és körbetáncolom, előbb csak lassan, aztán egyre gyorsabban, mint a sifizésnél, addig, amíg a kívül és a belül összemosódik, és csak az én (te, ő, mi, ti, ők) kegyelmemtől függ, hogy meddig tartom a kezemben a centripetális és a centrifugális erők egyensúlyát, meddig vagyok hajlandó tehetetlenségem (fikció) és cselekvő lényem (valóság) között feszíteni a húrt.

Minél bennebb kerülünk a városban, annál több a fal. A város szíve – ha a város egy test, alszik, lüktet, vérkering, izzad, füstöl, bűze van, nyel, emészt, okád – a városháza, a polgármesteri hivatal. A város polgárainak mestere tartózkodik ott, olyan ez, mint egy királyi palota, ami attól lesz királyi palota, hogy benne él a király. A hivatal egy épület emeletekkel, folyosókkal, ajtókkal, ablakokkal, helyiségekkel, lépcsőkkel, az ajtókat nyitó polgárok között van, akinek rangja van.

Hatósági és ügyfélszolgálati iroda, az épületben hatalom lakik, amelynek elsősorban önkormányzati hatékonysága van. A falak is hatalmasabbak a hivatalban, a hatóságot védelmezik, mélységet biztosítanak (perspektivikus szempontból), és a hatékonyság irányát határozzák meg, csak követni kell a számokat, a nyilakat, és az ember megtalálja, amit keres. Ők, a hivatalnokok azok, akik a kezükben tartják azt, amit mi, polgárok keresünk. Ti álltok a sorban előttem, ameddig várok, a személyi azonosságomat, az én meg a saját magam egyenértékét kell igazolnom ahhoz, hogy például a születésemet igazoló bizonyítványt megszerezsem. Te, aki előttem ülsz, a rendszer képernyője előtt, te Ön vagy, mint ahogy én is neked Ön. A törvény mentén találkozunk, te képviseled, én élnék veled, a törvény a kezemben a jogommá válik, a te kezében pedig akár fosztó hatalommá. És ez még csak nem is a törvényszék, itt nincs bíró, te, felebarátom, te döntöd el, hogy a törvényt szóról szóra, aranybetűkkel másolod az arcomra anélkül, hogy a szemembe néznél, vagy hajlandó vagy az én jogom és a te törvényed között megkeresni azt a felületet, ahol a szavaknak hangjuk van. És akkor, lehet, kiadod a születési bizonyítványomat még akkor is, ha nincs nálam a személyazonossági igazolványom, lévén, hogy azért kérelmezem a születési bizonyítványomat, mert elveszítettem a személyazonosságomat, és ahhoz, hogy visszanyerjem, bizonyítanom kell mindenekelőtt, hogy megszülettem és élek.

Mi, akik a sorban állunk, mindenekelőtt a sorszámunk poétikáját követeljük, azt, ahogy a számokból, a ritmust rejtő számokból kibomlik a nevünk, és a számkijelzőn találkozik a mi nevünk ritmusképlete a minket fogadó hivatalnok helybeli koordinátaival, a 623-as a 4-es ablaknál felér egy Mallarmé coup de dés-vel.

A polgármesteri hivatal a szolgáltatások helye, ahol a polgárnak joga van igényelni elismerést és bizonyítékot arra, hogy létezik (én), hogy valakit szeret (én plusz te egyenlő mi), bizonyítékot arra, hogy szülő (együtt), hogy dolgozik (nekik), hogy vannak birtokai (övé), és azt megosztja a város, az állam (mindenki) többi polgárával, amennyiben adót fizet, mintha adósa

volna valakinek azért, hogy neki van, másnak meg nincs. A törvényszéken már másról szólnak a falak. A polgárnak joga van az igazságának az elismeréséhez, a törvény nevében, az igazságszolgáltató hatalomnak pedig joga van egy elkövetett igazságtalanságért büntetni a polgárt, ugyancsak a törvény nevében. A törvény nevében én ütközöm vele – én és ő, a törvény előtt nem létezik az egyes szám második személy: a törvény elmosza a közvetlen megszólítást, az én és az ő közé álló törvény teste – a bíró – megszünteti a *téged*. Maradok én, és én belépek egy új képletbe.

Kerestem magamat a falak között, ütköztem veletek, ütköztem velük, ütköztem veled, és azt hazudtad, hogy nincsenek is falak közted és köztem, azt hazudtad, hogy érted minden szavam, és azt hazudtad, hogy a te nyelveden írok. Most itt állok, falak közé szorítva, mint amilyeneket egy dokumentumfilmben láttam, vagy számos akciófilmben vagy a pszichoanalízisben: fokozatosan felszámolják az őket elválasztó teret, összepréselik például a szemetet, az elhasznált tárgyakat, az elhasznált életeket. Mert van ilyen, hogy egy életet megesz a rozsda, az a kurva idő, amelyik mindig csak azt az arcát mutatja, amelyik nyugtat, ami végessé és kézzelfoghatóvá teszi a napot, követhetővé a fény játékát a falon, pucérkodik a linearitásában, holtlét égbekiáltó hamisságával leplezi azt a másik arcát, amelyikben minden másik megtalálja a helyét, minden másik valóság, mert egy időben végtelen sok lehetőség él, mint ahogy végtelen sok ember, a végtelen sok történéssel. És ha jól belegondolunk, az egyidejűség, az idő végtelenségének arca is leleplezhető, ha lenne az a kisisten, aki arra szánná magát, hogy láthatóvá tegye e végtelenség tulajdonképpeni végességét, egy multiplex moziban, három d-ben, Truman show az n-ediken, Truman 1, 2, 3, 4, 5, 6...789345...27738389887262555...53667388484444488989893633654444555555555566667676887878787878989999... stb. EGY IDŐBEN, kedves hölgyeim és uraim. A jegyek beválthatók az elhasznált tárgyak újraértékesítésének osztályán, mert a jó hír az, hogy a használt életeket összepréselik, magas hőfokon kezelik, és az így visszafogott nyersanyagot egy új időbe beépítik. Ki hogy veszi magára, az már részletkérdés, az élet ugyanis csak élni akar, bármilyen időben, bármilyen falba vésvé, botorkálni a saját testében és folyton eljátszani, hogy nincs is test, nincs is fal, hogy a fény megosztható, míg a világ s két nap.

A templom tornyát messziről lehet látni. A magasból is, a távolból is, hogy aki keresi, könnyen megtalálja. Te, aki keresed a templomot, mit keresel?, kérdi a templom, mikor zárva van az ajtaja. Te, aki jöttél bárhonnán, bármiért, gyere be, mondja a templom, amikor nyitva van az ajtaja.

A templomban nem beszélünk, énekelünk és imádkozunk. Isten templomai vagyunk, írja egy könyvben. A templomban mi a hívők vagyunk, a hívők, akik kételkednek, akik örvendeznek, akik ünnepelnek, akik temetnek, akik keresztelnek, akik esküsznek. A templomban a szavak: tettek.

Én vagyok a pap, a lelkek pásztora – voltam gyerek, voltam férfi, voltam utcazenész és kutató, drámaíró és filozófus, voltam én magam eltévedt lélek mindaddig, míg az élet arra nem kényszerített jóságos arcával, hogy előtte leboruljak, lábát megcsókoljam, és mindenható hatalmát törvény és ajándékként befogadjam úgy, mintha a testem megszűnt volna, és lelkem már végképp csak az Úr testében, az Úr templomában lakna.

Ti vagytok a bűnösök, akik eljősztok minden vasárnap, néha vagy soha, a bűnösök, akik megváltásra várnak, arra, hogy én azt mondjam, nem vagytok egyedül, hogy a félelem helyett szeretet van, hogy a világ szeretet, Isten szeretetének a teste. Amikor Isten így testet öltött, minden virággal, minden bogárral, minden felhővel, madárral és emberrel, Ő maga kevesebb lett (Simone Weil). Amikor az ember elszakadt tőle, sebet ejtett a mindenségben. Jézus teste e seb gyógyulásának az ígérete és az ígélet beteljesülése. Isten törvény nélkül az az együttlét, amelyben minden test egy test. A törvényre azért volt szükség, hogy a szétesett testrészeket visszavezesse a helyükre, egymásba illessze. A törés előtt pedig a törvény a törekenység jele – az Édenkert tökéletes szépségének a törekenysége tökéletességének a feltétele.

Ti vagytok a bűnösök, akik egy hangot kerestek, amelyik elmondja helyettetek és veletek, hogy ti hisztek, hogy mindenek ellenére hisztek a bocsánatban, a megváltásban, az örök életben, hisztek abban, hogy van lélek. A szentek és az angyalok és az üdvözült lelkek társaságában, itt, az anyagot nem ismerő falak között hisztek és emelkedtek, előbb csak a szószék magasságáig, aztán velem együtt a végtelenségig. Mert nemcsak jobbra vagy balra terjed a végtelen, hanem le és fel is. És igen, mindig csak terjed csendesen, észrevétlenül, gáz-halmazállapotú könnyedséggel. Így lesz az én a mindenkié és a mi a miénk.

Az emelkedést követően lesiklunk a falak mentén, és egyenként, sorban, alázatosan és engedelmesen, egy korttyal és egy falással kimondjuk, hogy a falak tapinthatósága csak egy rossz álom utóíze, hogy a valóságban, mivel a végtelen terjed balra, jobbra, fel és le, ugyanazzal a kitartó könnyedséggel, falak nem léteznek, csak ha félelemmel keressük őket.

Akkor igen.

Akkor lépten-nyomon az én beleakad az ő-be, vagy a te a mi-be, mi az
ők-be, ti az én-be, én a mi-be.

Kezünket összekulcsolva,
szemünket lehunyva,
lelkünket egy madzagra akasztva
állunk a sorban, kitartóan, még akkor is, ha lejárt az úrvacsora.

PAPLEÁNY

Papleány vagyok,
vagy papkisasszony.
Elvárások vannak
velem szemben:
soha nem lehet
piszkos a körmöm,
mindig tiszta meg frissen
vasalt ruhában kell járnom,
és mosolyognom kell
akkor is, ha a fogam fáj,
vagy éppen valahol belül
a megfoghatatlan lelkem.
Szépen és illendően kell
viselkednem a felnőttekkel,
csúnya szavakat, kifejezéseket
soha nem használhatok,
még gondolatban sem.
Nem szabad irigykednem
a nálam szebb és a tanulásban
sikeresebb lányokra.
Nem kíváncsiskodhatom,
nem lehetek kotnyeles,
csak szerény és visszahúzódó,
aki a saját csöndjébe kapaszkodik,
amikor hangos vagy éppen
harsány társaságba kerül.

Papleány vagyok,
vagy papkisasszony:
azaz a folyton szorongók
családjába tartozom,
mert attól félek,
hogyan az apámat

egyszer elviszik a halottak,
akiket az évek során eltemetett,
vagy valakik, akik szerint
ő osztályellenség.
Hányadikosoké?
Vagy az anyámat
viszi el valami
órálkodó betegség,
vagy engem visznek el,
mert nem felelek meg
az elvárásoknak.

Papleány vagyok,
vagyis papkisasszony,
Istent szeretném
felkeresni vagy megkeresni,
hogyan elbújhatok a háta mögé...
A vágyam, csak ennyi.

ÁLOM

Álmomban otthon jártam,
de van-e otthonom?
Ülünk anyámmal
egymással szemben,
türkizkék váza az asztalon,
benne mezei csokor:
margaréta, nefelejcs...
a nyári délután árnya,
s lenge kis szellő meglegyez.
Nem szólunk egymáshoz,
csak elmerülünk a közös
nagy, puha csendben,
apám belép az ajtón,
látja, hogy minden rendben,

vizet enged a csapból
egy öblös, nagy pohárba,
szomját oltja jóízűen,
majd átmegy az irodába.
A bátyáim a tornácon
sakkoznak... még békesség van,
Botond így szól öccséhez:
„Úgy verlek, mint saját fiamat.”
Öcsiben mozdul az önérzet,
a sakktáblát felborítja,
s mérgében majd kipukkad.
Sokáig ez sem tart, elül a harag.
Aztán az est is leszáll,
szárnya terül a kertre,
mi meg tovatűnünk
egyszerre vagy tán rendre...
Nem más ez, mint az
elmúlás örökkévalósága,
könnyűség támad,
s ellebeg lelkünk parókiája...

TÖRÉS

Egészek voltunk s szépek
mint porcelánedények
hasíték rés és repedés
kezdődik az elengedés

Csillanó üvegszilánkok
bíborvörös csönd szivárog
tükörcserepek éj-porondon
forogj forogj idő-korongom

Bechapódik egy ablak
a létbe vetve hagylak

kivágódik egy ajtó
gyönyörű lélek-szaltó

Uram ragassz össze
a kötőanyag nálad
szérűdön asztagokban
a sok lejárt alázat

PRÓBABABA

Miért és meddig?
Bánattól jókedvig,
mélységből sekélybe,
bénultságból kéjbe,
nappalokból éjbe,
rendből zűrzavarba,
csöndből vad ricsajba,
kintről egyre beljebb,
fentről egyre lejjebb,
foghíjas már a létra...
kemény kanapéra
zuhanunk egyesével,
mit kezdünk, mondd,
az önbecsüléssel?
Mit kezdünk a közönnyel?
Csak menj, és ne köszönj el,
csak menj, és ne nézz hátra,
a lélek nyitja zárva.

Állok pőrén a hitben,
öltöztet, vetkőztet Isten,
játszik hát, önfeledten,
próbababája lettem.

MÉG PÁR ÉV

Rosszul mértem föl a helyzetet.
Azt hittem, aki megsegít, megszeret.
És fordítva. Nem lesz „még pár év”, bármi.
Hogy megtanultam rendesebben várni.

Hogy bölcs szkepszisem majd kellőképp felvértez.
Kinőttem, pedig régen még elfért ez
a csalódottság itt-ott, belül. Bennem.
Hogy minden rendben? Nem tudom. Füllentem.

A helyzetek csak rosszul mérhetőek fel,
vigasztalom magam unottan, tökféj.
Még pár év. Igazán türelemmel lehetek,
susogják a földben várakozó leletek.

EGY HÁZ

Van egy ház, L alakú. Az L rövidebb, utcára merőleges szárát két egymásba nyíló szoba, a hosszabbat szűk konyha, mosdó, kamra és padlásfeljáró alkotja. A két szár közé ékelődve apró, az utcától magas fémkerítéssel elhatárolt udvar egészíti téglalappá az L-t. A kerítésről kívül-belül hatalmas foltokban pergeti le a szürke festéket a rozsdá. Az udvaron néhány rózsató, málnabokor, egy-egy, ágaival egymásba akaszzkodó meggy- és cseresznyefa áll. Köztük habtéglá rakás, a lombjaik alól kihúzódni igyekvő málnabokron túl pedig rozsdás kerti csap. A kerítés tetején szőlőlugas ágai futnak végig. A füvet az előző bérlő nagy testű kutyája taposta ki, már csak szanaszét hagyott ürüléke és a fák lehullott levelei fedik el a homokos talajt. Ősszel, ha feltakarítják és felássák a talajt, újravethették volna a füvet, de eltelt az idő költözéssel. Most hó nélküli december van épp, a talajba már beleállt a fagy, az udvaron pedig nincs más, csak csupasz ágak, rothadó levelek és fagyott kutyaszar.

Ami késik, nem múlik. Tavasszal az új bérlők feltakarítják majd az udvart, gypet vetnek, és bizonyára megmetszik az évek óta érintetlen fákat is.

A ház utcai bejárata a verandára nyílik. A ház és az udvar közé szoruló, a falakat ugyancsak L alakban követő helyiséget hatalmas ablakok választják el a kerttől. Innen a konyhába, a pincébe, az udvarra és a kamrába lehet jutni. A kamrában akasztók és polcok, rajtuk a házzal együttjáró régi alkalmazosságok, lyukas edények, rozsdás sziták, nyújtófa, füstölőhorgok, egy rossz mikro és rengeteg kacat, meg az új lakók holmijai. Leginkább dobozok, teli és üres befőttesüvegek, rajtuk mindenféle, az elmúlt évtizedet jelző évszámok, némelyiken egy kis penész. Ha felmelegszik majd az idő, a bérlők kiürítik a kamrát, átválogatnak mindent, ami bent van. A használhatatlan tárgyakat, a megromlott befőtteket kidobják, letakarítják a polcokat, majd viaszosvászonnal, esetleg fehér, netán barna csomagolópapírral borítják be őket.

A konyhában az alacsony, megereszkedett ajtóval szemben sparhelt és ügyetlenül pingált szekrény, az ajtótól balra egy viaszosvászonnal terített asztal áll. A kályhát és mellőle a kagylót jó tíz éve ki kellett volna dobni már. A padlóról a linóleum felszakadozott, a bútorokból fapor szitál. Itt minden alacsony. A konyhai berendezés nagy része derékig ha ér. Csak egyet-

len polchoz és a falra erősített gázbojlerhez nem kell lehajolni. Igaz, a gázbojlerbe sem be, sem belőle ki nem futnak csövek. Magában áll, engedély sincs a bekötésére, így akár a padláson is lehetne. Már csak néhány hónap van tavaszig, akkor az üzembe helyezéssel járó munkálatokat is el lehet kezdeni.

A konyha bal oldalán, a kagyló mellett nyílik a mosdó. Egy polc, billegő fürdőkád, WC-csésze, borotválkozótükör és egy nagy fémtartály a berendezése. A padlót cement, a falakat régi, rózsaszín csempe borítja. A konyha túoldalán az első szoba nyílik, abból pedig a következő. Mindkettőben cserépkályha. Egyik kék, a másik barna, süvöltve ordítanak, ha meggyújtják bennük a gázégőt. A kék néhány cserepe megrepedt, ajtaját hajsza tartja a kieséstől. A barna talán jobban fűt, de egyik sem bírja kimelegíteni a ráeső szobát. A plafont csak a padláson tárolt rengeteg kacat szigeteli. A használaton kívüli asztalok, székek, egy rossz ágy, bedobozolt és bezsákolts könyvek, ágyneműk és kicsorbult szerszámok igyekeznek visszatartani a szobákból elillanó meleget. Hiába, alkalmatlanok rá.

A hőmérséklet függvényében szerveződik a ház élete. A konyhától távolabb eső szoba ablaka jobban szigetel. Gyakorlatilag ebben élnek a lakók, a másikat raktárnak használják, alig fűtik. Nappali és háló is a barna kályhás szoba egyben, amit, ha naponta elégszer kifűtenek, majdnem elviselhetővé válik a tél. Csak éjszakánként és reggelente kellemetlen igazán, amikor a meleg emléket őrző szobából a konyhába és a mosdóba a raktárszobán keresztül vezet az út. Iszkol ilyenkor az ember, s igyekszik a konyhában lévő sparheltet mihamarabb begyűjtani. Tavasszal a hidegebb szobát is birtokba vehetik majd. Munka- és vendégszobának kiváló lehetne.

A sparheltben, a gázégő fölé szerelt, rézcsőből hajlított spirálban melegszik a víz. Innen folyik a mosdóban álló fémtartályba, onnan szükség szerint tovább a kádba vagy vissza a konyhai mosogatóba. Zuhanyozásra leginkább hosszas főzés után vagy reggelente alkalmas. Estétől hajnalig, nagy lángon éppen használható hőfokra melegszik a tartály 120 liter vize. Ha az ember megengedi ilyenkor a csapot, rozsdás víz folyik. Zuhanyzásnál a vékony sugarak csak alig színeződnek el, de ha a lefolyó már nem bírja elnyelni, sárgás-vöröses lével telik fel a kád. A tisztálkodásra gyorsabb alternatívát a konyhaasztalon álló vízforraló jelent. Ezt már az új lakók hozták. A benne forralt másfél liter víz, hideg vízzel félig töltött lavórba öntve, egy gyors mosdáshoz épp elég. De a fűthetetlen mosdóban kínlódosak a reggelek. Mint ázott macska áll és vacog az ember, előtte a kád szé-

lén a gőzölgő lavór, és bármennyire igyekezzon is, nem lehet elég gyorsan mosdani.

Van egy ház, benne a bérlők, akár mesebeli János a királylányt, úgy vágyják a tavaszt. Feltakarítják az udvart, mielőtt kiolvadna talaj. Gyepet vetnek, virágot, retket, metélőpetrezselymet ültetnek, ha eljön az ideje. A víz gyorsabban melegszik, lassabban hűl, s a gázláng érdes duruzsolása helyett napfény melegíti majd a házat. Tudják, jobb lesz minden, feltámad a világ, csak az első rügyek megjelenjenek. Aztán már csak egy-két hónap, és érkezik a nyár. Akár a mesékben, úgy pezsdülnek fel akkor a lakók, úgy elevednek majd meg a ház. A nemezelt falidíszekből molyok rajzanak, a konyhaszekrény tetején felejtett maradék lisztbe rejtett petékből lárvák kelnek, a falak táguló repedéseiből hangyák özönlenek elő. Hosszú sorban vonulnak végig az asztal egyik lábán, majd a lapján, míg el nem érik a kitűzött célt: a reggeli bundáskenyér konyharuhával takart maradék szeleteit. Rátapadnak a konyharuhára, bemásznak a szeletek közé. Rágnak és várnak. A legelső szelet alól – ha megzavarják őket –, akár az évek, úgy szaladnak szerte a ház apró fekete szellemei. És mindegy, hogy az ember hetet, nyolcat, kilencet vagy tízet üt agyon egy csapásra, mert addigra a feltámadt ház csak ontja magából egyre az apró lényeket. Elmúlik a tavasz, múlik majd a nyár is. A pusztulás búze leng be mindent, a zaklatott nyaralás alatt a konyhaszekrényben éhen döglött egér szaga.

Előbb-utóbb aztán az ősz is oda lesz. Lassan éve múlik éppen, hogy az új lakók beköltözésekor a mesebeli tücsköt elvitte a korai fagy. Csak a hegedű maradt utána, fája penészedik, mállik, nincs, aki játszana rajta. Egyébként is elkallódott már rég valahol. Váratlanul a távolból hang hallatszik, mintha az égből zendülne, elpattanó húr elhalóan fájdalmas hangja. Zeng egy darabig, visszhangja meglepszik a fülekben, felidéz ezt-azt, de hiába, mert nincs már tücsök, nincs már mese, nincs már valójában semmi, megette az egészet a sok különböző moly, egér meg hangya. Megette az egészet a fene. Bárcsak megfagynának mind.

Van egy ház. Körülötte csak a december és a repedt konyhaajtón esténként betóduló fagyos levegő, ami úgy szippantja ki bentről a meleget, hogy a kályhalapról leszedett csigák helyén kicsapó gázláng mellett is magára aggatná az ember minden téli holmiját, a nagyapjától örökölt foltos gyapjuszvetterrel és turkálós tollkabátjával együtt, amelynek varrásai mentén szétfoszlott az anyag, a tollú pedig csak száll ki belőle, amíg az egész konyha olyan nem lesz, mint egy felprédált tyúkketrec, amit már elhagyott a görény, s az utolsó, vézna túlélő, akire kár lett volna időt vesztegetni, kuporog

a kályhához préselődve, arcát megvilágítja a kékes láng, az oldalán fityeg a majdnem felismerhetetlenné fakult Helly Hansen címke, amin a márkajelzés és a tisztításra vonatkozó instrukciók helyett csak annyi áll: Sic transit, sic transit, sic transit, sic transit, sic transit, sic...

Van egy ház. Él benne egy nő. Tavasszal minden jobb lesz, de holnap elhagyom.

———— Nagy Attila

ANGYALOK

Akik a mennyei karban ülnek
Alkonyi fényben hegedülnek
Hangszerük ódon mestermunka
Dallamait már sorra bukta

A még a Földön koslató
Elmeűzött és gyorslakó
A lajtorján alább guruló
Önképe előtt csurduló –

Angyalt csak képről ismerek
Nem lepne meg ha nem lebeg
De leülne és éppen mellém
Hogy befogadná őt az elmém

Vibráló híd mely közvetít
Ha éppen a Végszó közelít
Angyal kit küld az Alkotó
Szárnyaló másom – hallható

2017. február 20., Vadad

HANGULATOK

Nézem az ablakon át
Mint Oravec a távozó fát
Fán a fekete varjat
Hogy szárnya alatt még mit takargat

És nézem az egyetlen napraforgót
Lekókadtt fejen amit hordott
Barnába senyvedt szirmait
Tapintom nyilallásait

Laptopomon a vibráló semmi
Érkezni honnan s merre menni
Nem fejt meg magát a Lét
Összekulcsolja vén kezét

Nincsen a havon se vér se nyom
Parázsló csikkemet elnyomom
Álmod próbálok amelyben vagyok
Uralnak tétova hangulatok

2017. január 26., Vadad

ILLATOS BIBE

Április hóbertja kínozza csontjaim
Ropog bennem a sokféle ízület
Eszteendő földűlt és szétszórt lomjain
Lidércfény táncol az önkívület

Zülött világban tétova gesztus
És személytelen a közeledés
Gyanús már minden épkezláb nexus
S rikoltó divat az önfeledés

Megkésett szerelem Krúdyja lézeng
Érdeme egy van hogy ver a szíve
Sejtmagból kimetszett tátogó gén teng
És mindenképp kínja az illatos bibe

2017. április 20., Vadad

KVANTUMOK ÉS ILLATOK

A Kert a Kert a Kert
A dombról völgybe lejt
Költői Sarok az ácsolt asztal
Ahol engem a Vers tapasztal

Kibont bezár és újra megró
Száll felettem rigó holló
Bagoly mereszti nagy szemét
Mintha szólna *most már elég*

A tőzike a tőzike
Harangoz – s ott fenn őzike
Legeli ami megmaradt
A Kert fölött a Kert alatt

Becsukom elírt jegyzetem
Tovább magamban jegyzetelem
Ki volt mi volt és szólt-e hozzám
Kvantumok illatok hullámhosszán

2017. március 19., Vadad

VIVALDI-RÓZSA

Tudtad-e, hogy Vivaldiról
Rózsát is elneveztek?
Ha elülteted, illatoznak
S zenélnek is a kertek:

Il preto rosso s az Opus II.,
Amit Frigyesnek dedikált –
De hiába könyörgött térdre esve,
A norvég- s dán királyt

Velence női érdekelték,
A patrícius szajhák –
Vivaldit meg lapátra tették,
A képről levakarták...

Fáradt-halovány rózsaszín
A kertünkben a rózsza –
A Tavasz 2. tételénél
Illatát a szélbe szórja.

Színek csapongnak, madarak ékes
Trillái és beszédei –
Verandán bomol a mézvirág!
Ó, Természet Erényei...

Tudtad-e, hogy Vivaldiról
Rózsát is elneveztek?
Ha elülteted, illatoznak
S zenélnek is a kertek.

2017. május 20., Vadad

ÁDÁM

Átjött a szomszéd gyermeke, Ádám.
Szerelemgyerek – mondták róla.
Mint édes vacsor a fája ágán
Csüngött anyján, amíg a kerten
Fölfelé, csendben bandukoltak.

Szénaforgatás neszei csurogtak
Déli verőn – s csipetnyi illatok,
Bogarak szárnyán tovasuhogtak.
Ádám az anyján egyre csüngött –
Pitypangok figyelték – titoknokok.

Szedték a meggyet s meg-megették.
Csipogó gyermek öröme villan.
Mátyásmadár bókjait nevték.
Ádám az anyja combját ölelte –
Marad az álom – a kép elillan.

2017. június 25., Vadad

INTARZIA

Elszivárog a pipa füstje
Hazaballag a tarka marha
Hüldögélget a szomszéd üstje
A csenni fürgét rúgja farba

Misi a dolgos nagybeszédű
Halvány a fény az áram gyenge
Nem kerül a kézbe már tű
Több idő jut a szerelemre

Illat bóklász és be-betéved
Csillagok öblös fénye árad
Ki öreg már magába réved
Az almaágon lepke – árnyad

2017. június 3., Vadad

CSEND

Hommage à Áprily Lajos

Vadadi csend – ma megkívántalak.
Felgyűlt a város, a sok salak.
Hol régi a csipke az ablakon,
A méhzümmögést hallgatom –
S az égen színes felhő-halak.

Törtető senkiházik s titkosak,
Dühöngés, félsz, s kezek, a nyirkosak:
Nincsenek ott – és nincs mobiljel,
Az énem is más – nem kavar fel:
Gondolat, írás nem piszkosak.

Te adj erőt, mert elegendem lett.
Vijjogó karmok fejem felett.
Hol diófán ül meg a mátyásmadár,
S gyümölcsrel tele az antikolt tál –
Vadadi csend, – tartsd rajtam szemed!

2017. július 27., Vadad

Szöllősi Mátyás

ESZTENA

RÉSZLET

*„Nem alázat az is, hogy igyekszünk siettetni az időt, ami
úgyis arra vár, hogy beteljesedjék?” (M. M.)*

Csorgott rólam az izzadság, mikor kiléptem a nagy, kovácsoltvas kapun. Szinte teljesen sötét volt az ég, szemerként az eső, és éreztem, ahogy a tarkómra hullnak a cseppek. Szűrte, sárga fényben ázott az utca, és hűvös volt minden, a gyomrom környékét kivéve. Az elszívott cigaretták íze, az a kesernyés háttérzaj a számban egyre jobban izgatta a torkomat. Fel-felvillant az a festmény a falon és a különféle tárgyak, amelyeket az irodában láttam. Fekete arca is, de közben a hangját képtelen voltam felidézni. A szavai ugyan ott kavarogtak a fejemben, de ijesztő volt, hogy nem az zavar, amit mondott, hanem hogy nem tudom visszaidézni a hangja tónusát. Azt sem tudtam, magas-e vagy mély. És így azt éreztem, hogy képtelen vagyok bármit, legfőképp nemet mondani, mintha nem tudnám, kihez beszélek. Zavart a seb a számban. Kiegyenesedve a gyomrom is fáj, és olyan ürességérzet lepett el, mintha túl lettem volna mindazon, ami miatt a hányinger kerülgetett. Kijjebb léptem, hogy ha már esik, akkor érezzem, ahogy lassan szétoszlik az arcomon a könnyű permet.

A sarkon álldogáltak páran, táblával a kezükben. Aztán láttam, hogy megindulnak a szemközti tér felé, ami az utca végén nyílt, és közben még többen érkeztek, a járdán és az úttesten is sok ember vonult azonos irányba. Az arcokról, ahogy figyeltem őket, nem tudtam egyértelműen eldönteni, hogy vidámak vagy ingerültek inkább. Néhány fiatal nevetve és lökdösődve haladt előre. Az idősebbek, akik viszont jóval többen voltak, komor ábrázattal vonultak, mintha csak a cél elérése volna fontos, és csak utána engedhetnének meg valamiféle örömet maguknak. Megigazítottam a kabátomat, hogy az izzadságtól rám tapadt részek engedjenek, majd leléptem a járdáról és elindultam én is, mert kíváncsi voltam, mi történik ott.

A négyszögletű téren rengetegen voltak. Hallottam, hogy egy férfi is beszél, a hangja egy behatárolhatatlan helyről szólt. Az összes fal azt mondogatta vissza, mintha komoly figyelmet érdemelne, amiről beszél. Érteni

azonban egyelőre nem értettem, mert autók haladtak el a tömegben araszolva, dudálva, az eső közben suhogott mellettem, és az erősödő szél is belemart a fülembé. Láttam a Parlament épületét arrébb, ahogy a csomósodó felhők a háttérben és a díszkivilágítás egyszerre kiemelik a fehér mészköveket. A zsebemben kotorászva rájöttem, hogy a Feketétől kapott pénzt csak úgy összegyűrve tettem el, és túl sok ahhoz, hogy ott tartogassam. Kivettem a zseemből, de nem tudtam normálisan irányítani a mozgásomat, így néhány bankjegy lehullt a földre. A szél arrébb sodorta a színes fecniket, és páran azonnal lehajoltak, hogy fölvegyék. Egy nő, akinek kék színű, átlátszó műanyag kapucni volt a fején, nevetett, s amint fölvette az egyik bankjegyet, azonnal eltette, majd lelépett a járdáról, és a tér egy másik pontjára ment át. Egy magas, vászonkabátos ember, akinél esernyő volt, szintén fölvelt egy bankjegyet, s mielőtt eltette volna a zsebébe, körbenézett, talán arra várva, majd szól valaki, hogy adja vissza a pénzt. De én nem szóltam, mert egyrészt úgy éreztem, tényleg elhánynám magam, ha hangot próbálnék formálni a kétségbeesésemből, másrészt nem voltam biztos benne, hogy a pénz jogosan visszajárna nekem. Páran lehajoltak, mert volt mit fölvenni még, egy fiatal nő aztán rám nézett kérdő tekintettel, de én elfordítottam a fejemet.

Néhányat dörrent az ég. A tömeg egyre sűrűbb lett. A térre minden irányból emberek érkeztek, különféle színű ernyőkkel, ami valószínűtlenül hatott, mert az eső gyorsan alakult ki, húsz perce Feketével még a hőség-től izzadtunk az irodában. Egy villamos a tér sarkánál hosszú ívben, nyikorogva kanyarodott el, majd láttam, hogy egy rendőrautó áll rá a sínekre, lezárva a forgalmat, s bár a szitáló esőben minden dolog elmosódni látszott, a kocsiból kiszálló zsaruk a sárga csíkos egyenruhájukkal szinte világítottak a lámpák fényétől átítatott szürkeségben. Átvágtam a tér hátsó részén, ahol csak elszórtan álldogáltak néhányan azok közül, akik a férfit hallgatták a kihangosítón át. *Tolerancia, egyenjogúság, szabadság*, ilyen szavakat hallottam, miközben behúzódtam egy árkádsor alá, ahol bőven volt hely, s ahol, úgy gondoltam, nem zavar majd a tömeg, de ahonnan azért láthatom, mi történik a pódiumon a tér másik oldalán. Keserű volt a szám a cigitől, mégis kívántam, hogy rágyújtsak megint. Kivettem egy szálat a dobozból, amit Fekete adott, közben ismét megmozdult a gyomrom, mintha kikívánckozna belőlem valami. Pár nagyobb lélegzetvétel után azonban csendesedett a lüktető érzés, és észleltem, hogy kezdek megnyugodni.

Egy jókora épület, talán valami minisztérium oldalának dőlve figyeltem az előtttem körvonalazódó arcokat. Főleg idősebb emberek szájmozgását

láttam. A hangjuk összeállt valami egységes rigmussá, mintha ugyanazokat a szavakat mondogatnák, de mégis különböző ritmusban, és az erősen szitáló esőben úgy tűnt, hullámszik a tér a szavaktól. Ingerült arcok voltak, sűrűsödő ráncokkal, és a kezük mozgása a szemükben tükröződött csak igazán. Zsongott a fejem, s így az első pár percben csak annyit fogtam föl, hogy azok az emberek ott nagyon akarnak valamit. Teljesen megtelt a tér. Még az oldalsó, kis mellékutcákban is álltak. Eszembe jutott, hogy szívesen innék valamit, mert fájni kezdtem, bár tudtam, hogy nem a hidegtől, hanem a kimerültségtől jár át a hűvösség belül. Esett, de kíváncsi voltam, miért jött össze annyi ember egy helyre, és úgy döntöttem, maradok még, megvárom, mi lesz. Közben már egy másik, kapucnis férfi állt az erős fényvel megvilágított pódiumon, aki sokkal hangosabban és erőteljesebben beszélt, mint a korábbi szónok. És azokat a szavakat, amelyeket korábban is hallottam, gyakran ismételte. Amennyire a motorzúgásban és az eső meg az emberek beszédének morajlásában hallottam, azt mondta, el kell söpörni a hazugságot, s hogy tiszta lappal kell elindulnunk a helyes úton, amin az elmúlt bő negyedszázadban valójában nem sikerült. És hogy nem baj, ha valaki hibázik, mert mindannyian hibázunk, csak ne tegyünk úgy, mintha nem követtük volna el azokat a hibákat, meg hogy nem áltathatjuk magunkat tovább a saját hazugságainkkal, és hogy aki szeretne ezentúl őszintén, tiszta szívvel élni, az emelje föl a kezét. Hatalmas zúgolódás támadt. Úgy éreztem, az elégedettség és valamiféle közös öröm zaja ez, amiben kitisztulnak az arcok, és a kezek a magasba emelkednek a téren mindenütt. Ahogy figyeltem a körülöttem állókat, észrevettem, hogy egyedül én nem emeltem föl a kezemet, de nem is azért, mert nem szerettem volna tisztán, őszintén bevallani a hibákat, egyszerűen csak féltem, hogy ettől még ugyanúgy elkövetem őket továbbra is, és nem voltam biztos abban, hogy képes leszek ellenállni a kísértésnek, ha úgy alakul. Judit mosolygós arca jutott eszembe, és az a pillanat, amikor együtt voltunk, ami valójában nem is egy pillanat volt. A cellatársam arca, ahogy sápadtan bámul maga elé, s aki olyan keveset beszélt, hogy még engem is, aki szeretem a csendet, kifejezetten zavart. Az ég vegyes kékje, mikor kijöttem a börtönből, és az aszfalt fölött lebegő hőség, ami a távolban összekuszálja a formákat, mintha minden láng-ralobbanna lassan a mögött a forró függöny mögött.

Az emberek közben újra megmozdultak, mintha érezték volna, hogy mögöttük, a téren és az utcákban egyre többen vannak már, és önkéntelenül is összébb húzódtak. Az arcok sűrűn követték egymást, amint fokozatosan végignéztam a sorokat, és eljátszottam a gondolattal, hogy találok egy

ismerős arcot, aki érthetőbbé teszi számomra azt, ami előttem zajlik, de amihez valójában nem sok közöm van. A börtönben is eljátszik ilyesmivel az ember, csak épp fordítva. Bent arra vágytam, hogy, ha lehet, egyetlen arc se forduljon felém, ami talán a szégyen jele. A rabságban egyedül a képzelet szabad.

Az eső megint rákezdett. Színes ernyők emelkedtek a magasba, ázott mezővé alakítva a teret. A cigaretta majdnem a körmömre égett. Éreztem a hőséget az ujjbegyemnél. Elnyomtam. Közben a szónok mellé, aki meglehetősen pökhendi stílusban papolt az egyenjogúságról, megaláztatásról és a megbecsültség hiányáról, egy nő lépett a pódiumra, aki, átvéve a szót, arra hívta fel a figyelmet, hogy semmit sem tudunk egymásról, s hogy nézzük meg, itt vagyunk több ezren, de mit is jelent ez a tömeg, mit jelent az, hogy így együtt vagyunk, kérdezte úgy, hogy azt érzékeltem, erős hatással van a téren állógatókra. Talán köze volt ehhez annak is, hogy a fiatal, kekek arcú nő láthatóan várandós volt, és a világos, átlátszó esőkabátjában állva törékenynek, és, én úgy éreztem, őszintének tűnt, aki úgy tette fel a kérdéseit, mintha csak egy baráti társaságban váltana témát. Arról is beszélt, és ekkor már sokkal inkább képes voltam figyelni a szavak közti összefüggésekre, hogy számára fontos, hogy a gyermeke olyan helyen nőjön föl, ahol nem kell szégyellnie magát, sem mások, sem pedig saját maga miatt. És ahol olyanok döntenek az őt érintő kérdésekről, akik nem hazugságokkal próbálják leplezni hibáikat és alkalmatlanságukat. Ezeket a mondatokat heves taps követte. Láttam, hogy a hozzám közel állók bólogatnak. Egy öregasszony még meg is jegyezte, hogy milyen helyes, aki a színpadon beszél. A fiatal nő hátrébb húzódott, s közben már újra a férfi magyarázott valamit. Úgy hadart, hogy csak minden második-harmadik szót értettem, és a hangereő miatt mintha rezonált volna minden. A fal is, amelynek nekidőltem.

Kijebb léptem, hogy rám hulljon újra a könnyű permet, és szinte vágytam rá, hogy beljebb menjek, az emberek közé. Érezni akartam a jelenlétüket, mintha az megerősítene abban, hogy vagyok. Kis rés nyílt egy idős nő mögött, és anélkül, hogy bárkihez is komolyabban hozzáértem volna, egészen a tér közepéig mentem a színes ernyők alatt. Szemben álltam a pódiummal, ahol a férfi még mindig beszélt, hevesen gesztikulálva, és mielőtt arra figyeltem volna ismét, hogy miket mond, a körülöttem állók arcát kezdtem fürkészni, hogy vajon milyen emberek közé keveredtem. Egy negyvenes nő állt tőlem balra, aki egyfolytában tapsolt, mintha teljesen mindegy volna, ki mit mond. Az arcán bizarr mosoly vonaglott, miközben valahogy ringatta magát. Ide-oda lépkedett, már amennyire képes volt rá ott a tö-

megben. Feltűnt, hogy fülhallgató van a fülében, amiből zene hallatszott, tehát nyilvánvaló volt, hogy semmit sem érzékel abból, ami a pódiumról hang formájában áramlik felénk. Tőlem jobbra egy férfi állt fekete ernyővel, és a telefonjába beszélt. A pódium felől, és tulajdonképpen a mindenholnan érkező hangok közben néha tisztán értettem, hogy káromkodik, s hogy valami papírokról hadovál, amik egészen biztos be lettek adva. Beszéd közben forgolódott, egyszer-kétszer el is kellett hajolnom kicsit, hogy az ernyő fémrésze ki ne szúrja a szememet. Hátrébb húzódtam egy-két méterrel, mert azon a részen nem álltak olyan sűrűn az emberek. Meleg volt az eső az arcomon. Följebb emeltem a fejem, hogy a szemhéjamon is érezzem a nedvességet, amit évekig nélkülözni kellett. Hallottam néhány kiáltást. Aztán tapsoltak körülöttem. Szerettem volna, hogy csak az jusson el hozzám, aminek nagyon kell. A férfi hangja azonban erősödött, és a szavai összekuszálták a bennem lévő csöndet. Arról magyarázott, hogy olyan emberekre van szükség, akik nem a nem létező erényeikkel, tökéletességükkel, erejükkel próbálnak imponálni nekünk, hanem akik nagyon is emberi arcukat mutatják meg. Utána megint a hibákról beszélt. Arról, hogy szeretne végre egy olyan valakit látni, aki őszintén elmondja, milyen bűnöket követett el, és aki nyílt szívvel vállalja azok előtt, akik most itt vannak, legyen az bármi.

„Kinek van bevallani valója? Ki az, aki a legnagyobb hibát vétette?” – tette fel a kérdéseit, és egyszerre tűntek nagyon súlyosnak és banálisnak a szavai. Eszembe jutott, amiről az irodában beszélünk, s hogy nem voltam képes elmondani úgy, ahogy talán szerettem volna. Szorított a mellkasom. Éreztem, hogy megint izzadok. Összekavarodtak bennem az arcok, a Judité, a Feketéé, és olyan szemek is ott villogtak előttem, melyekről fogalmam sem volt, kihez tartoznak pontosan. Kesernyés volt minden a számban, és újra égett a seb a szájpadráson. Közben tovább folyt a beszéd. A férfi arra szólított fel, hogy az tegye fel közülünk a kezét, aki vállalja, hogy fölmege a színpadra, és őszintén beszél magáról. Teltek a másodpercek. Csönd lett a téren. Néhány apró mozdulaton kívül csak a szemerkélő esőt hallottam, egy mentő szirénáját valahonnan a távolból és egy vastag ér lüktetését éreztem a nyakamban. Nem értettem pontosan, mi történik, vagyis hogy miért nincs senki, aki jelentkezik, vagy aki csak egyszerűen elindul a pódium felé, hogy a kezébe vegye a mikrofont. Láttam, hogy a színpadon álló férfi, akkor először, nem tud mit mondani. Le is engedte a karját, és csak járatta körbe a szemét a tömegen, hogy hátha kiszúr valakit, aki válasz lehet az általa feltett kérdésre. Eltelt vagy egy perc is, ami igen hosszúnak

túnt. Vártam, hátha történik valami, de továbbra sem emelte föl senki a kezét, én legalábbis nem láttam, és nem indult el senki a pódium irányába, hogy átvegye a szót. Ketten összesúgtak közvetlenül a hátam mögött. Először egy nő hangját hallottam, aki arról beszélt, hogy nem érti, mire jó ez, majd egy férfi válaszul azt mondta, kíváncsi, kiben lesz bátorság, hogy vállalja magát. A nő aztán javasolta, hogy akkor legyen ő, aki beszél magáról, de a férfi azonnal szabadkozni kezdett, hogy ő nem érzi úgy, hogy ennyi ember előtt képes lenne beszélni, hogy bárkit is érdekelne a személye, és azt sem tudja, mit mondhatna el. Mire a nő kuncogva mondta, hogy csak viccnek szánta a dolgot, mert hát tudja, nincsenek olyan súlyos bűnei, amik indokolnák, hogy fölmenjen a színpadra. Mindketten nevetni kezdtek. Aztán ismét csak az eső szemerkélését hallottam.

A pódiumon a férfi járkálni kezdett, és ahogy abból a távolságból láttam, merev tekintettel nézte a körben álló embereket, mintha azzal erőteljes hatást volna képes kiváltani. „Nincs köztetek senki, aki elmondaná nekünk, hogy mi nyomja a lelkét?” – szólt bele kissé ingerülten a mikrofonba, és én először arra gondoltam, hogy vajon miért tegezi az embereket. Aztán újra felvillantak előttem az arcok, a tárgyaláson ülő, szigorú tekintetek, egy nő a beszélőn, aki szinte az üvegfalra tapadva zokogott, mikor kivezették a férjét, utána Réka, ahogy ül a földön, és egy babával játszik mosolyogva, majd nyújtózkodik Judit felé, hogy emelje föl. És talán a miatt a gondolat miatt fölemeltem én is a kezemet, jó magasra, mert hirtelen arra vágytam, hogy fölemelkedjem a földről, s hogy történjen végre valami.

Megint eltelt csöndben néhány másodperc, aztán zúgolódást hallottam, és valaki kiabálni kezdett, hogy van itt egy ember, aki jelentkezik, és aki beszélné magáról. Többen felém fordultak. Nem tudtam biztosan, mi tükröződik az arcukon. Talán kíváncsisággal vegyülő értetlenség volt, csodálkozás, mintha nem számítottak volna arra, hogy ez megtörténhet. A negyvenes nő arcán a mosoly határozottabb formát öltött, és szinte zavart, hogy egyfolytában engem néz, és közben folyamatosan, ütemesen tapsol. Aztán a telefonáló férfi melletti pár is tapsolni kezdett, majd még páran, és hallottam, hogy néhányan biztatni kezdenek, és olyasmiket is mondtak, hogy bravó, meg hogy végre valaki, aki vállalja magát, és hogy milyen vagány vagyok, hogy fölmegeyek és beszélek ilyen nagy tömeg előtt. Páran a telefonjukkal még képet is készítettek, egy-két vaku is villant, hunyorognom kellett tőle. Mások azonban csak álltak és bámultak rám értetlenül. Legszívesebben azt mondtam volna, hogy nem, nem azért emeltem föl a kezemet, mert beszélni szeretnék, de közben a pódiumon ismét megszólalt a

férfi, és jó hangosan mondta, erősen visszhangzott tőle a tér, hogy ez az!, végre valaki, egy bátor és őszinte ember, majd hívott, hogy menjek föl mellé. Láttam, hogy mosolyog, miközben mozdult a karja, s mivel határozottan felém intett, így mindenki számára egyértelművé vált, hol helyezkedem el a tömegben. Hallottam, hogy sokan megmozdulnak. Nyilván látni akarták, ki emelte föl a kezét, és akkor rájöttem, hogy legalább egy perce úgy állok, s hogy már nem szükséges a magasban tartanom. Közben arra gondoltam, milyen türelmetlenek, mert ha fölmegek a pódiumra, úgylát látni fognak, de rögtön eszembe jutott, hogy mindez talán reflexszerű, és lehet, nem is hiszik, hogy valaki tényleg fölmege és válaszol a kérdésekre, amiket az az ember, akinél a mikrofon van, bizonyára föl fog tenni. Szokatlan melegség öntötte el a mellkasomat, és őszinte kíváncsiság fogott el, hogy mi történik majd, ha engedek nekik. Mintha biztatott volna egy érzés, valamiféle vágy, amit addig nem ismertem még, hogy válaszoljak, bármit is kérdeznek tőlem.

Megnyílt körülöttem a tér. Az emberek hátrébb húzódtak, és kisebb kör alakult ki, amelynek pereméről nagyon különböző arcok néztek befelé. Izasztó volt a tekintetük. Közben pedig bátorított is az a több tucat szempár, és azt éreztem, hogyha nem is mindenki, de néhányan kíváncsiak rám. Megnyugtatott a távolságuk. Hogy kissé eltávolodtak tőlem, bizonyára, hogy jobban lássanak. A férfi újra hívott, hogy menjek föl a pódiumra, és akkor, átvágva a tömegen, odamentem a kis lépcsőhöz, ami oldalt vezetett fölfelé, és ahol két keménykötésű fickó álldogált. Egy pillanatra megtorpantam, hogy talán majd átvizsgálják, de az egyik csak mutatta, hogy szabad az út. Hihetetlen volt, hogy nem taperolnak végig, s csak úgy, mindenféle magyarázkodás nélkül fölmegetek a férfi mellé. A sok arc süllyedni kezdett. A legtöbb el is tűnt, mert föntről már tényleg olyan volt a tér, még az olvagt, sárga fényben is, mintha elszórtan virágok áznának az esőben. Szépnek láttam azt a színekavalkádot a sűrű falak között. Kíváncsi lettem, vajon hányan állnak a téren, de rájöttem, még ha lenne is rá időm, akkor se tudnám megszámolni az embereket, akik, bár nem láttam tisztán a félhomályon át szitáló esőben, de bizonyára engem néztek. A férfi széttárt karokkal állt a pódium közepén, s miközben közeledtem felé, megint beleszólt a mikrofonba, és kérte az embereket, hogy tapsoljanak meg engem, aki olyan bátor vagyok. Sokan tapsolni kezdtek, ami ott fönt már zavaró volt. Ha azért tették volna, merthogy mondtam bármi értelmeset, akkor az bizonyára jólesik, de így inkább csak összezavart. Nem éreztem őszintének, hiszen a mellettem álló ember mondta nekik, hogy csinálják. Aztán hirtelen

megfogta a jobb karom, s előbb közelebb húzott magához, majd előrébb lépett, így én is vele, az emelvény fedetlen részére, már-már az első sorok fölé. Közben egy fiatal lány került mellém, és fölénk tartott egy esernyőt. Mikor ránéztem, feltűnt, hogy rajta is kapucni van, és hogy mosolyog. Mégis, zavart, hogy ott áll mellettem, és nyújtózkodva tartja az ernyőt. Vagy húsz-huszonöt centivel alacsonyabb lehetett, mint én. Arra gondoltam, kiviszem a kezéből, de akkor a férfi megint megragadta a karomat, és egy mozdulattal előre fordított, így megint a színes mezőt láttam. Zavart, hogy hozzám ér anélkül, hogy bármiféle kapcsolat lett volna korábban közöttünk, de azonkívül, hogy kihúztam a karom a szorításából, nem tettem mást, s csak folytak a másodpercek. A tér széléről a magas lámpák finom, sárga fénypermetet szórtak szét, és az esőben a házak magasra nyújtózkodtak. Lent finoman mozgolódott a színes kavalkád, mintha valami elkezdődött volna. Azt éreztem, hogy egyre türelmetlenebb körülöttem minden. És hogy bennem is növekszik valami, talán izgalom meg némi bizonytalanság, mert akkor eszembe jutott, hogy nem is direkt szándékkal mentem föl oda. Egyszerűen csak elkapott a vágy, hogy őszinte legyek, mintha az valamiféle szabadság volna. De akkor már, ahogy fönt álltam, nem voltam biztos benne, hogy lehetséges az, s hogy egyáltalán kapcsolat van a két dolog között. A férfi mellettem ismét fölemelte mindkét kezét, és a taps egyre hangosabb lett. Az járt a fejemben, hogy akik tartják az ernyőt, azok bizonyára nem tapsolnak, tehát a zaj, a hangzavar lehetne sokkal erősebb is. Aztán elcsendesedett minden. Csak az enyhe szitálás kuszálta össze körülöttünk a levegőt, és megint átjárt a hűvösség.

A fickó felém fordult. A szájához emelte a mikrofont. Először azt mondta: nagyon örül ennek a találkozásnak, s hogy beszélgethetünk kicsit, és köszöni, hogy ilyen bátor és őszinte vagyok, majd arra kért, mondjam meg a nevemet. Föltűnt, hogy olyasmit mondott, ami nem igaz. Hiszen még egy szót sem szóltam, és az eszembe juttatta, hogy beszélhetnék tulajdonképpen bármiről, akár hazudhatnék is, s ez abban a helyzetben félelmetesnek tűnt. Nem adta át a mikrofont. Csupán odatolta az arcom elé, én pedig gyorsan megmondtam a nevemet. Újra taps hallatszott letről. Kirajzolódott néhány redős arc is előttem, akik az első sorokban álltak. A lány megmozdult. Még mindig tartotta az ernyőt, de egyre jobban zavart, mert nem éreztem úgy, hogy neki azt csinálnia kéne. Ránéztem, de csak mosolygott, és nyújtózkodva állt tovább mellettem. A férfi közben folyamatosan beszélt, kissé összefüggéstelenül, majd megint felém fordult. Guvadt szemmel figyelt, mintha szuggerálni akarna. Úgy tűnt, talán zavarba

kéne jönnöm. Mintha az ott az ő felségterülete volna, ahol mondhatok bármit, övé a döntő szó. Talán ezért is alakult ki bennem nagyon hamar az az elhatározás, hogy akármit is kérdez, csak azt mondom, ami történt, vagy amit érzek, és igyekszem tényleg tartani magam ahhoz, amit ő célként ki-tűzött, még ha volt is bennem már a tömegben állva valami kétes érzés ezzel kapcsolatban.

Elsőként azt kérdezte, mivel foglalkozom. Úgy adta elő azt a mondatot, mintha jelentősége volna, és komoly tekintettel nézett rám. Aztán elémtolta a mikrofont. Jelen pillanatban nincsen munkám, mondtam, s bár folytattam volna még, ő azonnal elkapta a kezét és közbevágott, hogy tessék, itt egy felnőtt, életerős, láthatóan intelligens férfi, és nem alkalmazza senki, pedig nyilvánvalóan szívesen dolgozna, ugyebár, kanyarította végül kérdéssé a dolgot, már újra felém fordulva. Az jutott eszembe, hogy ha volna rá lehetőség, szívesen dolgoznék, de tudtam, ez jóval bonyolultabb annál, hogy ott a pódiumon elkezdjem magyarázni. És hirtelen nem is tudtam, hol kezdjem el, így csak annyit feleltem, hogy igen, ami számára láthatóan kielégítő volt, számomra viszont nagyon kevés. Helyes, mondta a férfi, majd ismét nagyon általános dolgokról kezdett beszélni, a munkaerőpiac válságáról, a kizsákmányolás szót is kihallottam az egyik mondatából, de egy idő után valamiért képtelen voltam odafigyelni arra, amit mond. Az emberek lent a téren különféle módon reagáltak, néha tapsoltak, s volt, aki bekiabált, hogy „Változást akarunk!” meg hogy „Le velük!”, és erős volt az általuk keltett zaj.

„Mi nyomja a lelked, barátom?” – kérdezte váratlanul, és megint az volt bennem, hogy olyan kifejezést használ, amihez nem sok közöm van, de ő mégis rám vonatkoztatja. Mintha rokonszenvet, valamiféle jóleső érzést akarna kelteni az emberekben, akik hallgatnak minket. Vagyis hogy minden, amit mond, inkább nekik szól, mintsem annak, akivel igazából beszél. Ez némileg dühítő volt, de meglepetésemre képes voltam uralkodni magamon. Nehéz lett a mellkasom, mert tolultak föl bennem az érzések, melyeknek ugyanakkor nem voltak határozott körvonalai. Homályos volt a kérdés is, hiszen mit lehet erre mondani. Annyi minden nyomja az embert belülről, hogy néha fél rászabadítani azt bárkire is. De a férfi újra föltette a kérdést, és egy félmosoly kíséretében ismét kérte a téren állókat, hogy biztassanak engem. Akkor újra tapsolni kezdtek. Kiabálás is hallatszott, majd fokozatosan elhalkultak. Megint csönd lett. A férfi tartotta a mikrofont, és hosszan, magabiztosan nézett, mintha bármikor képes lenne szóra bírni, pedig akkor tudtam már, hogy nélkülem nem megy semmire. „Nem-

rég szabadultam” – mondtam röviden, mert hirtelen csak erre voltam képes. Éreztem, hogy nehezen formálom a szavakat, mintha tartanék attól, hogy nem leszek képes pontosan elmondani, ami bennem van. „Nahát, ez aztán az indítás!” – mondta komolytalan hangsúllyal, és a szavai alapján úgy tűnt, számára ez egy játék, aminek a tétjét nem akarja, vagy nem is képes felmérni. „Sosem tudhatjuk, mi lakozik a másikban, nem?” – kérdezte aztán, az emberek felé fordulva, s bár nagyon teátrálisan beszélt, az volt az első mondata, amit helyénvalónak éreztem. Közben lentről enyhe moraj hallatszott, ami inkább az egyetértés jele volt, és pár ernyő is megmozdult, néhány arc is felvillant a téren. „És miért ültél, barátom?” – folytatta rögtön. Idegesített megint ez a kifejezés, mert egyértelmű volt, hogy nem vagyunk barátok, és azt is tudtam, hogy nem leszünk soha. Bosszantott, hogy emiatt nem vagyok képes tisztán gondolkodni arról, ami történt. És akkor néhány másodpercig nem tudtam, mit mondjak, mert hát, gondoltam, mondhatnám, hogy gondatlanság miatt ítétek el, de akkor megint csak ott maradnék azon a párkányon, ahol kizárólag egyedül üldögélhet az ember, és én már nem akartam egyedül maradni. Másrészt viszont a kérdés nem arra vonatkozott, mit tettem, hanem hogy miért voltam bezárva. Rájöttem, hogy képtelen vagyok nem a lényegét mondani. „Megöltem valakit, azért” – mondtam végül, és rögtön hiányérzetem támadt, mert nem valakit ölttem meg, hanem a feleségemet. Azt hittem, talán zúgolódás támad, vagy hogy legalábbis lesz valami reakció lentről, de csak a szemerkélést hallottam, ahogy az eső kopogott azon a rengeteg ernyőn, ami szétterült ott előttem. A férfi nézett még egy darabig, és azt láttam rajta, hogy vagy nem fogja föl, amit mondok, vagy csak nem akarja elhinni, és aztán, a hangulat fokozása miatt, vagy mert jól éreztem, de félig-meddig nevetve megkérdezte, hogy valóban megöltem-e valakit, majd kinézett a tér közepe felé. Igen, mondtam röviden. És akkor hirtelen sokkal könnyebbnek éreztem már magamat. Egyértelmű volt az arckifejezésén, hogy nem erre számított, és abból, ahogy előbb rám, majd ismét körbenézett, s hogy vagy fél percig nem szólt egy szót sem, arra következtettem, hogy ledöbbsent a válaszon. „Egy embert?” – kérdezte utána, és megint guvadt szemekkel nézett felém, majd egy határozott mozdulattal elé tartotta a mikrofont, ami szinte a számhoz ért. Lenről hangfoszlányok szűrődtek föl, s úgy hallottam, mintha valaki pfújolna, de nem voltam benne biztos, mert a szél erősödött, és jól összekevert mindent. A lány mellett nyújtózkodott egyet, mert a gyors mozdulat következtében arrébb léptem egy kicsit, hogy visszaálljon a csekély távolság köztem és a férfi között. „Igen” – feleltem rö-

viden, mert abban a pillanatban sem éreztem úgy, hogy hosszabban kéne válaszolnom, hiszen a kérdés olyan egyszerű és lényegretörő volt. „Kicsodát? És miért?” – kérdezett tovább a fickó, és a hangja akkor már sokkal bizonytalanabban csengett. Némi kétségbeesést és felháborodást is éreztem benne. Újra csönd lett. A lányra néztem megint, aki megmozdult, és a kapucnival szegélyezett arcán ijedtséget fedeztem fel. A szemében pedig egy kérdést, amiről csak annyit sejtettem, hogy talán nekem szól. De mivel nem szólt semmit, nem tudtam, kéne-e mondanom bármit is neki, bár az volt bennem, hogy valamiért szeretnék bocsánatot kérni. A férfi tovább tartotta előttem a mikrofont, és ahogy előre néztem, láttam a szitáló esőt a tömeg fölött.

„Most mi van?” – szólalt meg egy hang letről, és az megint kizökkenett. „Nyugalom, nyugalom” – folytatta a férfi, aki közben föleszmélt abból a rövid kábulatból, amit a szavaim okoztak, és kifelé fordulva arra kérte a téren állókat, hogy legyenek türelemmel, hiszen mindenkinek kell egy kis idő, amíg feloldódik, s hogy bizonyára csak valami szerencsétlen eset az enyém, és biztos nagyon tanulságos dolgokat fogok mondani mindjárt. Az jutott eszembe, hogy valóban szerencsétlen, de ez persze nem magyaráz meg semmit. És hogy nem tudom, mi a tanulsága annak, amit tettem, de tisztán éreztem a mellkasomban a forró és nyugtató áramlást, amit az okozhatott, hogy egyszerűen tényleg csak válaszolni akartam, ha kérdeznek. A férfi nagyot fújtatott. Látszott rajta, hogy kissé össze van zavarodva. „Ki volt az, akit megölt?” – kérdezte utána, és megint elém tartotta a mikrofont. Tudtam, hogy ha elkezdek beszélni, az az egész téren visszhangozni fog. Emlékeztem a szavakra, amelyek mindenhol áramlottak felém, amíg lent voltam én is a többiek között, közben újra láttam Judit arcát, nem tudtam másra gondolni, mint rá, a fehér bőrére, a zöldesszürke szemére, a hosszú ujjaira, a combjára, a leheletére. „A feleségemet” – mondtam ki színtelenül. A férfi arcán megint értetlenséget láttam. Kissé hátrébb lépett, és megkérdezte, hogy ez igaz-e. Lentről mozgolódás halatszott, aztán valaki bekiabált, hogy kíséjének le az emelvényről, majd egy női hang kérdezte meg, hogy ez valami vicc-e. A mikrofon akkor már nem volt előttem, így, kissé talán halkán, azt mondtam, hogy ez egyáltalán nem vicc, a feleségem beteg volt, és én már nem bírtam elviselni, ahogy szenved. Aztán, mivel úgy gondoltam, hogy senki sem hallotta, szinte pontosan ugyanúgy megismételtem, jóval hangosabban, ami utána talán félelmetes lehetett, pedig csak azt akartam, hogy halljanak. A férfi arcát bizonytalan mosoly színezte el, és tehetetlenül álldogált egy méterrel arrébb. Párszor a

szájához emelte a mikrofont, de nem mondott semmit. Akkor újabb morajt hallottam lentről, és azt is, hogy elég volt, meg hogy hagyjam el a pódiumot. Megint éreztem a nyomást a mellkasomban, és könnyes lett a szemem, aminél csak az zavart jobban, hogy bizonygatnom kell, ami valóban megtörtént. Akkor aztán éreztem, hogy újra rám esik az eső, és balra pillantva észrevettem, hogy a lány eltűnt mellőlem. Hiába néztem szét, nem láttam sehol. „Mégis hogyan? És miért?” – folytatta kétségbeesetten a férfi, és feltűnt, hogy egyrészt nem értette ezek szerint, amit az imént mondtam, s hogy most már folyamatosan kettesével érkeznek a kérdések, mert nyilván sokkal összetettebb, és pontosabb választ vár tőlem, mintha az ott tényleg valamiféle kihallgatás volna, és nem egy kötetlen beszélgetés. Álltunk egy darabig. A fickó elém tartotta megint a mikrofont. Az eső közben megint alábbhagyott, és megszűnt a finom suhogás, ami megtöltötte a levegőt.

„Ahogy mondtam az előbb is, a feleségem beteg volt, rákos. Hónapokig szenvedett, és én túladagoltam” – feleltem végül a kérdésekre. Nem hallottam vissza a hangomat, de az éledő zajból már biztosan tudtam, hogy azok, akik a téren állnak, jól hallották a mondataimat. Takarodj, ez volt azután az első szó, amit hallottam, meg hogy gyilkos, és sokan pfújoltak, főleg az első sorokban, én legalábbis úgy hallottam. Egyre hangosabban szitkozódta az emberek. Mivel szinte teljesen elállt az eső, az ernyők nagy része összecsukódott, és ahogy hunyorogva előre néztem, még több bizonytalan körvonalú arcot pillantottam meg. Néhányan a magasba emelték a kezüket, láttam, hogy mások szót váltanak, mutogatnak, leginkább a színpad felé, páran pedig magasba tartott telefonnal álltak, és akkor megint felvillant egy-két vaku éles, fehér fénye. A férfi beleszólt a mikrofonba, és kérte a téren állókat, hogy nyugodjanak meg, és hallgassák végig, amit mondok, de erre csak még erősebb moraj volt a válasz, s már azt is láttam, hogy a tér közepe táján pár ember egymásnak feszül, mintha összekaptak volna azon, amit mondtam. Bizonytalan érzés öntött el. Meglepett, hogy többféleképpen reagálnak, s hogy nem egyöntetű a hatás, amit a mondandóm kiváltott. A kiabálás hangos volt és elég sokan üvöltöttek, hogy mit keres itt ez a gyilkos, meg hogy takarodjak a picsába.

„Mennyit ült?” – kérdezett ismét a férfi, és azt éreztem a hangjában, hogy kevésnek tartja majd, bármi is lesz a válasz. És hogy talán csak amiatt kérdezi, mert éreztetni akarja, megkaptam a büntetésem azért, ami történt. Észrevettem magamon, hogy olyan gondolatok és érzések is előtérnek, amelyek, lehet, hogy csupán egy hibás következtetésből, vagy netán

egy korábbi rossz tapasztalatból fakadnak, és zavart, hogy úgy tekintek a velem szemben állóra, mint aki ellenséges velem. De nem voltam képes el-
lensúlyozni, mert a téren az üvöltözés még élesebb lett, és az emberek né-
mi mozgolódás után csoportokra szakadtak odalent. Voltak, akik kart len-
getve ordibáltak, sokan pedig csak álltak, és nem is minket, hanem azokat
nézték, akik szitkozódnak. „Valamivel több mint négy évet” – feleltem, és
pontosan tudtam, hogy ez tényleg kevés. „Gyilkosságért?” – kérdezte a fér-
fi kerekedő szemmel, és újra elém tolt a mikrofont egy bizonytalan moz-
dulattal. „Igen” – mondtam röviden, mert nem akartam magyarázkodni,
hiszen az mindenkit, így engem is leginkább csak összezavar. „Rohadt gyil-
kos!” – üvöltötte valaki letről. Tisztán hallottam azt a két szót, és abban
is biztos voltam, hogy mások is jól hallják körülöttem. A férfi megint kiné-
zett a tömegre. Láttam az arcán az aggodalmat, hogy nem tudja pontosan,
mit kéne tennie, és akkor eszembe jutott, hogy talán az volna a legjobb, ha
lemennék a pódiumról. De közben már egy kisebb csoport előrenyomult,
néhány álldogáló arcot félre is löktek maguk elöl, és bal oldalra pillantva
feltűnt, hogy az addig a lépcső mellett várakozó biztonsági őrök előrejön-
nek a színpad elé, aztán valahonnan csatlakozik hozzájuk még néhány.
Nem mozdultam. Nem tudtam, mi volna helyes. És amellet, hogy sejtet-
tem, miért történik, mégis zavart, hogy kavarodás támad, hiszen még el
sem mondtam mindent. „Hogy volt képes erre?” – szólt bele a mikrofon-
ba, és az a kérdés már egészen más volt, mint a többi. Biztosnak éreztem
benne a felháborodottság és a számonkérés kettősségét, s azt a tónust, ami
nem megérteni, hanem leszámolni akart velem. És azt is érzékeltem a fér-
fin, mintha mindeközben elveszítette volna a higgadtságát, és már nem úgy
volt ott, mint aki azt az egészet képes kézben tartani, és aki hű volna ah-
hoz, amiről korábban beszélt. „Nem akartam, hogy tovább szenvedjen” –
mondtam rögtön, mert ez valóban úgy volt, de ő először csak mereven né-
zett rám, aztán hozzátette, nem érti, hogy lehettem erre képes. A mikrofon
ott volt a szája előtt, így az egész téren jól hallatszott az a mondat is, ami
komoly zavart keltett.

Pár másodperccel később valami nekem csapódott oldalról. Egy össze-
csukott ernyővel dobtak meg, ami felszakította a kabátom ujját, és a bőrt
is az alkaromon, bár a fájdalmat inkább a mellkasomban éreztem, mintha
elvettek volna tőlem valamit. Egy érzés szabadságát, azt, hogy hiába bá-
nom, amit tettem, nemcsak hogy nem lehet jóvátenni, de megértetni sem
lehet talán senkivel.

Az első sorokban a biztonsági őrök feltartóztattak néhány embert, akik a pódium felé nyomultak, s közben eltorzult arccal üvöltöztek. Akkor megértettem, hogy mindaz, amit elmondtam, olaj volt a tűzre, merthogy dühös és csalódott embereket láttam ott a téren. És hiába voltam őszinte, hiszen nem azt mondtam, amit hallani akartak. Feltűnt közben, hogy hátul, a kis utcákban megmozdulnak a testek. A legtöbben azonban mégiscsak egy helyben álltak, mintha földbe gyökerezett volna a lábuk, vagy csak döbbenetben és kíváncsian várnák, hogy mi lesz. Álltam és figyeltem az embereket. Nem volt bennem félelem, csupán várakozás. És tudtam már, hogy sosem múlik el, hisz azok, akik üvöltöznek, nem fogják megérteni, amit mondtam, s hogy olyan sok időt voltam távol, egy gyakorlatilag nem létező helyen, hogy én sem leszek képes megérteni az indulatukat. A férfi megint kifelé fordult, és bizonytalan hangon kérte őket, hogy nyugodjanak le, de attól csak rosszabb lett, mert újabb tárgyak repültek a pódium felé, és őt is majdnem eltalálták. Ahogy ott álltam, és figyeltem a mozdulatokat, amint az olajos, sárga fényben kezek emelkednek a magasba, egészen másként, mint korábban, s ahogy dühvé válik minden szó, ami elhagyta a számat, éreztem, hogyan tolul föl bennem a nyomás, ami a sírást előzi meg, de végül mégsem alakul át semmivé. A férfi közben még mondott pár ingerült szót a mikrofonba, aminek látható haszna nem volt, majd rám nézett. Mozgott a szája. Bizonyára értenem kellett volna, amit mond, de nem fogtam föl a szavait, mert az együttérzés hiánya akkor engem is képtelenné tett a hallásra. Mintha elnémult volna minden. Megint Juditot láttam, amint fekszik az ágyon, s ahogy előbb a válláról húzom le a ruhát, hogy szabad legyen az a finom ív, amit apró anyajegyek borítanak, majd a mellkasáról, ahol olyan vékony volt a fehér bőr, hogy szinte a testébe lehetett látni. Aztán már lassítva néztem, ahogy a férfi felém fordulva beszél, és az arcán az értetlenség haraggá változik. Fogalmam sincs, miket mondhatott, pedig sokáig beszélt. Annyit azért érzékeltem, hogy talán kérdez is, de az egyre erősödő hangzavarban egyrészt nem értettem a szavait, hiszen a mikrofont már hanyagul maga előtt lengette, másrészt az arcának mozgása teljesen lekötötte a figyelmemet, illetve ahogy magasra emeli a kezét, talán fenyegetően. Mégsem voltam képes megmozdulni, mert észrevettem, hogy egyre többen nyomulnak előre, és a tömeg nagy része egyszerre próbál áttörni azon a falon, amit a biztonsági emberek, majd a hozzájuk csatlakozó rendőrök alkottak. Utána már nagyon gyorsan történt minden. A pódiumhoz közeli rész egyetlen nagy csomóvá vált, szinte összeolvadtak a testek, és csak néha tűnt ki egy-egy arc vagy végtag, mintha ki akarna szakadni

onnan, de mégse volna képes, és amikor visszafordítottam a fejemet, láttam, hogy a férfi már eldobta a mikrofont, ami legurult az emelvényről, s hogy a kis lépcsőhöz szalad, ahol összetorlódtak azok, akik menekülőre fogták a pódiumon állók közül. Tíz-tizenkét ember nyomult lefelé a szűk kis lépcsőn, mely az emelvény oldalánál vezetett a kordonnal lezárt részre, s amit szintén az örök egy nagyobb csoportja védett. A kerek arcú, terhes nő is ott volt közöttük. Nehezen bírta a heves tempót, meg is csúszott az első vagy második lépcsőfokon, majd elvágódott. Képes volt megkapaszkodni a pódium szélében és megtartani magát, hogy ne zuhanjon le a betonra, de aztán feltűnt, hogy a lökdösődés közben senki nem fogja meg és húzza föl onnan. Ezalatt néhányan átjutottak az örök hálóján, majd felmászta az emelvényre. Az egyikük nekem jött, összeért a vállunk. Forróság öntött el, és hallottam, ahogy lüktetnek az ereim, de hamar rádöbbenem, hogy csak a lendület miatt ütköztünk össze, mert aztán az alak eltűnt mellőlem. Egyre többen jöttek, és azt gondoltam, tőlem is akarnak valamit. Hogy talán miattam. Pontosabban azok miatt, amiket mondtam, de vagy egy percen át még egy tekintet egyértelműsége sem erősített meg semmiben, ami még ingerültebbé tett. Azok, akik korábban hátul álltak, nyomultak lefelé a lépcsőn. Mások már ott álldogáltak mellettem, és úgy tűnt, a lendületük alábbhagy, mintha nem is tudnák, miért jöttek föl oda. Végre képes voltam megmozdulni, hogy közelebb jussak a nőhöz, aki még mindig a földön feküdt, és továbbra sem foglalkozott vele senki. Aztán elém került egy arc, és engem nézett. Megtorpantam. Ismerős volt, bár hirtelen nem tudtam, honnan, de hamar rájöttem, hogy a telefonáló férfi az, akit a tömegben láttam. Álltunk egymással szemben. Fogalmam sem volt, mit akar. Rögtön utána erős ütést éreztem a tarkómon. A világító, sárgás fények kuszák lettek, mintha hosszú, nyúlós csíkokra bomlanának, és mindent vízszintesen láttam, a vállam pedig nekiütközött valaminek. Nem sok mindenre emlékszem azokból a másodpercekből, csak arra a kettős érzésre, ami belül áramlott, hogy egyrészt, ha volna erőm, visszaütnék, még akkor is, ha nem látom, ki sújtott rám hátulról, s közben szeretnék megmozdulni, hogy közelebb juthassak a földön fekvő nőhöz, és megérintsem, segítsék neki. De akkor újabb ütést éreztem, és elsötétedett minden.

Egyed Emese

KÍSÉRLETEK

KÉRDEZETT

jövendőt mondott füst gomolygásából
varjúraj költözését kitalálta
égő hasábok fénye széthullt mondat
magad vagy mint az ujjam szólt az Isten

LINA LÁNYA

Lombhulláskor születted, hetedik.
Lettél anyád vigasztalása.
Kenyér, ha kellett asztalára.
Tiszta fény ködök idején.

Születted szüretei után.
Küldtek gigászi feladatra:
felajánlás minden napod.

Szférák zenéjét hallgatod.

Székelydália, 2017. aug. 1.

Markó Béla

ÖRÖK TORZÓ

*Antoni Gaudí: Temple Expiatori
de la Sagrada Família, Barcelona*

Máig nem tudjuk Istent befejezni,
mert végül mindig torzóban marad,
mit felraktunk, akár a darazsak,
hogy hátha most mégsem fogja leverni

a hamuszürke fészket valaki,
de mindhiába, eddig száz alakban
próbáltuk már, és úgyis láthatatlan,
csupán a lépéseit hallani,

mint egy sci-fiben, hogy csak az anyag
mutatja, hol van, hófehér falak
vagy képek a falon, új templomokban

lakik, más-más ruhákban, teste nincs,
s hozzá könyörgünk: Istenem, segíts,
hogyan kitaláljuk, milyen vagy valóban...

Visky András

TEMETETLENEK. A SÖTÉTSÉG SZENTJE

SZÍNHÁZ

A mennyországból mindig hiányozni fogok...

Kalkuttai Teréz

Idős anyámtól hosszú levelet kaptam.

Először hallotta hírét misszióknak.

Biztosra vette, rég halott vagyok.

Nem írtam meg – nem tévedett nagyot.

Takács Zsuzsa

*Azon gondolkodom, hogy talán árthat / a léleknek az, hogy
anélkül hiszek, hogy bármit éreznék.*

Borbély Szilárd

1.

Igen.

Igen.

– Nézd, nézd csak...! Látod, apa, látod...? Ott is... ott is... Ellepik
a föld felszínét a temetetlen testek... Nincs Skopjében egy talpa-
latnyi hely sem... Hogy nem látod...?! Apa...!

– Gyere, lányom, gyere ide hozzám... Gyere, kicsikém, csendesedj
meg, ne sírj, itt vagyok veled, jól van, jól van...

„Hullám-hullám, ringass el,

Pára-pára, emelj fel,

Néma angyal, ragadj el,

Tenger fénye, boríts el...”

2.

Tizenkét éves voltam, amikor először fölismertem. Akkor történt, tisztán emlékszem. Tizenkettő, igen. Megéreztem, akkor először, hogy hivatásom van. Szegények, nincstelenség... De nem, nem... Hanem az utcán haldoklók, elevenen szétrohadók, igen... Ők hívnak, velük van dolgom... Rajtuk járunk, testről testre lépünk, így jutunk előre. Mindenki!

Na, én nem.

Ez az én testem, mondja a test, amikor rálépek, hallom. Hallod? Testről testre haladunk testtől testig.

Nem igaz, hogy az ember meghal, nem láttam még embert, aki meghalt volna. És a lélek sem száll ki belőle, dehogy. Vár a lélek, valamire, nem tudom, mire, sokáig, lehet, hogy az utolsó ítéletre. Jó lenne tudni, de nem tudható. Vagy hinni, az lenne a legjobb: hinni az utolsó ítéletben, amikor a temetetlen holtak pere végre lezajlik, és otthonra találhatnak. A léleknek nem otthona a test. Nem, nem.

Láttam a sok testet, és nem mertem kimozdulni a házból. Nem járok rajtuk, nem és nem. Sokáig azt hittem, hogy csak mostanában van ez így, de amikor elolvastam az *Antigonét*, mert az iskolában kötelező volt, elszállt belőlem a kételynek a legcsekélyebb nyoma is. Nem emlékszem semmire, csak arra, hogy a szerelmes szűz, Antigoné el akarta temetni saját fiútestvérét, és ezért kellett meghalnia. Fel sem tűnt, mikor olvastam a darabot, hogy engem is Antigonének kereszteltek, Antigonének és Gondának, pedig akkor már majdnem egyidős voltam vele.

Szép versekben beszélt Antigoné, ahogyan én nem tudok.

Arra ítélték a halottat, egy élettelen testet, egy tetemet, hogy temetetlenül rothadjon el mindenki szeme láttára. Hogy a Sátán madarai hordják szét a húsát és a belsősegeit, és kóbor kutyák rágnak meg a csontjait. De Antigoné harcba szállt érte. A tetemért. Hogy visszaadja a földnek, ami a földé. A halott testnél nincs nagyobb igazság.

Fölemeltem tekintetemet a könyvről, és láttam a mindent elborító, temetetlen testek sokaságát.

3.

Szerelmes, szűz Antigoné, nővérem, te! Igen. Gyönyörű vagy!
Legszebb az emberek fiai és lányai között! Engedd, hogy nézzelek,
világszépe! Engedd, hogy megvakítson a ragyogásod! Engedd,
hogy felöltöztesselek, temetetlen holtak királynője.

Nem szólt semmit, de nem hagyta. Értem. Ott állt előttem, a szo-
bámban, meztelenül. Soha nem láttam ilyen szépet.

Mindenki szép, aki szerelmes. És mindenki szűz. Engem csak az
apám látott szépnek, senki más.

Lehet, hogy Antigoné is csúnyának született? Világcsúnyája, mint
én? Béka? És hogy amikor harcolni kezdett a temetetlen testvére
testéért, egy csapásra megszépült? Lehet, hogy csak a világcsúnyái
válhatnak világszépé? Csak tudnám, kihez beszélek.

Kértem apámat, vigyen el a tengerre. Abban bíztam, hogy a tenger
legalább megőrizte tisztaságát.

– Sürgősen látnom kell a tengert, apa.

– Sürgősen...

– Napok óta nem alszom, látnom kell.

– Tudom, hogy nem alszol, Gonda... Hallom, amikor énekelsz.

– Énekelek...!?

– Meg hangosan beszélsz valakihez. Mondod, mondod...

– Ne haragudj, apa. Akkor te sem alszol, nem csak én...

– Nem hallom, csak a te hangodat... Válaszol egyáltalán, akihez
beszélsz? Kivel beszélgetsz te egész éjjel?

– Beszélgetek...?! Ne haragudj... nagyon szégyenlem...

– Nem haragszom, dehogya... Gyere, induljunk, kicsikém.

– Szeretem, amikor azt mondod: kicsikém.

– Én is... Menjünk.

4.

Uramisten...! Temetetlen holttesteket ringat az égsötét Égei-ten-
ger! A horizonton, ahol a víz az éggel összeér, testek csapódnak
neki a kemény égnek és hullnak vissza, ugyanúgy, a vízbe. Uram-
isten!

Apámra néztem, vajon ő látja-e, amit én látok.

Olyan szép volt az arca, mint egy tehetetlen Istennek. Némán
gyönyörködött a hánykolódó görög tenger látványában, még a
könnyei is kicsordultak. Te szegény, tudatlan és vak apám, hát

nem látod...?! Tehetetlen Isten, nézel? Hallgattam, nem mondtam semmit.

Vad gyűlölet izzott bennem, de nem tudtam, ki iránt.

– Induljunk, menjünk már! Haza szeretnék menni végre, elég volt.

5.

Elmentem gyónni Jambrekovic atyához, de arról, amit láttam, nem árultam el semmit.

Tudta, hogy hazudok, megérezte, hogy elhallgatom a legfontosabbat: a holttestekkel borított tengert. Nem tartozik rá. Látná ő is, ha láthatná. Ha nem, hát nem.

– Bűnök fertőjében élek, atyám, olyan bűnök nyomasztanak, amiket nem követtem el.

– Nem követted el őket, lányom?

– Nem, Atyám.

– Mit nem követtél el?

– Szerelmes vagyok.

– És?

– Szűz.

– Szűz és szerelmes?

– Igen-igen.

– És ez a bűnöd...

– Igen, ez.

– Kibe vagy szerelmes?

– Nem is tudom... Jaj, nagyon sok emberbe... Ezrekbe, tízezrekbe, százezrekbe... Férfiakba, nőkbe, gyermekekbe... Nekik akarom adni magamat. Mindenkinek mindene akarok lenni.

– Mindenkinek..!?

– Mindenkinek mindene, igen, igen-igen, pontosan... Kérdezhetek valamit, atyám?

– Kérdezz, lányom, kérdezz csak.

– Atyám, az el nem követett bűnök halálos bűnök?

– Mit beszélsz...?!

– Nem is tudom... Csak arra gondolok, Antigoné is megmaradt volna tisztának, és élhetett volna boldogan, de ő nem az élő, hanem egy halott mellett döntött... Elkergette a dögevő madarakat, és felemelte a rothadó holttestet, és vitte-vitte... Nem

hallgatott senkire, vagy ha igen, nem tudom, kire... Lehet, hogy a büntelenség, igen-igen, a tisztaság a bűnük bűne, Atyám?
– Gonda, ki akarod inni a kelyhet az utolsó cseppig!?
– Nem engedhetem, hogy megfojtsanak az el nem követett bűneim.
– Csakugyan nem.
– Mit tegyek?
– Indulj útnak, lányom, és tedd, amit tenned kell.
Nem oldozott fel. Nem volt mitől.
Már besötétedett, amikor kiléptem az utcára. Lassan mentem, minden lépésemre ügyeltem. Hajnalban értem haza, már éppen világosodott. Észre sem vettem, hogy nagy kutya farka követ, hangtalanul. Nem vettem észre a csöndet, ami belőlük árad. Nézték rám, mozdulatlanul és némán, vártak valamire... Hazáig csöpögött belőlem a vér...
Megáldottam őket, nem tudva, mit teszek. Erre a jelre szétszédtek, ugyanúgy, csendben.

6.

Gyűlölet gyúlt a szívembe, ott a tengerparton. Lehet, hogy szerelem? Antigoné néma tüze lobbant lángra bennem. Először éreztem azt a valamit, amit boldogságnak hívnak, és aminek a létezéséről addig sejtelmem sem volt. „Gyűlölni nem születtem én, szeretni csak”: Antigoné, igen. Szeretni csak... Hm... Mit is? Egy holttestet...?
Életemben először szerettem magam.

7.

Elment az apám. Nem ment el, meghalt. Ott feküdt előttem a konyha kövén. Nem voltam otthon, amikor elment. Az üres templomban ültem. Egyedül egy templomban: nincs ennél félelmetesebb. Festett sírbolt, tele hangokkal, áradnak, nem tudom, honnan, mindenünnen. És a nézések.... Iszonyú! Ne nézzetek rám, hallottátok...?! Hall engem valaki...?
Hangok vagy visszhangok? Nem tudom megkülönböztetni őket egymástól, pedig fontos volna.
Annnyit már tudok, hogy az én hangom biztosan visszhang, és kezdete az idő legmélyén hullámszik.

Lefeküdtem a padok alá, hallgattam a kövekben visszhangzó tengert meg a sok ezer éves lépéseket. Csend...! Visszhangzik az ég a kövekben: soha nem gondoltam volna.

– Gyere haza, Gonda, siess, szomjas vagyok.

Ki ez? Az apám, Uramisten!? Az ő hangja, jaj...!

– Addig nem megyek, amíg nem szólítasz kicsimnek.

– Kicsim...! Gyere már!

– Szomjas vagy?

– Szomjas, amilyen még sohasem.

– Jövök, ne menj el, várj meg, hallod...?!

Futottam át a városon, rohantam, ahogy csak bírtam. Nem emlékszem, mikor kezdtem el sírni. Meg kellett állnom egy vasoszlop-nál, olyan erővel tört fel belőlem a sírás. Az emberek azt hitték, hányok. Fájdalom forrása, ez vagyok, menjetek, mit néztek?!

Víz és vér. Hagyjatok csak magamra, jó így.

Nem várt meg az apám, elment. Nem ment el: itt van előttem. Itt van a teste. Megvárt, nem várt meg. Elhagyott, velem van.

Semmi visszhang, de csönd sem. Véget ért: az apám. Ettől eddig tart. Kilenc arasz és még egy kicsi. Két ujj, mondjuk. Valami aranymetszésnek kellene lennie, de nem emlékszem a képletére.

Egy képlet: tudni kellene. Ennyi, mindegy. Micsoda borzalom.

Nem zártem le a szemét, hadd nézzen.

Szomjas. Örök szomjúság, apám, te.

„Hullám-hullám, ringass el,

Pára-pára, emelj fel,

Néma angyal, ragadj el,

Tenger fénye, ragyogj fel...”

8.

Elhatároztam, hogy elhagyom az otthonomat. Azt hiszik, hogy bolond vagyok, hogy olyan dolgokba fogok bele, amik leginkább csak szenvedést fognak okozni. Kinek a hívására? Antigoné? Hisztériás nevetést hallok, de nem kívülről jön, hanem belülről.

Belőlem.

Beléptem a Loreto nővérek rendjébe. Felvettem a Teréz nevet, és feltétlen engedelmességet fogadtam. A hajó január 6-án reggel a tengerből befutott a Gangesz folyóba, amelyet Szent Folyónak is

neveznek. Csupa holttest ez is, gondolhattam volna. Nem szóltam senkinek.

A hívás, igen, értem.

A hőség egyszerűen éget Indiában. Amikor járkálok, úgy érzem, hogy tűz ég a talpam alatt, amitől az egész testem meggyullad.

Boldog voltam.

A tűz engem emészt el, a szerelem meg mindig a másikat. Nem lehet fordítva? Nem.

Végre élek, jaj, beleszédülök. Örök fogadalmat tettem, és tanítani kezdtem.

9.

Kalkuttában kitört a hindu–muszlim konfliktus. A Nagy Mészárlás Napja. A városban megállt az élet. Kimentem az iskolából.

Háromszáz lány lakott a diákotthonban, és egyáltalán nem volt mit ennünk. Nem volt szabad kilépnünk az utcára, én mégis kimentem. Ott láttam az emberi testeket az utcákon, leszúrva, összezerve, furcsa testtartásban feküdtek, megalvadt vérükben. Emberek ugrottak be hozzánk a falon keresztül, először egy hindu, azután egy muszlim... Mindkettőt befogadtuk, és segítettünk, hogy biztonságosan elmenekülhessenek. Amikor kiléptem az utcára, csak akkor láttam meg a halált, amely a nyomukban járt. Testek, igen, ismerem. Egy katonákkal megrakott teherautó megállított...

– Nem szabad az utcán járkálni, senkinek sem szabad kimennie az utcára...! Tilos.

– Ne érjen hozzám...! Ki kellett jönnöm, érti...!? Háromszáz diákom van, akiknek nincs mit enniük. Többen végigmentek rajtam a szemükkel.

A katonáknak volt rizse, visszavittek az iskolába, és több zsák rizset adtak.

A temetetlenek. A láthatók és a láthatatlanok. Milyen sokan vannak, Uramisten! Kik vagytok? Gyere, mondják, és integetnek felém. Mi ez? Annyira félek, borzalmasan félek.

10.

Jött a hír, hogy meghalt az anyám. A hallgatására emlékszem a leginkább. Néz messzire, és hallgat. Miért kell egy anyának meghal-

nia? Hogy van ez az egész kitalálva, Uramisten?! Milyen fiatal volt még, amikor otthonról eljöttem...! Nekem már így is marad...

– Sírjál, mondta Beáta nővér.

– Nem tudok sírni.

– Muszáj.

– Nem tudok.

– Nem fogod tudni eltemetni, ha nem sírsz.

– Már eltemették nélkülem, mire a levél megérkezett. Csak nem hagyták a szabad ég alatt...?!

– Neked is el kell temetned, ne makacskodj! Nem cipelheted magaddal egy életen át. Engedd el, hogy mehessen ő is, ahova mennie kell.

– Nem bírom. Viszem.

11.

Igen. Igen. A darjeelingi vonaton, éjszaka megszólított a Hang. Egy férfihang. Felálltam a helyemről, körbenéztem, hallja-e még valaki rajtam kívül. Senki. Mindenkit mély álomba ringatott a hullámzó szerelvény. Micsoda találmány ez is...! Nincs benne szeretet. Egymásba gabalyodott testek rángatóztak a kattogás ütemére. Lehet, hogy meg sem érkezünk. Sohasem, sehova. Sűrű sötétség gomolygott a nyitott vagonban. Kívülről villant be olykor egy jéghideg fény, ugyanaz mindig. Az arcok egy pillanatra megkövültek ilyenkor, majd fölengedtek ismét. Mintha pillanatra meghaltak volna.

– Szomjazom, mondta a hang.

– Apa, te vagy az? Ki vagy? Válaszolj...!

– Hagyj el mindent.

– Mindent?

– Mindent.

– De hát semmim nincs.

– Hagyd el a rendet. Öltözz egyszerű és szegényes ruhákba, mint az anyám. Úgy fogsz élni, enni, aludni, mint az utcán élők.

– Félek...

– Visszautasítanál? Kis jegyesem, egyetlen kicsikém...!

– Kicsikém...? Apa...?!

– Tedd meg, amit kérek...

– Mit beszélsz?! Kicsikém...?! Így csak az apám szólíthatott...

- Engedd, hogy én is így hívjalak... Ne félj, mindig veled leszek.
- Jegyesem, azt mondtad...? Ismételd meg!
- Vannak szerzetesrendek, sok nővérrel, akik gondozzák a gazdagokat és tehetőseket, de az én szegényeim számára nincs egy sem. Túl gazdagok a rendek, többet kapnak, mint amennyit adnak. Az utca haldoklói, a temetetlenek – értük sóvárogok. Kergesd el a Sátán madarait a közelükből...
- Ne menj el...! Folytasd... Mondjad még...! Hallod? Hallasz engem? Ne menj... maradj...! Ígérd meg, hogy mindig velem leszel, és beszélsz hozzám...! Megígéred...!?
- Szabad nővéreket akarok, akiket beburkol a szegénységem...
Visszautasítasz?
- Annyira félek... borzalmasan félek... Ez a félelem mutatja, hogy mennyire szeretem magam... Félek a szenvedéstől, ami majd elér, amikor az utca életét élem... Ne engedd, hogy tévedjek, halod...? Várj, megyek... Megyek... Megígéred...?! Miért nem válszolsz...?!

Nem ígért semmit... Kicsikém... jegyesem... – ez meg mi? Én?!

Érjem be ennyivel és a hiányával? Jó, hallgass, de én nem fogok, ígérem. Erre ne számíts. Kibe vagyok én szerelmes? Magamba? Hát ne képzeld...! Hát akkor jöjjenek a mézeshetek...!

Elhatároztam, hogy elhagyom a rendet. Kilépek a jóság és tökéletes tisztaság falai közül. Az utcán fogok élni az utcán haldoklókkal és meghalókkal. Kilépek a tisztaságból, és nem térek többet vissza. Az európai rendek túl gazdagok. Loreto is. Többet kapnak, mint amennyit adnak. Loreto is. Ezt mondta.

Nem ide indultam én el otthonról. Nem oda érkeztem, ahova elindultam.

12.

Reggel nyolckor elhagytam Loretót. Bezárult mögöttem a biztonságos élet ajtaja. Indulok, megyek. Nem nézek hátra, így jobb. Megyek, megkeresem a temetetleneket.

A rend attól tart, nagy veszélyt jelentek a Loreto Nővérek számára. Megtiltották, hogy bárki is kapcsolatban legyen velem. Minden eszközt felhasználnak, hogy semmilyen segítséget ne kapjak. Valami borzasztó lettem Loreto számára, a Sátánhoz hasonlítanak, a

munkát meg a Sátán munkájának bélyegzik, hogy semmilyen segítségét ne kapjak.

Megyek, jó.

Nagyon keveset beszéltem, kimostam néhány sebet, és bekötöttem; orvosságot adtam. Az utcán heverő idős, beteg és haldokló, teljesen meztelen embernek fertőtlenítettem a sebeit, és vizet adtam neki inni. Olyan furcsán hálás volt... A bazárban egy haldokló asszonyt találtam, aki inkább az éhségtől haldoklott, mint a betegségétől. Adtam neki valamit, amitől könnyebben el tud aludni, de az asszony azt kérte, hogy gondoskodjam róla inkább. Majd elalszik ő, amikor el kell aludnia... Már csak 35°-os volt a hőmérséklete. Értem... Menj, menj csak, mehatsz... Mindent megtettem, amit csak tudtam, de ha adhattam volna neki egy bögre meleg tejet, kihűlt teste talán feléledt volna.

Találtam két embert, akiket élve ettek a férgek. Miután az öregebbiket elláttam, cigarettát kért. Volt a táskámban két doboz finom cigaretta, reggel nyújtotta át nekem az utcán egy ember, én meg gondolkodás nélkül elvettem, erre mindketten nagyot neveltünk. Te voltál...!? Szállt fel a jó illatú füst a nem kívánt öregből – gyönyörű volt...

Késő éjszaka értem a szállásomra, fáradtan, de nem elgyötörten. Végignézttem magamon: soha, amióta élek, ilyen szennyes nem volt még a ruhám. Vértoltok, bizonytalan eredetű mocsok, érintések nyomai, sőt egy hibátlan tenyérfolt is a mellem alatt. A mellemen. Nem vettem észre. Gyönyörű...! Vajon kié lehet? Váratlanul öntötte el a testemet a forróság: olyan boldog voltam, mint még soha... Nem akarok visszatérni a tisztaságba...

Nem.

13.

Egyre több lány csatlakozik hozzám. Járják az utcákat ők is. Inkább szállnak, valósággal lebegnek, mint járnak. Szépek, bátrak, boldogok. És szerelmesek. Féltennem kellene őket, de nem félttem. Na és Te? Hozzájuk is szóltál? És utána ugyanúgy faképnél hagytad őket? Sötétséget gyújtottál a szívükbe, mint nekem?

Olyan volt, mintha odaadta volna magát nekem. Egészen. A hat hónap édessége és egyesülése túl hamar eltelt. A sötétség akkora,

hogy valóban semmit sem látok... Néha csak saját szívem sírását hallom...

14.

Azt álmodtam, hogy a Mennysország kapujában állok, és Szent Péter nem enged be.

- Hogyhogy nem? – kérdeztem egy kicsit idegesen.
- Hát úgy, hogy nem.
- De hát én személyesen ismerem a nagyfőnök fiát...!
- Hagyjuk ezeket, a legnagyobb főnök fiát valahogy mindenki személyesen ismeri, amikor idejön. Ne nagyfőnöközz itt nekem! És ne ordítózz, ha lehet, nem vagyok süket.
- Pedig azt hittem...
- Engem mindenki süketnek néz... Erre valahogy nincs magyarázat... Különös...
- Legalább halkítsd le a zenét, ha beszélni akarsz velem.
- Te akarsz beszélni velem, nem én veled.
- De nem ordítózni.
- Jól van, megpróbálom, de a zenét nem én kezelem. Az onnan belülről jön, az angyali seregek, tudhatnád...! Elég unalmas, de hát ezt fűjják...
- Na végre. Nos: nemcsak ismerem a legnagyobb főnök fiát, hanem...
- Hanem mi?
- Hajolj ide... Közelebb. Még közelebb... Úgy... Viszonyom is van vele. Elég bizalmas, hogy úgy mondjam.
- Mennyire?
- Hát, na, tudod... Nagyon bizalmas... Kifejezetten, igen, bensőséges. Nem is lehetne bensőségesebb. A többi nem tartozik rád.
- Jaj, hát te vagy az...?! A „kicsikém”, hát persze. Miért nem ezzel kezdted?
- Nem akartam mindjárt bemártani...
- Te csak ne féltsed őt... Ahogy így elnézlek, fura ízlése van a legnagyobb főnök fiának, az egyszer szent...! Idehallgass, van egy üzenetem számodra, várjunk csak, hol is van... megvan... Igen, egy határozatféle, jól figyelj... Nos... Nem mehetsz be.
- De hát mégis miért?

- Mert itt a Mennyorszában nincsenek nyomornegyedek. Nem neked való hely. Előbb-utóbb úgyis elszöknél innen. Határozat. Végeztem. És: punktum.
- Ezért?
- Ezért.
- Punktum?
- De még mennyire, hogy punktum.
- Na akkor küldök én nektek annyi nyomorultat, hogy a füled is hatfelé áll. Megtöltöm én az eget a nyomornegyedek szegényeivel. Lesz itt nyomornegyed, esküszöm!
- Ennek már megint a fülemmel van baja...

15.

Bourke külvárosában a bennszülöttek bádogból és kartonpapírból készült viskókban laktak. Találomra beléptem az egyikbe, és azt mondtam az ott élő embernek:

- Engedje meg, hogy rendbe hozzam az ágycát, kimossam a ruháit, kitakarítsak.
- Hagyja csak. Jól vagyok, jól vagyok...
- Sokkal jobban lesz, ha megengedi, hogy megtegyem.
- De én nem akarok jobban lenni, érti?

Előhúzott a zsebéből egy régi borítékot, majd még egy borítékot és még egy borítékot. Egymás után kinyitotta őket, és legbelül édesapjának egy kis fényképe volt, amelyet megmutatott. Megnéztem a fényképet, ránéztem, és azt mondtam:

- Maga szakasztott olyan, mint az apja.
- Igen? Olyan vagyok...?! Mint az apám? Halljátok...? Emberek...! Olyan vagyok, mint az apám...!

Megáldottam a képet, visszaadtam neki, majd újra első boríték, második boríték, harmadik boríték, és a fénykép visszakerült a zsebébe, közel a szívéhez. Miután kitakarítottam, a szoba sarkában egy piszkos lámpát találtam.

- Nem gyűjtöd meg ezt a lámpát, hiszen olyan gyönyörű? Nem gyűjtöd meg?
- Kinek? Hónapok és hónapok és hónapok óta senki nem jött hozzám. Kinek gyűjtsam meg?
- Meggyűjtöd, ha a nővérek eljönnek hozzád?
- Ha eljönnek, meggyűjtöm.

A nővérek naponta meglátogatták, csak 5-10 percre, de a lámpát mindig meggyújtották. A férfi egy idő után megszokta, hogy maga is meggyújtja. Két év múlva, miután már teljesen megfeledkeztem az egészszről, üzent nekem.

– Mondjátok meg neki, annak a kicsinek, hogy a fény, amelyet meggyújtott, még mindig világít.
Akkor én már teljes sötétségben éltem.

16.

Atyám, kérem, imádkozzon értem, mert olyan borzalmas a sötétség bennem, mintha minden meghalt volna. Nem is tudom, de annyira egyedül érzem magam a szívemben, hogy képtelen vagyok kifejezni. Egyre nehezebbnek találom, hogy beszéljek. Régebben sok segítséget és vigasztalást kaptam, amióta a munka elkezdődött, már semmit. Sőt, úgy látszik, hogy nekem sincs mondanivalóm. Nagyon szeretnék egyszer egy jó beszélgetést, de visszatartott az a gondolat, hogy a Hanggal kapcsolatos dolgokat elmondjam, és így inkább senkivel nem beszélek. Minél inkább kívánom Őt, annál kevésbé vagyok én kívánatos. Úgy akarom szeretni, ahogy még nem szerettek, és mégis itt van ez az elkülönülés, a borzalmas üresség, Isten távollétének érzése. Több mint négy éve nem találok segítséget... Az elhagyatottság agóniája olyan nagy, és ugyanakkor vágyódásom a Távollevő után olyan mély... Ha tudná, min megyek keresztül... Ő mindent elpusztított bennem. De én semmit nem kérek magamnak. Ő bármit tehet velem. Imádkozzon értem, hogy mindig csak mosolyogjak Rá. Annyi ellentmondás van a lelkemben. Olyan mély vágy Isten után, olyan mély, hogy már fáj... Állandó szenvedés, és még sincs rám szüksége, visszautasít. Üres vagyok, nincs hitem, nincs szeretetem, nincs lelkesedésem. A lelkek nem vonzanak, a Mennyország semmit sem jelent, olyan számomra, mint egy puszta hely... Ha rá gondolok, az semmit sem jelent nekem, és mégis ez a gyötrő vágyakozás... Szeretném elmondani, de nem tudom, nem találok szavakat a sötétség mélységének kifejezésére. Ő eltávozott, egyedül hagyott engem. Mindezek ellenére én az Ő kicsije vagyok, szeretem Őt. Nem azért, amit ad, hanem azért, amit elvesz... Ő úgy látja jobbnak, hogy én alagútban legyek... Egyedül hagyott engem...

17.

Szeretnék egy várost építeni a leprásoknak, ami az övék. Shanti Nagar, a Béke városa – így fogom elnevezni.

Barátunknak, a punjabi lánynak nagy fájdalmai vannak. Hangosan sírt. Amikor édesanyja megérkezett, eljöttem. Milyen ellentét van a gazdagok és a szegények között. Élő mártírok a szegények, és nem panaszkodnak. Egy fiatal fiú, akinek borzalmas kínjai voltak, végül azt mondta: sajnálja, hogy meghal, mert éppen most tanulta meg, hogy Isten szeretetéért szenvedjen.

Felszedtünk egy embert a csatornából, akit félig megettek a kukacok, és behoztuk az otthonba. „Úgy éltem az utcán, mint egy állat, de most úgy halok meg, mint egy angyal” – ezek voltak az utolsó szavai. Tényleg boldog volt. Fölemelkedett a fekhelyéről, nyújtogatta előre meg fölfelé csontig lerágott karjait, mintha valaki érte jött volna...

Engedjétek hozzám jönni az AIDS-eseket...!

Te voltál? És velem mi lesz? Értem jössz? Most először szerettem meg a sötétséget... Amikor sötét fényed szétterül a haldoklóim arcán, mindent kész vagyok megbocsátani neked.

18.

– Gyere, menjünk fel a hegyre, mutatok neked valamit.

– Ki vagy? Mi ez a fény? Angyal vagy?

– Igen, az... Gyere, megmutatom neked a várost.

– Nem megyek, ismerem... Sajog a lábam, mindenem fáj...

– Gyere, gyere csak. Fölviszlek én, észre sem fogod venni, ne félj...

Nézd ott azokat a fényes épületeket, mint valami paloták...!

– Loreto?

– Igen, pontosan. Ott laktál te is, boldogságban, szeretetben, kényelemben. Nézd azt a ragyogó világosságot – mennyei, nem?

– Gyönyörű...!

– Csak egy szavadba kerül, és mindez ismét a tied lesz.

– Távozz tőlem... férgek fénye...! Hagyj magamra... Semmi nem kell, érted? Semmi, semmi, semmi...!

19.

Uramisten...! Ki vagyok én, hogy elhagynál engem...?! Senki... A sötétség olyan mély, és én egyedül vagyok. Nem kívánt, elhagyott.

Nincs hitem, nem merem elmondani azokat a szavakat és gondolatokat, amelyek a szívemben vannak, és elmondhatatlan gyötrelmet okoznak. Szeretet – ez a szó semmit sem jelent. A dermesztő hidegség és üresség olyan nyomasztó, hogy semmi nem tudja lelkemet megérinteni.

Miért fáradozom? Ha nincs Isten, nem lehet lélek sem. Ha nincs lélek, akkor Te sem vagy. Mennyország – milyen üresség...!

Mindig csupa mosoly – a lányok ilyen megjegyzéseket tesznek.

Mennyire nem tudják, hogy vidámságom az a palást, amivel befödöm ürességemet és nyomorúságomat...

Nevetek, tessék. Íme, itt vagyok, nézzetek. Mindig mosolyogni fogok a Te elrejtett arcodra.

Lássuk, mit lépsz, amikor én már járni sem tudok...?

20.

Ágyba dugtak. Engem. Azt hiszik, meghalok. Nincs mi meghaljon bennem, Nővéreké...! Ha mérlegre állok, a tű a zérótól balra indul el, nem jobbra... Jobbra a súlyomat mutatná meg, balra viszont az Isten-hiányt méri. Addig állok a mérlegen, amíg megáll a tű. Nem áll meg, egyre gyorsabban forog, körbe-körbe. Minusz. Én nem azért vagyok a világon, hogy hiányodat betöltsen, legyen világos...! Ami a te dolgod, az a te dolgod.

21.

Fáj a hátam. Nem csoda: egy életem át cipeltem hiányodat. Megviseltél. Erre mondják, hogy elviselhetetlen fájdalom. Pedig nem a fájdalom elviselhetetlen. Hiányodtól vagyok viselő. Nem tudlak megszűlni.

Megvakítanak ezek a kórházi fények. Lélegzik a lélegeztető gép.

Inkább szuszog.

Lélegzem.

Gyere értem.

22.

Sötétség. Kívül, belül, mindenütt. Végre. Futkosnak a nővérek, az orvosok. Rémülten hajolnak fölém, hallgatóznak. Mi történt?

Áramszünet.

Csoda!

Nem lélegzik a lélegeztető gép. Nem is szuszog. Szép. Intek a lányaimnak, nehogy sírjanak, mert fölkelek innen, és nem felelek magamért. Mindig is értük feleltem, sohasem magamért... Jön egy kerek pap is, liheg, nagyon siethetett. Hova siet? És miért késnek el ezek mindig, ha állandóan sietnek?

A gépem csendje, az most jobban esik nekem. Intek neki, hagyjon magamra. Vigye a gyertyát is, igen. Fényszennyezés. Nem kell a fény, most nem, látni akarok, végre.

Mi ez? Egész Kalkutta sötétségbe borult.

Tudtam! Tudtam, hogy sötétségbe öltözöl, és eljössz értem. Hogy beborítod magaddal az egész világot ezen a napon.

Ne, hagyd, nem kell bocsánatot kérned.

Eltemetsz? Megígéred?

Magadba? Hogy magadba temetsz, ezt mondod? Hát ez még jobb...!

Itt vagyok.

Megyek.

„Hullám-hullám, ringass el,

Pára-pára, emelj fel,

Néma angyal, ragadj el,

Tenger fénye, boríts el...”

VÉGE

Balázs Imre József

KOLOZSVÁR-NYELV AZ UTÓBBI ÉVTIZEDEK MAGYAR VERSEIBEN*

Legfeljebb könyvterjedelemben volna mód teljességre törekvően áttekinteni azt, ahogyan a huszadik századi és ezredforduló utáni költészet Kolozsvárhoz viszonyult, valahogy úgy, ahogy Kántor Lajos tette egy teljes könyvben a Kolozsvár-regényekkel kapcsolatban.¹ A legteljesebb tematikus versgyűjtemény, amelyet ismerek, és amelytől én magam is elindulnék a Kolozsvár-képek rendszerezésekor, Katona Éva antológiája, a *111 vers Kolozsvárról*.² Ennek alapján írta meg Poszler György is kitűnő, „*Versekben tündöklő Kolozsvár*” című esszéjét,³ hiszen mindegyik, általa említett vers szerepel Katona Éva antológiájában. Írásom első felében röviden összefoglalom, milyen szempontok alapján rendszerezi Poszler a Kolozsvár-verseket, majd néhány további vonatkozás beemelésével arra teszek kísérletet, hogy kiegészítsem és árnyaljam a kirajzolódó képet, néhány tendenciát és időbeli elágazást is azonosítva.

Poszler elsősorban térbeli és hangulati vonatkozások szerint kategorizálja az antológia Kolozsvár-verseit. A „nem mindegy, hová tesszük le a kamerát” filmes imperatívusza versek esetében is releváns: az irányok, metszetek, amelyek szerint egy várost pásztázunk, váratlan jelentésekkel telítődhetnek. Van néhány jellegzetes irány a Kolozsvár-versekben, mutatja ki Poszler, és ezek csak részben esnek egybe azzal, ahogyan a város főbb „kapui” felől beérkezünk Kolozsvárra.

Az egyik ilyen irány épp a Nagyvárad felőli „kaput” köti össze a középponttal – ahogy Poszler írja, ez gondolatban „a Kálváriától a Szentpéterig”

* Elhangzott a FISZ és az Erdélyi Magyar Írók Ligája által szervezett, „*árdeli tűnt Athén*” – *Kolozsvár-dialógusok* című rendezvényen, Kolozsváron, 2017. május 22-én.

húzódik, és ebben a jelentésadásban máris egyfajta szakrális, két emblematikus templom közötti tengelyként tételeződik. Izgalmas, hogy épp ezt az irányt írja meg Reményik Sándor egy olyan 1922-es versében, amelyre egyébként Poszler esszéje nem tér ki, talán éppen azért nem, mert ez az egyik legjellegzetesebb, képzeletben is bejárható útvonala a Kolozsvárra érkezésnek, illetve az onnan történő távozásoknak. Mivel a nézőpontoknak saját írásomban is fontos szerepet szánok a nyelvi összetevő mellett, érdeemesnek tartom kiemelni Reményik nézőpont-játékát, amelyik voltaképpen egymásba vetíti a személyest és a természetit:

„Benéz a havas kéken, Kolozsvárra, / A nagypiacról tisztán látható, / Amint a Monostor utat bezárja. / Most úgy érzem: ott vége a világnak, / Azokra, kik rám túl a hegyen várnak, / Úgy gondolok, mint mesés másvilágra.” (Reményik Sándor: *Benéz a havas*)

A vers itt most nem idézett zárlatából még pontosabban kiderül, hogy Reményik ebben a szövegében is az *Eredj, ha tudsz* alapgondolatát variálja, a történelmivé vált elszakíthatóságot, amelyik egyszerre időbeli korszakhatár és térbeli realitás. A versben beszélő a hegyeket nézi, amelyek lezárják nyugat felé a láthatárt, de az első szakaszok mindegyike tükrözi is ezt a tekintetet visszafelé. A szakaszok első soraiban, ahogy a címben is, a nézés a hegy nézése. Gyalui hegynek lenni jó, látszik mondani Reményik verse, mert mindegyik irányban ellátni onnan: tovább, nyugat felé is, de vissza vagy befelé Kolozsvárra is, ami a nem-felejtés helye, hiszen egy „fordított” Léthe folyik benne. Beleíródik tehát a versbe a Kolozsvárról eltávozottak és az ottmaradók perspektívája is. A hegy az a hely, ahonnan mindkettő belátható – mint annyi más korabeli transzilvanista versben.

A város másik fontos bejárata a Feleki-tető felől nyílik. Poszler esszéje ezt a perspektívát Bartalis János verse, a *Látod amott a várost?* alapján rekonstruálja. Fontos talán, hogy ez a kép esti, alkonyati táj. Így megképződik valamiféle analógiája a csillagos égnek, a kozmosznak, illetve az apró, mozgó fényes pontokkal teli városnak. Kozmosz, de természet is innen nézve Kolozsvár: nemcsak csillagokra hasonlítanak a fénylő pontok, hanem szentjánosbogarakra is. Bartalishoz ez itt megnyugvás-hely, mint még sokszor (de nála egyébként nem mindig és nem kizárólag).

„Nézd: / Mint egy felfordított égbolt / augusztusban, / mikor legmélyebbek a csillagok, / mikor búzaszaggal van tele a mező, / és sejtelmesen suttognak a fák, / mikor a szív is lázasan dobog. (...) Egy roppant-nagy méhkas, mely a földre / kizuhant és az aranyméhek kirajzottak szerte. / És most szállnak, bongnak, zengnek, / utcákon, fahegyeken, házak tetején,

kertekben, / mint apró-kis csengők, mint apró-kis / szentjánosbogárkák.
// Állj meg itt, utas, ha jössz Felek felől. / Egy pillanatra állj meg és nézz
le a völgybe, / mielőtt tovább mennél. / Ez itt a Város, Városod, Kolozs-
vár! // Gépkocsiddal húzódj az út szélére. / Vagy ha gyalog vagy, ülj a ki-
lométerkőre, / s tárd ki szíved a látvány előtt / és nézzed, nézzed!”

Átesztétizált, jelentéssé tett képek ezek, kétségtelenül. Ahogyan iz-
galmasan válik jelentéssé Poszler esszéjében a Donát-szobor felé muta-
tó perspektíva, délt északkal a Szamos fölött összekötő irány. Áprily vagy
Reményik verseiben életet halállal összekötő választóvonal lesz a Szamo-
son épített gát, amelyen át lehet járni a Hója felé. Ismét kiemelt szerepet
kap tehát a folyó. Külön izgalmas, ahogyan ez az irány a későbbi generá-
ciók verseiben is összekapcsolódik majd a halállal. Szilágyi Domokos ha-
lálának helyszínéként többen is megidézik majd ezt az irányt, a *111 vers*
Kolozsvárról pedig felerősíti ennek a motívumnak a jelenlétét a Kolozsvár-
emlékezet, a jelentéssé kolozsvári helyek tekintetében.

Poszler György a térbeli metszetek mellé hangulati metszeteket választ
a Kolozsvár-versekből, négy ilyen említ: őszi város, kísérteties város, köny-
ves város, eleven város. Az őszi város átmenetiségét, búcsúját Salamon
László és Áprily Lajos verseivel példázza; a kísérteties várost Dsida Jenő
talapzatáról leléptető lovas szobra és Szócs Géza Szamosba dobott beszélő
hangszalagjai jelenítik meg; a könyves város szinte lokalizálható is Lászlóffy
Aladár és Jékely Zoltán verseiben, az Egyetemi Könyvtártól a Főtérig,
Farkas utcáig, Házsongárdig nyúlik. Kétségtelen, hogy létezik egy „kultu-
rális Kolozsvár” és ennek emlékhelyei, amelyek mostanra már turisztikai cél-
pontokként is rögzültek, szimbolikusan pedig kivetíthetők a könyvek gyűj-
tőfogalmába. A negyedik, „eleven város” Poszlernél a tavaszban, illetve a
diákság jelenlétében vetül ki, Áprily Lajos és Kányádi Sándor hangján
hallható ez a város többek között. Kányádi verse egy mozgásban levő, sé-
táló szemlélő perspektíváját követi, amely talán ugyanúgy hozzájárul a vá-
ros „elevenként” való megéléséhez, mint a találkozások, amelyekben része
van a vers beszélőjének: „Alkonyat tájt hiába vont a szél / zord köröket a
látóhatárra, / s hiába indította utcákhoz / őszi szigorú patuláit. //
Nem húztam összebb / nyakamban lobogó sálam. / És úgy jöttem, jöttem
volna / egész hazáig, / de az egyetem előtt (én nem tudom, miért,) / hol
éppen véget ért az óra, / s harsogva tódultak ki a lányok, / lassúbbra fog-
tam a lépést, / és mosolyogtam rejtélyesen, / mint aki minden titkok tu-
dója.” (*Tavaszi séta*)

Azok a versek, amelyekről eddig részletesebben szó esett, bizonyos vonatkozásaikban közös mintázatokot mutatnak. A megformáltságukat tekintve is, illetve nézőpontjaiknak viszonylagos stabilitását, személyességét, olykor tragikum-oldó, feszültségeket valamiféle általánosítható, oda-vissza átjárhatósági, tükrözethetőségi képlet szerint feloldó megközelítésmódokban.

A továbbiakban, Poszler György esszéjétől, illetve a *111 vers Kolozsvárról* című antológia verseitől fokozatosan távolodva azt próbálom meg kimutatni, hogy a Kolozsvár-képek tendenciaszerű módosulásának egy fontos pillanata a hetvenes-nyolcvanas évekre tehető. Egy olyan irodalomtörténeti pillanatról van szó, amelyik szemléleti változást hoz, illetve a nyelvhez való viszonynak a megváltozását is hordozza. Az irodalomtörténetben „harmadik Forrás-nemzedék”-ként emlegetett szerzők Kolozsvár-képének néhány elemére mutatnék rá, olyanokra, amelyekről az eddigiekben még nem esett szó, és a *111 vers Kolozsvárról* című antológiából is nagy mértékben hiányoznak.

A magyar költészet alakulástörténetének fontos fejleménye az elmúlt évtizedekben, hogy az „írott”, sztenderd nyelvváltozathoz képest gyakran egyfajta beszélt nyelvi idézetként viselkedik. Ha a *111 vers Kolozsvárról* című antológiába nem beválogatott, számos Kolozsvár-verset jegyző Cselényi Béla költészetét vizsgáljuk, akkor ez egyrészt azt is jelenti, hogy személyes emlék-idézetek jelennek meg szövegeiben, amelyek akár rá, akár általa hallgatott beszélőkre vonatkozathatók. Ebben a nemzedékben a Kolozsvár-vers megbontja a személyesség alakzatait is, illetve a személyességet a legkülönfélébb másságokkal állítja összefüggésbe.

Cselényi Béla *42* című verse ugyan csak kis kerülővel hozható kapcsolatba Kolozsvárral, ugyanis nem szerepelnek benne helynevek, de kétségtelen, hogy kortársai és nemzedéktársai úgy hallgatták a felolvasott szöveget a Gaál Gábor Körben, vagy úgy olvasták a kolozsvári napilap *Fellegvár* című mellékletében, mint aminek erős köze van Kolozsvárhoz:

„mit még hogy mind csinájam az eszemet a kaszericának / sokalta előb mondhata volna hogy ně / mivel felveték a procseszverbált / pursiszimplu zákányos a csávo bolondujak meg ha nem / pionër becsület úristenemre mind frekál engem”⁴.

A vers a fonetikai sajátosságokat is rögzíti, a röviden ejtett magán- és mássalhangzókat például, a mondatszerkesztés és a szókészlet pedig erős román nyelvi hatást mutat. A *Fellegvár*-ban a vers Szócs Géza kommentárja/értelmezése kíséretében jelent meg, aki megidézi egyrészt azt a véleke-

dést, miszerint a verset első, szóbeli elhangzásakor a Gaál Gábor Körön a korszak legdrámaibb versének nevezték. Másrészt összekapcsolja a verset annak a tudatállapotnak a megjelenítésével, amelyben az árnyalt nyelvhasználat és az árnyalt gondolkodás hiánya összefügg – és ezek a hiányok mintegy kísérik, megjelenítik az ezzel járó kiszolgáltatottságot, manipulálhatóságot is. Ahogy Szócs Géza mondja: „Tudjuk, ki beszél így. A portré élethű, és (...) valóban drámai. Tévedne az, aki az egészet mint egy lehetséges »Beszéljünk helyesen« mozgalom pamfletjét olvasná. Cselényi verse sokkal többet mond annál, hogy »íme, milyen csúnya dolog, ha nem beszélünk szépen, tisztán, helyesen magyarul«. Mi a vers főhősének tragédiája? Hogy aki nem beszél helyesen, az nem is gondolkodhat helyesen; ép gondolatainkat csak ép nyelven lehet megfogalmazni – vágjuk rá rögtön. Cselényi hősének esete – hogy ne mondjuk, végzete – ezen túlmenően, az emberi sors minőségének mélypontját jelzi, az Anyanyelv Nélküli Ember kiszolgáltatottságát, balszerencsés, reménytelen, szomorú elesettségét. Ezt az embert, akiben a legellentétebb tudatformák keverednek, aki számára a pionírbecsületszó és istenes esküdözés békésen megfér, akiről, egyáltalán, minden lepergett, és akit a rajta kívül és őnélküle zajló történelem a sors perifériájára vetett; a bárdolatlanul, triviálisan hebegő kijátszottat (...) persze hogy becsapják, persze hogy megbüntetik, (...) emberünk pedig a talponállóban méltatlankodó, sértett, ugató hangon fogja elmesélni közönségének, hogy: »mivel felveték a procseszverbált pursiszimplu...«”⁵ Szócs Géza – a hetvenes évek végén – a gondolkodásbeli zavarosságot, a reflexióhiányt, a manipulálhatóságot tartja legveszélyesebbnek a kevert kódú nyelvi megnyilatkozás kapcsán.

Az uniformis látogatása című kötetben aztán továbbszövi Cselényi versének költői logikáját, és itt már Kolozsvár neve is leíródik, korabeli hivatalos változatában: „Fontos, hogy szépen, tisztán, helyesen beszéljünk / magyarul. Csak a kifogástalanul pontos nyelvhasználat teszi / lehetővé értelmes gondolatok megfelelően világos kifejezését. / Csaba királyfi népének kisebb része a Csigle-mezőről az erdélyi / hegyek közé vonult. Sajnos mind gyakrabban kell fölhívjuk a / figyelmet a nyelvi gondatlanságokra, pongyolaságokra. / Tevékenységünk ebben a periódusban a gyomlálásra, irtásra / koncentrálnak: bizonyos szavaktól és struktúráktól meg kell / szabadulni. Minden további disputa fölösleges ebben a / relációban s mi irtuk is ami nem kell. Csaba királyfi / Bendegúz tanácsára Korozsméniából vett feleséget. Magyarul / diszkutálok én is Isten áldj meg engem is mert hiába / koncentrálnak ha én ha nekem orvosi koncsédium van kámpec / futuj Dumnyezó de miértengem miért engem nem akarta hiába volt / ná-

la a parafája. Ha veszedelöm fenyeget, Csaba királyfi / megjelenik a Hadak útján és népét megsegíti. Ha még sokáig / baszogatnak kérem a pásáportot és ágyó Korozsméniába. Hiába hogy / nála volt a parafa pedig három halat is adtam a damnának három / csukát húsztam ki neki a heleşteubol / lopnyi voltam az este / ştiucă de la heleşteu, varză à la Cluj-Napoca. Csaba îşi va / ajuta poporul în timp util. E important să vorbim frumos, curat / şi corect ungureşte. // *A román heleşteu szó jelentése: halastó. / Az utolsó három mondat fordítása: halastavi csuka, Kolozsvár-Napoca-i rakott káposzta. Csaba a megfelelő időben megsegíti majd a népet. Fontos, hogy szépen, tisztán és helyesen beszéljünk magyarul.*”

A Kolozsvár-képben, amelyik Cselényi és Szócs Géza ebben az időben írt verseiben felbukkan, megjelenik a nyelvi hibridizáció. A román és a magyar nyelvű Kolozsvárok drámainak tekintett, tekinthető találkozása. Szócsnél láthatjuk, hogy a nyelv élő szövete ráadásul nemcsak a „lakótelepi” Kolozsvár magyar nyelvhasználatában problematikus, hanem a szakemberek esetében sincs rendben. Aki aggódik a nyelvért, az is nyelvi panelekbe téved.

Kicsit későbbi pillanatot rögzít az a Balla Zsófia-vers, amelyik végül *A páncél nyomai* című kötetben jelent meg, külső és belső perspektívákat ütköztetve. A nyolcvanas évek magyarországi vagy nyugati nézőpontja rekonstruálódik itt ironikus változatban, amely a tekintetek tárgyának mutatja igazából a beszélőt – mint mediális reflexióval mondja a vers, „a legjobb akarattal és legjobb fényképezőgépekkel” láthatók a kolozsvári magyarok éppen így:

„Átmegyünk illusztrációba, / állunk a Főtéri szobor előtt, / mutatjuk, milyen nagy, milyen / kicsik vagyunk; csak embernyik. / Megyünk a Szamos-parton, mint / sétáló kolozsváriak, / polgárok, néhány jó magyar. / Dacosan fölszegve az állunk, / vagy le-, attól függ, mit akar / a fotós kihozni: büszke népet, / dacost, emeltfejt, zsenit? / Vagy feketében / forgó, karikásszemű szökevény, / félrészeg bujdosót, legyintve élőt? (...) Megyünk az utcán. Járunk. Ez az! / Lakosságot adunk. Honos / író, értelmiségit, / nyájas vendéglátó embert, / erdélyi ismerőst, barátot. / (...) Jaj, megnéznek, sajnálnak, hogy / betelt a mérték! Hogyan lehet / kibírnunk mindent? Kérdik a legjobb / akarattal és a legjobb fényképezőgépekkel. / A legjobban illusztráljuk a történelmet, / a kihunyt vulkán kráterében sétál egy madár. / Kék a szárnya, zöld a lába, láva fölött jár. / Csuda színes képünk van! / Piros orcánk! dallamos dalainktól / csak úgy zeng az ország. Millió / varrott párna / tolláskodik a villanófényes napon. Amíg / itt ká-

rálunk a kendermagos képen, fent / köröz a héja, sas, ülü. A versben csupa szép nő, / anya, almacsókú, harmatos ölü. Csupa régi / sétapálca, kamásli, régi nyelv: becs-, becsek. / Beállunk a városképbe s én egy anyanyelvű / verset bégetek.” (Balla Zsófia: *Utazások*)

Maga a vers és annak nyelvisége ismét eltávolítódik a záró szituációban: a vers „bégetése” azt jelzi, hogy valamiképpen megfosztódik autenti-kusságától a beszéd a kolonizáló tekintetek fókuszában. A vers tétjévé és lehetőségévé ebben a helyzetben az válik, hogy a szöveg reflektálhat ma-gára a nyelvi helyzetre is.

A mediális reflexió olyan változataival is találkozhatunk a nemzedék köl-tészetében, mint a *mail art* megidézése, Bréda Ferenc *Kolozsvári képeslapok* című verse például 1983-as kötetében úgy „szabdálja” a Kolozsvár-képeket, mint egy későbbi korszak 160 karakterbe beilleszkedni próbáló sms-versei. A képeslap az 1980-as évek kontextusában ráadásul a távolságot, a nehezen áthidalható távolságokat, a távozásokat is megidézi:

„szépváros Kolos'vár” (nr 3.) / dal a zöld elefánthoz Wagner úrhoz s.i.t. / „szép város: Kolozsvár” / dal a modern Dámához, a Kaszinóhoz / a sétatér buja kavicsos sétányához / Mátyás (Rex) Királ sötét öntvényéhez / ensemble-vue / a mozik sok légiónyi székéhez (nr 4) / dal- - - - -
- - - - / elvük(o)nyuló fotók / relikviáinak / tárgya / ez a hely (képzeld lak-címed e helyre) (nr 5.) / betonba öntött diófa / körül / apróhirdetett kerítés / Szamosok / villanyfák / elvesztett barátok meleg nyoma / sechs one trois two sechs six ten (angol-francia szakos telefonszámok) / nocturne (nr. 6) / az elmaradhatatlan / ölmos éj / fényes naftalinjában / * / 1981. Cluj-Napoca, Románia”.

Ebben az irodalomtörténeti pillanatban válik jellegzetessé egy másfajta topográfia: a harmadik Forrás-nemzedék fontos helyszínei között visz-szatérő módon megtalálhatók a belakott fellelgyári helyszínek – amelyek csak áttételesen vonatkoznak ezekben az években a rálátás helyszínére. Elég fellapozni Martos Gábor *Marsallbot a hátizsákban* című kötetét, amely reprezentatív antológiájaként is olvasható ennek a korszaknak, és megje-lennek a játékok és játszmák, a szerelmek, az elvonulások fellelgyári helyszí-nei Szócs Géza, Sütő István és mások műveiben.

Ahhoz azonban, hogy ez az ábrázolás és ezek a helyszínek valóban más-ként jelenjenek meg a korszak fiatal költőinél a korábban vizsgált Reményik-versekhez, Áprily-versekhez vagy akár Dsida-versekhez képest, szükség van az alulnézetes jellegre, fragmentált mondatszerkesztésre, éles vágásokra. Az „éles vágások” sem egyszerűen metafora: Egyed Péter és Darkó István pél-

dául egyik közös szövegükben kísérleti filmforgatókönyvként, képekben írja meg azt, ahogyan a főtéri Szent Mihály-templom űrhajóként emelkedik váratlanul a levegőbe, a templomban rekedt vagy oda szándékosan önmagukat belevő hívekkel. (*A Torony*)⁷

Végezetül két Cselényi Béla-versben mutatnék hasonló technikákat, ahol az egyszerűsített, képszerűséget előtérbe állító perspektíva egyfajta

T ALAKÚ HAZÁM POROS KISLÁNYAI ÉS LÁBJEGYZET A POLGÁRHÁBORÚRÓL

mosószappanért mentem a drogeriába
félőreg kopaszodó bácsi vágta rögzített késsel

dózsa utca

szép utca

forduló utca

brassai utca

ezerkilencszázhatvan nyarán volt amikor

ötévesen pár naposan
hatvanhárom hónaposan

fragmentum-poétikát működtet, a városban való létezés esetlegességeit is megmutatva:

(Cselényi Béla: *T alakú hazám poros kislányai...*)⁸

E) lakatlan könyves asztalok
bezárt bódék előtt
bélyeggyűjtők és saurkolók
kuvasz hide-parikja

D) a kisvárosokban
egérruhás szerkesztő suvad
két házi telefon között
egy cukrászdával arébb meg péntek van
félszeg határak üszéignek
az egyszeri orosz könyv fölött
titanok / szarvast / sódifűleik
tolvajnyelvbé menelölve

K) az éjjeliörön aranyujtás
ez melody bár
hol a cola hol
esüggedt ember asztala áll

ü ü / ü ü / ü ü
ü ü / ü ü / ü ü
ü ü / ü ü / ü ü
ü ü / ü ü / ü ü

hínffy-barekk kikéféve
szobrok a sárga falon
íme ma nincs mosi benne
helyrepufozva vagyon

hekesbúkkának a boltba
a sok könyv között
megkeresem a KÖNYVEK feliratot

Ny) az ó-könyvek kirakataiban
megfőr a puttó a számtan mellett
az ezrekbe kerülő kutyabőröltésű példányok
addig vesztegelnek
míg a zsírfoltos számőrűles füzetek is
megkapják öhor-samatulát

vmlre való diák ma sem megy át
a lábasház terpesze alatt
de megbukott régi pucalisták
áruják alatta sportolók
és pisilő kölykök képmását

van egy boltives kiút
a bob utcába

(Cselényi Béla: *a főtér*)⁹

A használatba vett teret látjuk ezekben a versekben, a feltérképezés lehető legkonkrétabb gesztusaival. Térképszerű rajzolatot kapunk az utcákról, ráadásul egy gyermekkorba visszavetített élmény kíséretében, felnőtt- és gyermekkori nézőpontok ütköztetésével.

A főtér rajzolata ugyanúgy földrajzi koordináták szerint történik meg, beleíródnak viszont az égtájak szerinti tájékozódásba a mindennapiság gesztusai, emléktöredékek, jellegzetes mozdulatok, cselekvéssorok, amelyek nem feltétlenül a beszélőre vonatkoznak ráadásul, hanem egyfajta szóródott esetlegességben, pillanatnyi vagy ismétlődő látványként jelennek meg.

A harmadik Forrás-nemzedék Kolozsvárja bizonyos értelemben erősebben épít az idegenség poétikáira, ugyanakkor a belakáshoz a látványok, a személyes tapasztalatok, élmények, emlékek sokkal tágasabb arzenálját mozgósítják a szerzők, mint a huszadik század első évtizedeiben.

Nincs tér ezúttal összekapcsolni a hetvenes-nyolcvanas évek költészeti fejleményeit a mai, akár legfiatalabb generációk Kolozsvár-nyelvével, ezek vizsgálhatók különböző folyóiratok Kolozsvár-lapszámaiban, tematikus

slam-estek felvételein. Azt gondolom, a tendencia, amelyet megpróbáltam jelezni és részben igazolni a vizsgált versek alapján, egy létező nyelvi irány, Kolozsvár valamelyik bejáratától befelé haladva. Kolozsvár a beszélt nyelvek, a beszédszerűség városa ebben az irodalmi értelemben. Vannak ismétlődő toposzai, de ezek a beszédben újra és újra kimozdulnak, eltérítődnek, új alakzatokat formálnak. A beszédszerűség a mozgásban levés és az elelenség jelölője.

JEGYZETEK

¹ Kántor Lajos: *Fellegek a város felett*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2004.

² Kolozsvár, *Kriterion*, 2005.

³ Poszler György: „Versekből tündöklő Kolozsvár”. *Jelenkor* 2005/3. <http://www.jelenkor.net/archivum/cikk/737/versekbol-tundoklo-kolozsvar>

⁴ Újraközli Martos Gábor: *Marsallbot a hátizsákban. A Forrás harmadik nemzedéke*. Kolozsvár, Erdélyi Híradó, 1994, 289.

⁵ Szócs Géza: Cselényi Béla 42. című verséről. In: Martos Gábor: *i. m.*, 290.

⁶ Martos: *i. m.*, 293.

⁷ Martos: *i. m.*, 223–224.

⁸ Cselényi Béla: *Barna madár*. Bukarest, *Kriterion*, 1979, 18.

⁹ Cselényi Béla: *Magánbélyeg*. Bukarest, *Kriterion*, 1983, 35.

Hantz-Lám Irén

TALÁLKOZÁSAIM
ÁPRILY LAJOSSAL

A kerek évfordulók (Áprily 130 éve született, 50 éve hunyt el) emlékezés-re készítenek. Eszembe jutottak valóságos és szellemi-lelki találkozásaim vele, amelyekben a sors különös ajándéka részesített. Áprily lénye, költésze édesapám, Lám Béla révén „jutott nekünk”.

„Mi, mind az egész Lám család verseiden keresztül lelked egy részét beleépítettük saját életünkbe” – írja Lám Béla 1960. január 3-án.

Egy huzamosabb kolozsvári tartózkodása után, 1962. október 1-jén Áprily hasonló érzelmi kötődésről vall Lám Bélának és feleségének szóló levelében:

„Édes Bélám és édes Liliám!

Ady egy vers fölé ezt írta címnek: Köszönöm, köszönöm, köszönöm. Nekem ezt az egyhangú magyar szót legalább tízszer kellene megszoroznom, hogy hálámat, melyet kedvességetek, a Lám-család szív-átmosó kúrája fakasztott bennem, kifejezhessem.”

Áprily zárkózott természetű volt. Nehezen barátkozott, levelei rövidek, és szinte mindegyiket természetleírás gazdagítja.

„Új érzés, és mégis milyen gyermekkorian régi itt élni meg a telet. Lelepleződik a néma vendégek útja, akik eddig házam körül nyomtalanul settenkedtek.” (Levél Kisorosziból, 1946. december 4.) „Köszönjük, hogy gondolt ránk és visszagondolt a völgyre, melyben most hullámosan ömlik a köd, s felette a ciheresben és az erdőben őzek, szarvasok és muflonok járnak.” (Áprily Lajos Lám Irénnek – 1960. január 3.)

Áprily Lajos levelei, dedikált köteteinek példányai a Lám család féltve őrzött értékeihez tartoznak.

A Lám család 1941–45 között Budapesten élt. A személyes találkozás lehetősége ritkította a levélváltás gyakoriságát – érdekes adatot közöl viszont Áprily 1944. július 19. keltezésű levele.

„Kislányod kezében képes orosz nyelvkönyvet láttam, mikor utoljára voltam nálatok. Nem tudom, foglalkozik-e még vele. Ha nem, egy hónapra kölcsönkérhetném. Nagy elereszkedés után ismét ráadtam a fejemet a nyelvtanulásra. Jobbat tenni nem tudok, másra nem telik a lelkemből ebben a napról napra növekvő feszültségben. Ha egy Anyegint is kaphatnék, nagyon hálás volnék érte. Közel negyven esztendő múlva így kanyarodtam vissza a régi szenvedélyes célkitűzésekhez. Tegnap Kolcovot olvastam, s holnap Lermontov kerül sorra; aztán a többi.”

A Lám család 1945 tavaszán mindenét hátrahagyva, hazatért Kolozsvárra. A szűk baráti körből ketten maradtak Magyarországon, Budapesten: Áprily és Mannsberg Árvéd.

(Mannsberg Reményik Sándor osztálytársa volt, majd évfolyamtársa a Ferenc József Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karán. Tanulmányait a bécsi Kereskedelmi Akadémián folytatta, pénzügyi szakember lett. Megjárta az olasz frontot. 1922-ben távozott Erdélyből a Ganz-cég közigazdásza. Nagy műveltségű, széles látókörű, dinamikus egyéniség, még az ornitológia is érdekelte – Magyarországon honvagy gyötörte őt is, akár Áprilyt. Amíg tehette, gyakran hazalátogatott, Lám Bélával járta a Fogarasi- és a Szebeni-havasok vidékét.)

Áprilynak Mannsberg Árvéd személye Kolozsvárt, Erdélyt, ifjúságát és Reményik emlékéit idézi – egy 1951-es keltezésű levelében Lám Bélának így ír: „Tegnap együtt voltam Arvéddal, tehát tartalmas napom volt. Minden évben többször meglátogat, odakünn is (érdekli a völgy ornisa is) és azok a napok mindig értékesek nekem...”

Mannsberg rendszeresen vált leveleket Lám Bélával, és minden levelében beszámol közös barátjukról, Áprilyról. 1945. május 26-án keltezett levelében ezt írja:

„Múlt vasárnap pünkösdkor kint voltam Szentgyörgypusztán Lajoséknál, ott háltam, hétfőn délután jöttem vissza gyalog Szentendrőig (17 km), onnan helyiérdekűvel. Eső után remek friss volt a vidék. Bűbájos volt, illatozó rózsák, tarkán virító íriszek, tűzliliomok, köviszegfű pompájában, a madárdalos tavasz gazdag poézisében – mondanom sem kell, hogy nagyon jól éreztem magam. Szeretem azt a vidéket, szinte havasias volt a reggeli levegő –, és szeretem békés szelíd-bölcs atmoszféráját. Lajos kertészkedik és nyelvészeti stúdiumokkal foglalkozik. Nagyon nekifeküdt most az orosz nyelvnek. Kissé megviselte a tél – sok mindenen mentek keresztül, de hála Istennek, most jól vannak. Szeretettel emlegettünk és odakívántunk. Lajos messzeségbe révedező tekintettel azt mondta, hogy jól választottál.”

(Az 1940-es bécsi döntés után Áprily visszatelepedéséről gondolkodik. Végül csak a nyarakat tölti Parajdon. Lám Béla 1945 tavaszán visszatér Kolozsvárra.)

1946. július elsejei keltezésű levelében Mannsberg ismét beszámol Áprilyval való találkozásáról.

„Holnapután kimegyek korábbi megbeszélés alapján Lajoshoz Kisorosziba. Két héttel ezelőtt már egyszer kint voltam nála, és nagyot sétáltunk az erdőn, szedtünk vargányát, elemeztük az ornist¹ (akusztikailag) és a flórát (vizuálisan) (...) Baj nincs a láthatáron, mert Lajos magányos sétánkon bizonyára szólt volna nekem, mert ilyen baráti sétaalkalmakkor úgy vettem észre a múltkor is, szívesen könnyít magán, amennyiben valami nyomja a szívét. (...) Egyébként Lajos most nagyon kedvére való irodalmi feladatokkal foglalja el magát. Több fordítást vállalt, és rendezti az utóbbi évek verstermését. Pompás, megfigyeléseken alapuló, mesterien formába öntött, szívet örvendeztetően szép írások, általában kisebb terjedelműek, főleg négy-sorosok ciklusai...”

Egy hónap múlva, 1946 júliusában Mannsberg hosszú levelében saját életéről, a háború utáni viszonyokról, honvágýáról számol be Lám Bélának, néhány soros értesítésben Áprilyról is.

„Lajosunk budapesti lakos lett. Csak vasárnaponként jár ki Kisorosziba a feleségéhez, lányához. A Református Egyetemes Konventnél dolgozik az Abonyi utcában. Néhányszor már találkoztunk. Munkaköre nagyon érdekes, széles horizontú, messzi távlatú. Bár láthatnám gyakrabban. Mindkettőnk erős elfoglaltsága miatt sajnos ritkán kerülünk össze. Jól van, szépséget sóvárgó, rokon hangulatait olykor-olykor versben sikerül rögzítenie...”

1948 nyarán a háború után először sikerül a Lám családnak a Szébenihavasokban töltenie néhány napot. 1948. augusztus 16-i levelében Lám Béla részletesen beszámol Mannsbergnek az általa is jól ismert nyaralótelep, Hohe Rinne (Páltiniş) állapotáról, a változásokról is, és (Mannsberg öröme) levelezőlapokat is mellékel leveléhez.

A válasz nem késik:

*Lajostól nagyon kedves lapot kaptam augusztus 26-iki keltezéssel Szentgyörgypusztáról. Azt írja többek között: Sokat olvasok, de különben szokatlanul renyhe a szellemi életem. Fizikai horizontom a Naszályig, mozgási területem a Lepencéig terjed... Sok a szeder s akad néha mogyoró is, tegnap is fenn jártam a gyerekekkel a mezőn. Viszonyom a kicsivel Maugli–Balu viszonyára vált, s ez igen sok intimitást és nagyon kedves órákat jelent.*² (1948. szeptember 6.)

1948. szeptember 28-án újabb híradás olvasható Mannsberg levelében: „Legutóbb pár nagyon szép napot töltöttem a költő-madarással Szentgyörgypusztán (csak magunk voltunk, ketten a kedvünkre való beszélgetések közepette főztünk, fát vágunk és ástunk).”

Áprily 1965 nyarára keltezi Albert Schweitzer című négysorosát: „Én láttam őt, az egyszerűt, nagyot, / s hallottam bölcs szavát is messze, rég. / Hadd kérdezzem meg most, hogy itt hagyott: / Megérdemelted őt, emberiség?”

A témával való foglalkozása kezdetét jelzi Mannsberg levele Lám Bélához 1949. január 12-én: „Lajossal gyakran összejövünk, és gyakran emlékezünk meg szeretettel rólad. Most itt van, majd csak kora tavasszal megy ki újból (...) Lajos révén mostanság sokat foglalkoztatott egy kivételes ember élete és gondolkodása: Albert Schweitzeré. Hallottál felőle? Titának³ legutóbb képletesen írtam róla egy könyvével kapcsolatban, amit Lajos adott ide (...) Csodálatosan gazdag élet, csodálatosan nagy lélek.”

Műfordítási-szakterminológiai kérdésekre is utal a levelezés, például az a levél, amelyet Mannsberg Árvéd küldött Lám Bélának (Budapest, 1949. április 5.), és amely Áprily egy levélrészletét is hozza:

„A Madártani Intézet munkájába való intenzívebb bekapcsolódás magával hozza, hogy mind több megfigyelőutat kell tennem. Ebbe a körbe tartozik Kisoroszi is, ahonnan minap a következő üzenetet kaptam Lajostól:

„Szentgyörgypusztá, 1949. április 4. Az első upapa szó reggelén.

Drága barátom
Várlak a völgybe
Vár a verandán
Barna cserépben –
Már a legelső
Primula veris.”

Két évvel ezelőtt a Nagy Villám alatt virágzó kankalinok között sétáltunk, s Lajos kérdezte, ismerem-e Lenau versét, a *Primula veris*. Nem ismertem, megjegyeztem és számontartottam. Aztán tavaly nyáron kezembe akadt egy Lenau-verseskötet, ősszel Szentgyörgypusztán jártamban együtt örültünk a vers szép zenéjének, s Lajos megjegyezte, hogy alkalomadtán talán lefordítja. Bennem zengett a vers, és Budapestre visszatérve lefordítottam magam, és a fordítást elküldtem Lajosnak. Két hétre rá megint kint

jártam a völgyben, és ennél az alkalomnál Lajos fordításbírálata és magyarázatai nyomán rájöttem arra, milyen más a német és a magyar verselés, és milyen különbség van a zenei hallás és vershallás, prozódia és értelmi hangsúly között. Azóta a *Primula veris* állandó témánk és a kankalin kb. ugyanazt a szerepet tölti be közöttünk, mint az encián közted és köztem.”

Áprily prózafordítói gyakorlatáról is megtudhatunk műhelytitkokat a levélváltásból (Mannsberg Arvéd Lám Bélának, Budapest, 1950. február 26.):

„Lajos hónapok óta nagy munkában van. Krilov állatmeséinek és Lermontov egyik-másik novellájának fordítása után most megbízást kapott Turgenyev *Egy vadász és természetjáró emlékeinek* magyarba való átültetésére. Bámulatos, mennyire belehatolt pár év alatt az orosz nyelv mélyébe, rendkívül alaposan dolgozik. Gyakran vagyok nála, máskor ő van nálam, kis kofferben hozta magával kéziratait, szótárait s a mű más nyelvű fordításait. Felolvasott néhány jegyzetet, elbűvölően szép dolgok. A madártani vonatkozású helyeket együtt vitatjuk meg, s ahogyan nálamléte alkalmával teltek az órák, mindinkább tornyosultak körülöttünk az ornitológiai, vadászati, halászati, zenei szakirodalom könyvei; a végén alig látszottunk ki a főlíások hegyei közül.”

Áprily Lám Bélának is beszámol szakmai elfoglaltságai új területéről, műfordítói költői helyzetjelentést ad (Budapest, 1951. január 21.):

„Kedves Bélám!

Hogy mentsem meg a frázis-szerűség vádjától azt a kijelentésemet, hogy nagyon jólesett a leveled? Ritka közöttünk az írott szó cseréje, de meg kellett éreznem leveledből, hogy így is érintkezésben vagyunk egymással. Nem tudom, hallottál-e róla, hogy Révai megbízásából Turgenyev vadásznaplóját lefordítottam? (Nemrégiben új megbízást kaptam, új kiadótól, karácsony óta a *Füstöt* fordítgatom.) A *Vadással* elég komoly birkózásom volt, s ezt azért írom meg, hogy hozzátegyem: hányszor gondoltam Rátok s hányszor kívántam magam kedves *Liliád* közelébe. Ha lesz rá alkalmam, küldök nektek egy kötetet a *Vadászból*. Mióta elváltunk, sokat foglalkoztam oroszul, s különösen Turgenyevbe nagyon beleolvastam magam.

(...) Megtiszteltél azzal, hogy írtál a verseimről, és quatraineiket kérsz. Sok van nekem ebből a tömörítő műfajból, s már-már azt hittem, hogy lírai érzelmesedésem dokumentumait kell bennük látnom. Nekem is meglepetés volt, hogy az őszön visszakaptam a hosszabb lélegzetemet (alighanem a disztichon és a hexameter segített hozzá), s termékennyé tudtam tenni 1950 őszét.

Annak, hogy az aprókból sokat küldjek, nem volna különösebben értelme. Mivel azonban annyi kedves megértéssel írsz róluk és a régiekről, ha másért nem, cáfolatnak elküldök ebben a borítékban öt verset, egy férfiasat neked (Odysseus), egy nőiesebbet kedves Liliádnak (nem tudom, miért kérték el ezt többször az asszonyok – Fellegek játéka), egyet nagyobbik (Őszi rigódal) és egyet kisebbik lányodnak (Nő már a nap). Azt a quatrain-t is neked küldöm, hogy lásd, milyen ízű és szerkezetű apróságokról van szó. Nem kételkedem, hogy ráismersz az arcra. 1945–46-ban írtam ilyen kis verset sokat.”

1951-ben 14 éves voltam és nagyon boldoggá tett, hogy egy „igazi”, élő, neves költőtől versajándékot kaptam. Külön borítékba tettem el fiókomba. Életem során sokszor eszembe jutottak Lajos bácsi hozzám intézett szavai: „ne félj, nő már a nap / A gond sem él mindig, ne hidd.”

1951-től 1954-ig Mannsberg Árvédot Dévaványára, a 296/A tanyára deportálták, talán a bárói rangért vagy a Ganz gyárban betöltött vezető beosztásáért – nem tudni. Egy földes ház 25 m²-es szobáját kellett megosztania egy szintén kitelepített házaspárral. Nyugdíjától megfosztották, napszámos munkával tartotta el magát. Áprily kétszer is meglátogatta. Egy alkalommal közös lapot is írtak Lám Bélának.

Dévaványa, 1952. február 28:

„Bélám! Másfél napot töltöttem itt (...) Az időjárás kegyes volt, tegnap szólaltak meg az első mezei pacsirták (...)

Bélám! Öllek szeretettel és pótlólag minden jót kívánok születésnap-i évfordulód alkalmával. De jó volt együtt lenni Lajossal! Csak rövid-rövid volt ez a hétvégéske. Szeretettel emlegettünk, öllek, Árvéd.”

A kényszerlakhely megszűnése után, 1953-ban Mannsberg nem kapta vissza budapesti lakását és nyugdíját. Alsógödön bérelt egy szobát, egy budapesti cégnél kapott raktárosi állást, vonattal ingázott – Áprilyéknál tett látogatásai is megritkultak.

Mannsberg Árvéd Lám Bélának, Alsógöd, 1958. október 12:

„Amikor csak lehetett, jártam az erdőt, főleg a Pilist kultiváltam, és kiruccanásaim során így többször elkerültem Lajosékhoz a »Völgybe«. Öreg barátunk jól van, bár legutóbbi találkozásunkkor, ma egy hete, megint depresszióval küszködött, ami őnála elő szokott fordulni. Most az bántja, hogy megtagadták tőle az Erdélybe utazást. Itt jegyzem meg, hogy válogatott (és nem összes!) verseinek kötete, mely most egy éve (1957) mindössze 2000 példányban jelent meg (a tízszerese is elkelt volna), már a piacra kerülés napjának estjén elfogyott.”

Áprily Lajos Lám Bélának, Kisoroszi, 1959. január 18:

„Kedves Bélám! Sokáig hallgattál – aztán az én hallgatásom következett! Ma is visszhangzik bennem leveled, melyben elmondtad, hogyan alakította az élet és világnézeted a csapás [1957-ben autóbalesetben meghal Lám Béla veje, Jeney Ádám filmoperatőr]. Mély volt a leveled és az ilyenekre nehéz válaszolni.

(...) Engem a lányom családjának (férj és gyermek) pusztulása rázott meg annak idején lelkem gyökeréig (...) Az én világnézetemben olyan nagy változás nem történhetett, mint a tiédben: nem voltam optimista.

(...) Lásd, azt sem szabad nagy dolognak tartanom a nagyok mellett, hogy sem 1957-ben, sem 1958 nyarán nem sikerült hazamennem. [Így – hazamennem; – 20 év magyarországi tartózkodás után is Erdélybe menne haza.] Közben Dsida-kötetet szerkesztettem és előszót írtam hozzá. 1500 példány. Persze nem jut belőle Romániának, s bizonyosan te sem láthatad. Egy történeti tárgyú drámai költeményt fejeztem be a múlt esztendőben, amelynek adatgyűjtését már a negyvenes években elkezdtem a kolozsvári Egyetemi Könyvtárban. Éve 1599. [Báthory Andrásról szól, címe: A bíboros.]

(...) Párás, szép téli idő vesz körül. Az erdőben elszaporodtak az őzek és a szarvasok, s ha kisétálok a szomszéd oldalba, gyakran találkozom velük. Néha egészen közel járnak a telkünkhöz, így érzem, a természet szeret s ad néhány olyan szépséget, amelyért vénen is érdemes élnem (...)

Nem könnyű életünk, különösen télen, de ha nyüglődöm, saját quatre-neimből citálok néha fejemre:

»Úgy kell neked / A rút vénség elől / Miért nem szöktél meg fiatalon?«

1959 nyarán, a háború után én vagyok az első a családból, aki Budapestre utazik. Izgatottan készülök az útra – életem első „külföldi” útjára, otthon összeírjuk, kivel kéne találkoznom, hova kéne mennem. A család Pesten maradt tagjain kívül elsősorban Áprilyval szeretnék. A sógornőmnél, Sós Júliánál szálltam meg, édesapja neves építész, s az általa tervezett házban laknak Budán, a Keleti Károly utcában. Szép nagypolgári lakás, sok szép képpel, bútorral, zongorával, könyvvel. Juci Áprily tanítványa volt a Baár-Madasban, lányának barátnője, együtt mentünk ki Szentgyörgypusztára, a „Völgybe”. Kedves mosollyal fogadott már a ház előtti kertben. Végigvezetett a birtokon – megmutatta dolgozószobáját, a „finn leánynevé” nyírfáit [1935-ben fél évig észak-európai körúton járt, és az út emlékére három nyírfácskát ültetett a kertjébe]. Egy virágágyásra mutatott – ezek voltak a kis Anna virágai – mondta. Tizenöt évvel unokája halála után

is számon tartotta azokat a virágokat. Délután elkísért a visegrádi várhoz, Mátyás király nyomairól mesélt, hogy Visegrádon is otthon érezzem magam. Később felsétáltunk a háza felett emelkedő domboldalra, ahonnan gyönyörű kilátás nyílik a Duna völgyére és a Börzsönyre. Látván a panorámát, felkiáltottam:

– Lajos bácsi, ez olyan, mint a Gergely-havas hármas csúcsa, ami „benéz kéken Kolozsvárra”.

– Örvendek, hogy észrevette – mondta csendesen, és megfogta a kezem –, látja, ezért költöztem én ide.

Megdöbentem. Költeményeiből ismertem fájdalmas honvágy érzését, de hogy a valóságos Áprilynál ez az érzés ennyire meghatározó, nem gondoltam volna.

Hiányérzettel jöttem haza: többször szerettem volna találkozni Lajos bácsival.

Édesapám 1955. szeptember 22-i levelében megköszönte a szíves vendéglátást, amelyben részesített. Október 6-án már jön a válaszlevél Áprilytól:

„Kedves Bélám!

Írod, hogy Irocskát⁴ meglepte és meghatotta az a szeretet, mellyel fogadtam. Szinte csodálkozom ezen a meglepetésen. Fogadhattam-e volna másként? Vártam, eljött, s most is hálás vagyok érte.”

Karácsonyra és az 1960-as esztendőre üdvözlőlapot küldtem Áprilynak, amelyben még egyszer megköszöntem szíves vendéglátását. 1960. január 3-án már választ is kaptam:

„Köszönjük, hogy gondolt reánk, s visszagondolt a Völgyre, amelyben most hullámosan ömlik a köd, s felette a ciheresben és az erdőben őzek, szarvasok, és muflonok járnak.”

Az 1962-es évben Áprilynak sikerült útlevelet kapnia, és huzamosabb ideig tartózkodott Kolozsváron. A nálunk tett látogatásaiból különösen kettőre emlékszem. Egy délután mindannyian kísértünk a Hójába a Dónát-szoborhoz. Beszélgetésükben édesapám és Áprily Reményik Sándor emlékét idézte. (Erről a sétáról nővérem jóvoltából fénykép is maradt.)

Egy különleges élményre is emlékszem: Áprily és édesanyám közös felolvasása az *Anyegin*ből.

Édesanyám orosz származású francia–román szakos tanárnő volt. Puskin és Lermontov költészete állt hozzá a legközelebb. A *Ruszlán és Ludmillát*, Krilov állatmeséit és Lermontov *Démonját* az ő felolvasásában ismertük meg. Az *Anyegint* 1962-ben már olvastam eredetiben is, és magyarul is. De ez a párhuzamos felolvasás valami rendkívüli élmény volt. Először édes-

anyámtól az orosz szöveg, majd Áprily „válasza” magyarul. Akkor éreztem meg igazán, milyen nagy ismerője és művésze Áprily mindkét nyelvnek.

1962 novemberében ünnepelték Áprily hetvenötödik születésnapját. Erőről Mannsberg így számolt be Lám Bélának.

„Nagyon sikerült, szép Áprily ünneplés volt minap az Egyetemi Színpadon a LXXV. születésnap alkalmából. Köszöntés, majd versek Jancsó Adrienne és mások előadásában (kedvenceink közül a Március, Találkozásom Farkas Gabriellel, Halálmadár). Végül Lajos köszöntő szavai s néhány visegrádi vers az ő szájából. Gondoltam rád.” Alsógöd, 1962. december 26.

1963-ban Turgenyev-kötetet kap ajándékba a Lám család Áprilytól. Lám Béla köszönő levelére 1964. február 20-án válaszol a költő-műfordító: „Kedves Bélám! Örülök, hogy elért titeket a Turgenyev-kötet. Annak, aki odakünn a zöldben eredetiben olvassa a természetlátás nagy mesterét, nincs szüksége műfordításra. Most Macedonski után Blaga-kötet következik. 28 versét vállaltam a régi négy mellé, melyeket még a 20-as években fordítottam. Közel van ez az ember hozzám, nem tudott még annyi év alatt eltávolodni...”

Áprily panaszkodik egészségi állapotáról: „Túlságosan megszoktam a Völgy tiszta levegőjét, ezt a fertőző, füstös, ködös telet nem bírom. Vérnyomásom is rosszabbodott.”

(1963-ben glaukómát állapítottak meg Áprily Lajosnál, kezelőorvosa Dr. Imre György volt, Reményik Sándor unokaöccse.)

1966. november 18-i levelében Áprily örömmel értesíti Lám Bélát, hogy dédapa lett (Péterfy Gergely, a későbbi jó nevű író a kis dédunoka), az egészsége azonban továbbra is gyenge. „Szemem változatlanul rossz, utazási tervembe is beleavatkozott visszatartó erővel.”

A közeledő vég

Mannsberg Árvéd levele Lám Bélának, 1966. november 21: „Lajost a minap láttam. Meglehetősen konok hangulatban van mostanság, teljesen érthető módon, szegény. Végtelenül sajnálom. Jobb szemére teljesen megvakult, és bal szemével sem lát kellő élességgel.”

A Lám család levélgyűjteménye szerint 1967. január 3-án érkezik Kolozsvárra Áprily utolsó levele, mégpedig Koszinkának (Jeneyné Lám Erzsébetnek) címezve, ebben boldog új esztendőt kíván.

A költő utolsó hónapjairól Mannsberg Árvéd tudósítja Lám Bélát.

Visegrád, OKISZ üdülő, 1967. június 18:

„Szomorú szegény Lajos állapota. Április 21-én látogattam meg, miután riasztó híreket kaptam róla. Szomorú vizontlátás volt: egy testileg, lelki-
leg megtört aggastyánt találtam. Következő alkalommal a Kútvölgyi úti ál-
lami kórházban látogattam meg. Szegény szinte ellenségesen nézett rám,
mint egy betolakodóra, és alig volt más témája, mint az, hogy nem tudja,
hol vannak a holmijai. Senkit sem akar látni, teljesen részvétlen mindenki
iránt...”

Mannsberg Árvéd Lám Bélának, 1967. július 23:

„Szegény Lajosunk némi fluktuációktól eltekintve egyformán van, több-
nyire senkit sem akar látni maga körül, még gyermekeit sem.”

Áprily Lajos 1967. augusztus 6-án hunyt el Budapesten. Hamvai a vi-
segrádi temetőben nyugszanak.

Lám Béla Olosz Lajosnak, Kolozsvár, 1968. október 5-i leveléből idézek:

„Lajosunk temetése napján a csíkszentimrei ősfenyves csendjében tar-
tottam néma áhítatot, amelyben éreztem a meg nem szakadt kapcsolatot
vele, a múlttal, az erdélyi hegyekkel.”

Áprily nyughelyét szabálytalanul tört gránitkő jelzi a visegrádi temető-
ben. 1970-ben jártam ott, csíki borókaágot vittem a sírjára.

Halála után a vele való „találkozásaim” nem maradtak el.

A kilencvenes évek elején a torockói „brassais ház” (Tóbiás-ház) – az If-
júsági Szabadidő Központ – építése kapcsán gyakran kellett átutaznom,
esetleg meg is szállnom Enyeden. Itt talákoztam olyanokkal, akik még sze-
mélyesen ismerték Áprilyt. Gyakran megfordultam a Kollégiumban, láttam
fényképét a tablókön, jártam a szertárban, a könyvtárban, az udvar felett
emelkedő Őrhegy lejtőin, és verssorait idézgettem gondolataimban – ma-
gam előtt láttam Jékely tanár urat, ahogy a Sétaterről lesiet a Kollégiumba,
vagy a „Burg”-ba igyekszik, ahol magánórákon a magyar irodalom szépsé-
geit ismerteti a Kemény és a Zeyk baronesszekkel. Az „édes, drága” Enye-
det én is megszerettem, és egy könyvet állítottam össze *Város az Őrhegy
alatt. Nagyenyed szóban és képből* címmel. A könyv Enyedről szóló írások,
versek, festmények és grafikák gyűjteménye.

Áprilyval, édesapám barátjával utolsó találkozásom a kétezres évek elejé-
re esik. Édesanyám és nővérem halála után rám maradt a családi hagyaték
(kéziratok, levelek) rendezése. 2005-ben adtam közre levelezésük kötetét:
*Lám Béla levelezése Áprily Lajossal, Mannsberg Arvéddal, Olosz Lajossal,
Reményik Sándorral*. A kötet összeállításakor tudatosult bennem baráti kap-
csolatuk nagyszerűsége.

2005-ben *A lámpagyújtogató. Reményik Sándor élete képekben és versben* című kötet összeállításakor találkozhattam azokkal a költemény formájában megfogalmazott gondolatokkal, amelyekkel a barát részt vesz barát-társa életében. Vigasztal, biztat, részvétet nyilvánít és beszámol az elhagyott *itt-hon* állapotáról.

A költő halálának 120. évfordulóján, 2007-ben találkozásom az Erdély szépségeit megéneklő Áprilyval *Az erdőn túl* című kötet szerkesztésével valósult meg. Ebbe azokat a verseket válogattam, amelyekben név szerint szerepelt egy-egy erdélyi hegység, folyó, hegy Brassótól Kolozsvárig, a Hajtás-völgytől a Pílisig. Az utolsó vers, a *Rönk a Tiszán* ihletője már nem az erdélyi táj, hanem a Pannon síkság legjellegzetesebb folyójára, a Tiszára néző farönk. A fenyvesek már csak mint délibábok jelennek meg a költő képzeletében.

A találkozást Jékely Lajossal, a Baár-Madas tanárával, igazgatójával Csókáná Rácz Katalin magyarországi származású, 1997-től Torockón vendégházat működtető üzletasszonynak köszönhetem. Ismeretségünk Katalinnal 2000-ig csak futólagos volt, személyére akkor kezdtem felfigyelni, amikor észrevettem, hogy minden olyan kezdeményezést támogat, amely Torockó és a torockói lakosság kulturális fejlődését segíti elő. Egy budapesti, Reményikről szóló fénykép- és dokumentumkiállításon a tablókát körbejárva azzal a meglepő hírrel fordult hozzám, hogy édesanyja, Ujfalussy Klára 1936-ban Áprily társaságában Reményikkel együtt járt a Gyilkos-tónál. Nagyon örvendtem ennek az információnak, mert ezzel fény derült Reményik Gyilkos-tói verse, a *Holtomiglan* keletkezési körülményeire. Édesanyja hagyatékát rendezve Katalin megtalálta Ujfalussy Klára visszaemlékezéseit, amelyben Áprily személyiségéről, tanáráról, igazgatójáról a „túratárs” vall.

„1934-ben VII. gimnazista voltam, amikor Jékely Lajos lett a Baár-Madas igazgatója. Természetesen mindnyájan tudtuk, hogy Ő valójában Áprily Lajos, az erdélyi költő. Az osztályunknak olyan szerencséje volt, hogy az érettségig hátralevő két évben tanított is bennünket. Magyar–német szakos tanár volt ugyan, de nekünk a VII-ben lélektant és logikát, VIII-ban filozófiát tanított. Igazában nem a tananyagra emlékszem tisztán, hanem arra a felfokozott várákosra, amely az óráit megelőzte.

Igen sokan voltunk az osztályban ún. humán érdeklődésűek (...) érthető tehát, hogy Jékely igazgató urat nem választottuk el Áprily Lajostól, a költőtől. (...) S hogy ő sem tudta megtagadni önmagát. VII. osztályban alighogy tanítani kezdett minket, dolgozatot íratott az órán a következő cím-

mel: »Szabadon választott költemény lélektani elemzése«. Valószínűleg ilyen módon akart bennünket közelebbről és gyorsan megismerni. (...) Igazgatónk óráiról még el kell mondanom, hogy amint belépett az osztályba, csak addig maradt a katedrán, amíg az osztálykönyvbe beírt. Aztán odalépett a középső padsor elé, kivette az óráját, letette az első padra, és ott állva tartotta meg az óráját; ritkán lépett egyet-kettőt a padok előtt, de nem ült le soha. Hangját és hanglejtését ma is hallom, és arra is emlékszem, hogy gyakran nézett ki az ablakon, szemét vonzotta az iskolakert szélén sorakozó vadgesztenyesor, mert az minden évszakban nagyon szép volt.

Egyszer egy szünetben belenéztünk a tanári asztalon hagyott osztálykönyvbe – az óra tananyaga volt beleírva, így: A jellem, és alul az aláírás: Jékely... Ehhez kapcsolódik, hogy elmondjam, amikor nem sok évvel később a második zsidótörvény⁵ életbe lépésekor felszólították, hogy igazgatóként hajtsa végre a törvényt az iskolában, azonnal lemondott és otthagya az állását.

De mielőtt ki kellett lépünk a nagybetűs Életbe, néhányan közülünk csodálatos élményt, nagy ajándékot kaptunk igazgatóunktól. Egy erdélyi körutat.

Ha most fel akarom idézni alakját az iskolában töltött időkből (...) szemem előtt mindjárt felötlik az igazgatói szék legmélyén az a Lajos bácsi, aki az oktatás legkisebb szándéka vagy kényszere nélkül egy-egy növényt megnevezve, egy-egy madárhangot utánozva, egy-egy történelmi emléket felidézve, verssorokat emlegetve, vagy néhány mondattal valaki fontos embert: Kós Károlyt, Reményik Sándort, Nyirő Józsefet, Kemény Jánost, Tamási Áront jellemezve, ott is mindig tanított a természet, a világ, az emberek, a történelem ismeretére, becsületére. Szikár, szálas alakját látom horgászbottal a vállán, majd amint süti is a kifogott pisztrángokat vacsorára. Minden megvolt benne, ami a fogékony ifjúság számára fontos, becses, nélkülözhetetlen: sokrétű tudás és az ismeretek szinte észrevétlen átadásának képessége, a gyermeki személyiség tisztelete, humánus és humorérzék minden mennyiségben.”

Utolsó találkozásunkra már nem kell sokat várnom.

JEGYZETEK

¹ Értsd: madárvilágot.

² A gyerekek: Jékely Zoltán gyermekei, Áprily Lajos Zsolinak és Ádicinak becézett unokái.

³ Tita: Mannsberg húga.

⁴ Irocska: Lám Irén.

⁵ A második zsidótörvény 1935. május 5-én lépett érvénybe, és jelentősen szűkítette a zsidók életlehetőségeit, a szellemi pályákon 6%-ra maximalta számukat, kitiltotta őket az állami közigazgatási és igazságügyi apparátusból, középiskolai tanári karból.

KÖNYVHUZAMOK

Domokos Zsófia

TEGEZŐBEN A CSILLAGOKKAL

RAKOVSKY ZSUZSA: *CÉLIA*. BUDAPEST,
MAGVETŐ KIADÓ, 2017.

OLIVIER BOURDEAUT: *MERRE JÁRSZ, BOJANGLES?*
(*EN ATTENDANT BOJANGLES*) TÓTFALUSI ÁGNES FORDÍTÁSA.
BUDAPEST, MAGVETŐ KIADÓ, 2017.

A valóság keresésének és kergetésének két könyvét tarthatja kezében az olvasó Rakovszky Zsuzsa legújabb regényét és a francia Olivier Bourdeaut első, szerzője számára máris kirobbanó sikert hozó művét forgatva. „Szkan-deresztünk a valósággal” (OB 122) – foglalja össze a naplóiró édesapa a *Merre jársz, Bojangles?* fókuszában álló család életét. „Mindeddig alighanem túl-értékeljük azt a gyanús, sötét és közönyös vagy éppen ellenséges valamit, amit valóságnak hívunk” (RZs 58), így a *Célia* elbeszélője, aki apává válásának lehetőségeit próbálgatja óvatosan a regény lapjain. A két szöveg fordulatos eseménysor (a Rakovszky-mű), illetve lírai hangulatképek (Bourdeaut kötete) formájában gondolkodik igazság, realitás, az emberi élet mozgatórugói, a nemzedékek tovatűnő sorai közti folytonosság lehetőségeiről.

Családregegynek nevezhető a francia szerző könyve, amelyben egy házaspár és kisfiuk táncolja és játssza át a napokat-éjeket. Hármuk létezése egymás számára, egymásért magától értetődő evidencia és feltétel: „Egyébként nem is értem, hogy bírja ki a többi ember, hogy maga nélkül él” (65) – siránkozik a mindenkit magázó édesanya, amikor férje, munkába indulván, néhány órára egyedül akarja hagyni. A *Céliát* ezzel szemben a 2017. júniusi bemutatóján beszélgető szerző és Szabó T. Anna „nem-családi viszonyok” ábrázolójaként jellemezte. A kifejezés ugyan meglehetősen tágnak tűnik, arra azonban alkalmas, hogy a könyv középpontjában álló, az előbbinél jóval lazábban kapcsolódó hármak gyötrődésének mibenlétéről árulkodjék. Az anyjával kettésben élő címszereplőnő, a fiatal felnőtt Célia ugyan-

is egy új szerelem hatására érdeklődni kezd a mindig is hiányzott, hiányzó apja iránt. A két nővel szórványos és laza érintkezésben álló narrátor Ádám ekkor kerül élesebben a képbe, lehetséges szülőként. Eközben láthatja saját, gyermekeit évtizedek óta semmibe vevő apját vagy azt a fonák és torz viszonyt, melyet általa kihasznált kedvese a folyamatosan megcsalt házastársával, „gyermekük érdekében”, fenntartani kénytelen. A „családi viszonyok” itt valóban csak formaként működhetnek, ráadásul némiképp csúfondárosan, miközben elvitathatatlan, hogy tétjük óriási (lenne): az egyik lehetséges irányból értelmet adni a csellengő szereplők létének.

Jaques Derrida filozófus *Ki az anya?* című írásában azt vezeti le, hogy míg az anyaság az eredendően érzékelhető valóság, kétségbevonhatatlan evidencia, addig az apaság, elméletileg, mindig (csak) elgondolható feltételezés marad. Az anya kiléte mellett az érzékek, az apáé mellett azonban az ész szól. Szerinte az emberi kultúra és szimbolikus tér legszilárdabb alapelvének kimozdulását jelenti, amikor az anya személye is megkettőződhet, szerepei elválhatnak – természetes és kihordó/béranára –, és ezáltal azonosága bizonytalanná válik. A *Céliából* azonban az derül ki, hogy az apa ismeretlensége, a genetikai bravúroskodás is súlyosan kikezdi a biztonság, elfogadottság és méltóság életalapozó érzését. Jórészt ezeknek a modern technikai lehetőségeknek, illetve a használói felelősségnek a problémája keseríti és szökteti meg ugyanis Céliát, szerez álmatlan, eszelős éjszakákat az anyának, ringatja mesterséges, méltatlan közönybe az értelmiségi Ádámot. „De mégis, nem gondolja-e, hogy van ebben valami sötét, már-már démoni, hogy egy gyerek nem a leendő anya iránti vágyakozásból, hanem a *Playboy* címlaplányának, a szemközti cukrászda nagy mellű pincérnőjének és a strandon alig-bikiniben tollasozó szőkeségnek az emlékéből összegyűrt fantomnő iránti személytelen gerjedezés hatására foganjon meg... Ugyan, ez csak afféle érzélgős babona, a gyerekeknek ez igazán mindegy...” (RZs 28) Így hangzik az expozíció kicsit kapkodós, mégis élet-halálkomoly párbeszéde. Innen már érthető, hogy a valóság és az igazság kutatása központi témája a regénynek, annak súlyát adja. Ez a szál a hangvételbeli változatoságnak köszönhetően lazul, szorul olykor háttérbe – lásd például a fenti idézet iróniáját, a természeténél fogva mindig kimozdító iróniát, mely a *Céliát* általában meghatározó esztétikai minőség.

A *Merre jársz, Bojangles?* nem válik súlyossá; nem azért, mert egy „könnyűvérű” könyv, hanem mert *Mr. Bojangles* a vállára kapja és tánra perdíti. „A nappaliban álló komódon, egy hatalmas, fekete-fehér fénykép előtt, amely anyát ábrázolta, amint estélyi ruhában fejest ugrik egy medencébe,

egy szép, régi lemezjátszó állt; csak egyetlen Nina Simone-bakelit forgott rajta, és mindig ugyanaz a szám szól: a Mister Bojangles.” (19) Az eredeti francia címével a *Godot-ra várva* ismert szerkezetét megidéző regény mozgatója a gyémánthegyű tú, mely hangokat csal elő. Ezek aztán a maguk során a szülők és fiuk szüntelen táncát animálják: „Anya azt mesélte, biztos forrásból tudja, hogy Bojangles úr azért táncolt, mert vissza akarta csalogatni a kutyáját. Anya pedig azért táncolt, mert vissza akarta csalogatni Bojangles urat. Ezért táncolt mindig és mindig.” (28) A mély, egzisztenciális várakozás, a szavakon túli kifejezési lehetőségek – tánc – próbálgatása gondtalan és mulatságos tevékenységekkel oldódik, vagy maga is az lehet.

Ennek kulcsa a gyermeki nézőpont, mely nem tesz éles különbséget létező és létező között. Mint fennebb olvasható, „biztos forrásból” tud zene-számszereplőkről, szülei segítségét kéri a darumadár beszédének megtanulásában, apjáról és egy festett portréről pedig ugyanúgy gondolkodik: „A hajviseletével: a középben lévő választékkal és a kétoldalt hullámzó fürtökkel arra a porosz lovassági tisztre hasonlított, aki az előszobában lógó képen volt látható. A porosz katonatisztet és apámat leszámítva senkit nem ismertem, aki így viselte volna a haját.” (13) A „szoknyás-csizmás Don Quijote”, ahogy feleségét az apa nevezi (58), természeténél fogva természetesnek fogja fel a valóságbeli alternatívákat: „[anya] nem úgy bánt velem, mint egy felnőttel, de nem is úgy, mint egy gyerekkel, hanem mint egy regény szereplőjével. És ezt a regényt gyöngéden és mélyen szerette, és bármikor boldogan elmerült benne. Nem érdekelték a gondok és az élet szomorú dolgai. // – Ha a valóság unalmas és szomorú, találjon ki nekem egy szép történetet; olyan jól hazudik, hogy kár lenne magunkat megfosztani a hazugságaitól!” (17–18) Olivier Bourdeaut regénye (önreflexív indítása értelmében az „igaz történetem, hol egy sima, hol egy fordított hazugsággal, mert az élet gyakran már csak ilyen” 9) sikeresen találja meg azt a hanghordozást, mely légvárat és szüntelen farsangolást, házikedvenc darumadarat, spanyolországi villát és népünnepélyt, szöktetést az elmeegógyintézetből, óriáskupacnyi felbontatlan számlát tesz igazzá, elkerülve a valóság szigorú kritériumait, az etikát mellőzve is etikusnak maradva.

Bár nem mondhatni, hogy az egyedi szintjén ragad, Rakovszky Zsuzsa könyvét talán túlságosan megterhelik azok a reáliák, melyeket nagy számban felhasznál az egyébként jól ütemezett és kormányozott eseményvezetés közben. A *Merre jársz, Bojangles?* esetében ütőkártyának számító ökonómia ellenében hatnak a *Céliában* bizonyos elemek és mellékszálak (például Ádám találkozása korábbi kedvesével és annak férjével egy kéjklubban, a

telefonos ügynökök hosszú kategorizálása), melyeknek egyébként a 21. századi, nyugati(as) nagyvárosi atmoszféra, hétköznapi megteremtésében – plázázás, alternatív hitek és gyógymódok, valóságshow-k – fontos szerep jut. Ezen elfásító részletek halmozása, így például a kötet borítójára is kiemelt Igazság szájának plázaváltozata (128) néha fölveti a kérdést: nem leng-e ki a regény egy kevésbé, ennek a mesélőkédvnek felróhatóan, abba a könnyed irányba, amelytől egyébként távolítani szeretne?

Nagyon hasonló mozzanatok, így a két édesanya személyiségének rétegzettség, nyerne eltérő megfogalmazást a két könyv lapjain. Míg Célia anyja akár bohózatba illő vonásokat mondhat magáénak (lásd metamorfózisait: KISZ-aktivistából hippivé, aztán ökológiailag tudatos modern nővé, életvezetési tanácsadóvá válik; ebből a sorból gyermekének eltűnése mozdítja ki), addig a Bourdeaut-regény női főszereplője, akit férje minden napon más keresztnévvel illet, elegáns és hódító ebben a körülrajongott, izgalmas pozíció-nélküliségben. Vagy így hangzik a két férfi szinte azonos töprenkedése:

„A hazafelé úton elképzelek egy lehetséges másik életet: átveszem a csecsemő Céliát a büszkeségtől ragyogó Zsani [az édesanyja] kezéből, (...) gyerekocsit tolunk vidám tavaszi napfényben a vasárnapi utcán, (...) plafonig érő karácsonyfa mellett állunk (...) közben persze tudom, hogy semmi sem így lett volna, hogy nyugós és ingerlékeny lettem volna.” (RZs 99).

„Ostobán arra gondoltam, hogy szakmai életemet siker koronázza, hogy már majdnem gazdag vagyok, hogy elég szép hímnek számítok, és hogy könnyűszerrel találhatnék normális feleséget is, lehetne rendezett életem, esténként innék egy italt vacsora előtt, és éjfélkor már mennék is az ágyba. (...) eldöntöttem, és csúszni kezdtem a szép barna nő felé.” (OB 38).

Számukra azonban ugyanaz – a polgári konvenciók ellen meghozott – döntés más-más utat nyit: itt a kallódását, amott az erős érzelmekkel elszakíthatatlanná szőtt, megpecsételt családi életét. Ezt a két regényuniverzum eltérő logikája diktálja; pontos megfeleléseket keresni ügyetlen és fölösleges.

Ebből következik, hogy a két zárlat sem lehet hasonló, két, korlát nélkül nevelt gyermek más-más sors részese lesz, ha a valósággal szembesül. „Apám azt állította, hogy anyám tegezi a csillagokat” (OB 16) – az elhatalmasodó örületen felülkerekedni próbáló család útjának ábrázolása, tragédia és múlt dacára, éteri és bájos. Céliát félrevezetik, majd magára marad

egy szigorúan strukturáló, de esszenciájában olcsó és sekélyes megoldással („ha olyan környezetben élsz, ahol mindenki ugyanazt gondolja, mint te, akkor nem agyalsz állandóan azon, hogy de vajon tényleg ez-e az igazság!” RZs 302), kilépve így a nagyon is pragmatikus, valódi körülmények közül. Az ő ábrázolásában van ugyanakkor Bourdeaut regényének alaphangoltsággával rokon szál. Hardyt, az *Egy tiszta nőt* olvassa a nevében a (Szabó T. Anna megfigyelése szerint) a „célja(?)” kérdést-fürkészt is viselő lány. A Célia ugyanakkor, latin eredője értelmében, az éggel is cimborál. „Célia, szeszély és véletlen gyümölcse, mintha mindvégig gyöngébb gyökerekkel kapaszkodott volna a létezésbe, mint mások” (RZs 178) – ki tehet róla? Nincs-apja? Szabados, kapaszkodókat nem nyújtó nevelése, anyja, aki nem tanította meg csúsztatott palacsintát sütni? (RZs 150) A lét amúgy is bizonytalan szerkezete?

A *Merre jársz, Bojangles?* sikerét egyes elemzők azokkal a külső körülményekkel magyarázzák (Ádám *A Nyugat alkonyát* olvassa...), melyeknek köszönhetően az olvasók szívesen menekülnek nosztalgikus, ítélkezéstől mentes, békés világokba, ezt választja Célia is. „[Ú]gy döntöttem, elhiszem a mesét. Mert mint mindig, apának most is nagyon szép történetet diktált a szeretet.” (OB 133) A fontos kérdés talán az lenne, mondhatjuk e két történet olvastán, hogyan maradjunk tegezőben a csillagokkal, anélkül, hogy valóságos felelősségünkről lemondanánk.

Demény Péter – Láng Zsolt

AZ IMITÁLT PILLANTÁS

NÁDAS PÉTER: *VILÁGLÓ RÉSZLETEK*.
BUDAPEST, JELENKOR KIADÓ, 2017.

LZS Kezdjük a címmel! Mit jelenthet?

DP Én úgy értem, hogy az ember emlékszik valamire, valamikre, de soha nem az EGÉSZre, már csak koránál fogva sem, nem beszélve arról, hogy mi is az egész. És akkor, amire emlékszik, az bevilágít valahogy a múltba. Valakire, valakikre.

LZS Radics Viktória is kiemelte ezt a bevilágítást, a feltárt részletek historikus folyamatokra derítenek fényt, mondja. De a világlásban van valami önmagáért való is. A fénylő Nap szolipszizmusa. Szóval nem érezted-e, hogy a módszer megteremti a maga tárgyát?

DP Dehogynem, de hát az irodalomban mindig van ilyesmi, nem? Elkezdünk írni valamiről, és nem tudjuk elválasztani azt, amiről írunk, attól, ahogyan írunk. Úgy érted, „nem igaz”, amire emlékszik?

LZS Voltak helyek, ahol nem értettem, miért jár utána a részleteknek. Az összeillesztés folyamatos ígézetében. Mintha a féltetett írói képzelet mégis bevetné. Összerak egy cserépedényt, ahol a gipszet nem jelöli. Példa a sábeszes Hertzl-mondat fordításának anekdotikussága. Mintha csupán a patriotizmus tradíciójának kifejtésére szolgálna. Mintha a módszer kvalitásai túlságosan az előtérbe kerülnének.

DP Azt én is éreztem, hogy túl. Nádasnál mindig érzem egyébként, az *Emlékiratok könyvében* is, az *Évkönyvben* is, máshol is. De milyen szép és érzékletes, amikor leírja, hogyan sikáltak a cselédek, vagy hogyan mosták ki a fehérenműt, mire következtettek közben. Milyen iszonyú jelenet az egyik nagybácsi hosszadalmas öngyilkossága. Szóval talán a sok szőrszálhasogatásra van szükség ahhoz, hogy nagyon szépeket írjon. Egy nagy író nem lehet elválasztani a módszerétől.

LZS Persze. Talán azért tettem le mégis felháborodva a könyvet, mert azzal a kijelentéssel végződik, hogy '56 volt az utolsó európai forradalom.

És akkor a mi '89-ünk? Sok mindent rá lehet húzni, csak hogy amit ráhú-
zunk, az alatt ott marad az, ami valójában volt. Ráadásul '89 mindenben tel-
jesíti azokat az ismérveket, amelyeket Nádas '56-tal kapcsolatban felsorol.

DP Nádasnak mindig is voltak apodiktikus kijelentései. '68 is '56 után
volt különben. Miközben küzd a romantikus nemzetfogalom ellen, neki
magának is szüksége van nagy, kétségbevonhatatlan történetekre. Talán
mindannyiunknak.

LZS Lásd a patriotizmus hagyományáról, 1848-ról, '48 és '56 össze-
függéseiről írottakat. Hogy '56 mi módon másolta le '48-at. Talán '89 eny-
nyiben mégis más volt, nem volt nemzeti jellege. Ez megszabadította a bal-
lasztoktól. Úgy érzem, és ebben te, aki sokkal jobban benne vagy a román
társadalomban, megerősíthetsz, hogy '89 hagyománya nyitottá teszi az em-
bereket, '56 viszont bezár a nemzeti tradícióba. De vissza Nádashoz, eddig
nem éreztem egyetlen könyvét sem ennyire, hogy is mondjam, kevésbé
nyitottnak, kevésbé kíváncsinak.

DP A mostani „fejlődés” mintha román részről is a bezárulást mutatná.
De '89-ben én is éreztem, hogy nem a nemzetről szól egyik részről sem.
Rövid ideig különben.

A nyitottság ügyében is igazad lehet. A *Párbuzamos történetek* volt a leg-
nyitottabb, és talán ez a legzártabb. Oda jutott, mint amiről a *Hazatérés*-
ben ír: az *Emlékiratok* előtt mindenki dicsérte, a kritikusok ájuldoztak. Csak
ma már nem 30 éves...

LZS Úgy érted, visszalépés ez a könyv?

DP Nem úgy nagy mű, mint az *Emlékiratok*, amely utakat nyit a ma-
gyar irodalomban, és leginkább talán Proust, Thomas Mann és Déry nyo-
mán az aprólékossággal nagyregényt teremt, és beszakítja az asztalt. Ez csak
beszakítja, bár vannak rendkívüli részletei.

LZS Végül is a kialakuló tudat magyarázataként, a szubjektum kialaku-
lásának történeteként pontos könyv. Nemcsak Nádaszt értettem meg job-
ban, hanem a mai magyar társadalmi jelenségeket is.

DP Az biztos. Például a gögös szolgalelkűséget, a fékevesztett gyűlöle-
tet, az önelégült taplóságot.

LZS Ennél tovább mennék, és inkább azt mondanám, hogy az egész
társadalmat veti egy Szondi-féle sorsanalízis alá. A mai zsákutcás acsarko-
dás okairól sok mindent feltár.

DP Valahogy így működik a könyv egészében is. A részletek megvilá-
gítanak egy egészet, de a pillantás már a korábbi önmaga imitálása.

Áprily Lajos

(1887–1967)

KÁLVIN, 1535

Aetatis suae 26.

Ott ül a tornyos, vén Basileában,
fiatalon, a zord idők fokán.
Helvét magasság ég a messzeségben
s a kor viharsugára homlokán.

Páris felől piros máglyák lobognak,
jajgatva sír egy messzi, tompa kar.
Ádám esendő, átkozott fajában
lázad a bűn és zúg a zűrzavar.

Vergődve látja lázmeleg szemével,
igazság annyi hőse hogy zuhan.
S kitör a jajszó nyugtalan szívéből:
Meddig a próba, meddig még, Uram?

A vörös Münster várja már Erasmust,
az ősz, ki hullva is világtudás.
De Pál apostol óriás alakja
fölébe nő, mint égő látomás.

S feleletül mögötte felmagaslik
a véres testű embernek-fia:
fény hull sebéből és a fény zenéje:
Egyedül Istené a glória.

S két szót kiált a bibliás magasság,
hogy megkondul belé a végtelen:
Eleve-elrendeltetés az egyik,
s megváltó arcú társa: kegyelem.

S megered tolla lázas éjszakákon,
és növekedve ír és írva nő.
Amit leír, a századokba csendül,
sors lesz belőle, szellem és erő.

Acélos új rend, győzelmes tanítás,
világformáló s mégis ősi szó.
S teremtve hull a szomjazó szívekbe:
Igaz Tudomány. Institutio.

NÉVJEGY

A látvány mint egy váratlan öklös. Magyarról.
Aztán engedek, hogy egyszer csak övület légy.
Hogy tudod, a lélek fölébe, mindig egyedül leszel,
s költés lesz, ha semmi nem marad, akkor is csapda
magad vagy.

Sali

Lapunk állandó támogatói:

Aranka György Alapítvány, Nemzeti Kulturális Alap,
Communitas Alapítvány, Bethlen Gábor Alap

A szerkesztőség székhelye: Marosvásárhely, Tusnád u. 5. sz.; Postacím: 540027 Târgu Mureș, str. Tușnad 5, vagy Of. P. 1. C. P. 89; Telefon: 0040-(0)265-267091; 0040-(0)365-801946; Telefax és üzenetrögzítő: 0040-(0)265-267087; E-mail: lato@lato.ro; Kiadóhivatal: 540028 Târgu Mureș, str. Primăriei 2. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. Nyomta az Alutus Rt., Csíkszereda. Igazgató: Hajdú Áron. Belföldi előfizetés egy évre 96, fél évre 48, negyedévre 24 lej. Külföldi olvasóinknak egy évre 35 EURO, tengerentúlra 45 USD. Előfizetéseket a szerkesztőségben veszünk föl.

ISSN 1220-5982